

**Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра цивільного права

Банасевич І. І.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**Методичні вказівки для підготовки до семінарських занять
студентів 3-го курсу денної форми навчання
спеціальності «Право»**

**Івано-Франківськ
2021 рік**

Схвалено на засіданні кафедри цивільного права навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №1 від «31» серпня 2021 р.)

Затверджено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №1 від «01» жовтня 2021 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (протокол №4 від «15» грудня 2021 р.)

Рецензенти:

Ю.В.Кернякевич-Танасійчук – докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри судочинства Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»;

Р.М. Гейнц – кандидатка юридичних наук, доцентка, завідувачка кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Банасевич І.І. Цивільне право України: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів 3-го курсу денної форми навчання спеціальності «Право». Івано-Франківськ, 2021. 95 с.

Посібник розроблений на основі навчального плану освітнього ступеня «бакалавр» спеціальності 081 «Право» і призначений для підготовки до семінарських занять із навчальної дисципліни «Цивільне право України». В посібнику викладені завдання до семінарських занять із навчальної дисципліни «Цивільне право України», які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, переліки питань, які виносяться на обговорення на занятті, практичних завдань, питань для самоконтролю. До кожної теми поданий перелік рекомендованої літератури, до якого включена монографічна література та інші наукові джерела по темі, а також нормативно-правові акти.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів.

© Банасевич І.І., 2021

© ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	6
ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ НА 1-Й СЕМЕСТР	14
ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ НА 2-Й СЕМЕСТР	42
ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА	91

ВСТУП

Прийняття Цивільного кодексу України знаменувало новий етап розвитку зобов'язального права в Україні. І, як засвідчують перші кроки його наукового аналізу та осмислення, у ньому відбулося багато новел, порівняно з попереднім законодавством. Однак не усі з них заслуговують на беззастережну позитивну оцінку, доцільність введення окремих новел підтримає або заперечить судова практика. Важливим завданням юридичної науки нині стає науковий аналіз усіх правових інститутів, серед яких особливе місце посідають інститути зобов'язального права.

Зобов'язальне право – це найбільша за обсягом підгалузь цивільного права, норми якої регулюють переважно відносини майнового обороту (товарообміну), тобто відносини, що виникають при переході матеріальних та інших благ, які мають економічну форму товару, від однієї особи до іншої. Предметом зобов'язального права, як підгалузі цивільного права, є майнові відносини, що ґрунтуються на юридичній рівності, майновій самостійності і вільному волевиявленні їх учасників. Характеризуючи відносини майнового обігу, які регулюються нормами зобов'язального права, слід підкреслити, що вони охоплюють, перш за все, ринкові відносини, які виникають як при здійсненні підприємницької діяльності, так і при задоволенні фізичними особами власних потреб. Цим відносинам притаманна така ознака як багатоманітність, оскільки майновий оборот (товарообмін) може здійснюватися як шляхом відчуження особою свого майна у власність іншій особі (наприклад, при купівлі-продажу), так і через передачу його іншій особі у тимчасове платне чи безоплатне користування (наприклад, при оренді або позичці).

Оскільки норми зобов'язального права у цій частині мають своєю метою врегулювання відносин майнового обігу в їх непорушеному стані, дані зобов'язання є регулятивними. Значна більшість регулятивних зобов'язань виникає на підставі договорів, тобто є договірними зобов'язаннями. Однак деякі недоговірні зобов'язання, що виникають з односторонніх правомірних дій (односторонніх правочинів або юридичних вчинків), теж слід віднести до регулятивних. Певна група норм зобов'язального права спрямована на усунення негативних наслідків, що виникають в результаті порушення однією особою суб'єктивних цивільних прав іншої. Метою вказаних норм є охорона, у тому числі й захист суб'єктивних цивільних прав, а зобов'язання, що виникають при цьому, йменуються охоронними. До них належать зобов'язання з відшкодування шкоди, створення загрози життю, здоров'ю чи майну іншої особи, набуття або збереження майна без достатньої підстави.

Важливо, щоб випускники вищих юридичних закладів володіли необхідними знаннями в галузі зобов'язального права в рамках цивільного права України.

Навчальна дисципліна «Цивільне право України» спрямована на формування у студентів теоретичного розуміння суті зобов'язальних правовідносин, що ґрунтуються на юридичній рівності, майновій самостійності і вільному волевиявленні їх учасників та вивчення практичного застосування цивільного законодавства в Україні.

Для підготовки до семінарських (практичних) занять і для самостійної роботи студентам рекомендовано наступні підручники, що можуть бути використані при вивченні всіх тем, які охоплює навчальна програма курсу «Цивільне право України (ч.2):

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. Дата оновлення: 14.08.2021. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 25.08.2021).

2. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2008. 896 с.

3. Договірне право України. Особлива частина: навч. посіб. / Т.В. Боднар, О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова та ін.; за ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2009. 1200 с.

4. Зобов'язальне право: теорія і практика. Навчальний посібник / О.В. Дзера, Н.С. Кузнецова, В.В. Луць та ін.; За ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 2011.
5. Луць В.В. Контракти у підприємницькій діяльності. К.: Юрінком Інтер, 2008. 576 с.
6. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.2. 1022 с.
7. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Дата оновлення: 14.08.2021. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 25.08.2021).
8. Цивільне право. Академічний курс: Підручник у 2-х т. / За заг. ред. Я.М. Шевченко. Т.2. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2010.
9. Цивільне право України: Підручник у 2-х кн. / За заг. ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Кн. 2. К.: Юрінком Інтер, 2014. 1176 с.
10. Цивільне право України: Підручник: У 2 т. / За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Т.2. К.: Юрінком Інтер, 2012.
11. Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку : матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслової (Харків, 28 лют. 2020 р.). Харків : Право, 2020. 480 с. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SBORNIKI_2020/Sb_Maslov_2020.pdf.
12. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання / За ред. проф. І. А. Бірюкова і Ю. О. Заїки. К.: Алерта, 2014. 510 с. URL: https://pidru4niki.com/1029022857219/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_dogovirni_ta_nedogovirni_zobov'yazannya.

Окрім того до кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також перелік нормативно-правових актів.

В посібнику використані практичні завдання із практикуму з цивільного права за відповідальною редакцією Р.А. Майданика, Н.С. Кузнецової, Є.О. Рябоконея (Цивільне право. Практикум: Навчальний посібник. 3-тє вид., перероб. і доп. / За ред. Р.А.Майданика, Н.С. Кузнецової, Є.О. Рябоконея. К.: Алерта, 2019. 622 с.).

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 9. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНОГО ПРАВА

Тема 35-36. Загальні положення про зобов'язання.

Поняття зобов'язального права. Зобов'язальне право як підгалузь цивільного права. Система зобов'язального права. Основні тенденції розвитку зобов'язального права.

Поняття зобов'язання. Зміст зобов'язання. Підстави виникнення зобов'язань, їх класифікація.

Система зобов'язань, її поняття і значення. Класифікація зобов'язань. Види зобов'язань. Особливості зобов'язань, що виникають при здійсненні підприємницької діяльності. Грошові зобов'язання.

Суб'єкти зобов'язань. Зобов'язання з множинністю осіб. Зобов'язання за участю третіх осіб. Заміна сторін у зобов'язанні.

Виконання зобов'язань. Принципи виконання зобов'язань. Умови виконання зобов'язання.

Способи забезпечення виконання зобов'язань. Неустойка. Поняття і види неустойки. Співвідношення неустойки і збитків. Завдаток. Доказова і забезпечувальна функції завдатку. Особливі види завдатку. Порука. Ознаки і види поруки. Зміст і виконання зобов'язання з договору поруки. Банківська гарантія. Зміст і види банківської гарантії. Виконання і припинення зобов'язань, що випливають з банківської гарантії. Застава. Види застави. Іпотека. Суб'єкти заставного правовідношення. Предмет застави. Підстави виникнення заставного правовідношення. Зміст заставного правовідношення. Звернення стягнення на заставлене майно. Застава товарів в обороті. Притримання. Предмет права притримання. Права й обов'язки кредитора і боржника. Довірча власність. Об'єкт довірчої власності. Виникнення довірчої власності. Користування об'єктом довірчої власності. Обов'язкове стягнення на об'єкт довірчої власності. Порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності. Припинення довірчої власності.

Припинення зобов'язань. Поняття і підстави припинення зобов'язань.

Тема 37. Цивільно-правовий договір.

Сутність і значення цивільно-правового договору. Поняття договору. Роль договору в умовах ринкової економіки. Договір як юридичний факт і як засіб (інструмент) регулювання взаємин його учасників. Свобода договору. Зміст принципу свободи договору і його обмежень.

Види договорів у цивільному праві. Майнові й організаційні договори. Змішані договори. Публічний договір і договір приєднання. Попередній договір. Договір на користь третьої особи.

Зміст договору. Істотні умови договору. Інші умови договору. Тлумачення договору.

Укладення договору. Порядок і стадії укладення договору. Оферта. Акцепт. Укладення договору в обов'язковому порядку. Укладення договору на торгах. Форма договору. Момент укладення договору.

Розірвання і зміна договору. Наслідки зміни і розірвання договору. Розірвання і зміна договору за згодою сторін. Відмова від договору. Розірвання і зміна договору за вимогою однієї зі сторін у судовому порядку. Розірвання і зміна договору в зв'язку з істотною зміною обставин.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 10. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, СПРЯМОВАНІ НА ПЕРЕДАННЯ МАЙНА У ВЛАСНІСТЬ

Тема 38. Zobов'язання з договору купівлі-продажу.

Поняття і значення договору купівлі-продажу. Основні елементи договірної зобов'язання купівлі-продажу. Предмет договору купівлі-продажу. Права та обов'язки сторін у зобов'язанні купівлі-продажу.

Виконання договору купівлі-продажу. Перехід права власності на товар. Відповідальність продавця за евікцію. Права покупця і відповідальність продавця за продаж речі неналежної якості; за порушення умов про кількість, комплектність і асортимент товару.

Договір купівлі-продажу нерухомості. Форма договору купівлі-продажу нерухомості. Зміст договору купівлі-продажу нерухомості. Права на земельну ділянку при продажі нерухомості, що знаходиться на ньому. Передача нерухомості набувачу.

Договір роздрібною купівлі-продажу. Права та обов'язки сторін договору роздрібною купівлі-продажу. Особливості захисту прав споживачів за договором роздрібною купівлі-продажу. Види договору роздрібною купівлі-продажу.

Поняття і значення оптової торгівлі. Договір поставки товарів. Поставка як різновид договору купівлі-продажу. Суб'єкти договору поставки. Структура договірних зв'язків при поставках. Форма договору поставки. Виконання договору постачання. Кількість і асортимент товарів. Якість і комплектність товарів. Місце і терміни виконання. Прийняття товару покупцем. Зміна і розірвання договору поставки.

Постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу. Договір контракції. Договір міни (бартеру).

Тема 39. Zobов'язання з договорів дарування, ренти та довічного утримання.

Договір дарування. Зміст і форма договору дарування. Обіцянка дарування. Обмеження і заборона дарування. Підстави припинення договору дарування. Пожертва як різновид дарування.

Договори ренти і довічного утримання. Різновиди договору ренти. Істотні умови договору ренти. Обтяження рентою нерухомого майна. Захист інтересів одержувача ренти. Припинення договору ренти. Поняття та ознаки договору довічного утримання. Зміст договору довічного утримання. Підстави та правові наслідки розірвання договору довічного утримання.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 11. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, СПРЯМОВАНІ НА ПЕРЕДАННЯ МАЙНА У КОРИСТУВАННЯ

Тема 40. Zobов'язання з передання майна в користування.

Договір найму (оренди), його основні елементи. Предмет договору найму (оренди). Зміст договору найму (оренди). Відповідальність орендодавця за недоліки зданого в оренду майна. Обов'язки сторін по утриманню і ремонту орендованого майна. Орендна плата. Виконання і припинення договору найму (оренди).

Договір прокату. Елементи договору прокату. Договір найму (оренди) транспортних засобів. Поняття та зміст найму транспортного засобу. Припинення договору найму

транспортного засобу та відповідальність сторін. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди. Права на земельну ділянку при оренді будівлі.

Договір лізингу. Правове регулювання лізингу. Поняття лізингу як договірної зобов'язання. Види лізингу. Істотні умови договору лізингу. Правові наслідки порушення лізингових зобов'язань.

Договір безплатного користування майном (позички). Елементи договору позички. Зміст договору позички. Припинення договору позички.

Тема 41. Зобов'язання з договорів наймання житлового приміщення й інші житлові зобов'язання.

Поняття і види договору найму житлового приміщення. Договори соціального і комерційного найму (оренди) житла. Укладення і оформлення договорів наймання житлового приміщення.

Об'єкт договору найму житлового приміщення. Сторони договору найму житлового приміщення. Права й обов'язки учасників договору найму житлового приміщення. Договір піднайму житлового приміщення і договір про вселення тимчасових мешканців.

Поняття й умови зміни договору житлового найму. Окремі випадки зміни договору житлового найму. Розірвання договору найму житлового приміщення. Порядок виселення наймача і членів його родини. Розірвання договору комерційного найму житлового приміщення.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 12. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Тема 42. Зобов'язання із договорів на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Поняття договору на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Види договірних зобов'язань на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності. Договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності. Договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності.

Поняття і елементи ліцензійного договору. Види ліцензій. Зміст ліцензійного договору. Укладення та припинення ліцензійного договору.

Договори про передачу прав на засоби індивідуалізації товарів і їх виробників.

Договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт. Договір на передачу науково-технічної продукції. Договір про передачу ноу-хау.

Тема 43. Зобов'язання з договору комерційної концесії (франчайзинга).

Поняття франчайзинга. Поняття, форма і зміст договору комерційної концесії. Комерційна субконцесія. Обмеження прав сторін за договором комерційної концесії. Виконання і припинення договору комерційної концесії.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 13. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, СПРЯМОВАНІ НА ВИКОНАННЯ РОБІТ

Тема 44. Зобов'язання з договору підряду.

Поняття договору підряду. Розмежування підрядного і трудового договорів. Сторони договору підряду. Елементи і зміст договору підряду. Виконання договору підряду. Організація роботи і ризик підрядника. Права замовника під час виконання роботи. Приймання результату роботи. Оплата результату роботи. Кошторис. Відповідальність підрядника за неналежну якість роботи. Зміна і розірвання договору підряду.

Договір побутового підряду. Захист прав споживачів за договором побутового підряду. Виконання договору побутового підряду. Відповідальність підрядника за недоліки виконаної роботи і за прострочення її виконання.

Договір будівельного підряду. Поняття і правові форми здійснення капітального будівництва. Поняття і зміст договору будівельного підряду. Сторони договору будівельного підряду. Структура договірних зв'язків. Укладення і оформлення договору будівельного підряду. Цивільно-правове значення технічної документації на капітальне будівництво. Контроль замовника за виконанням робіт. Договір замовника з інженерною організацією. Виконання договору будівельного підряду. Здача і приймання результату робіт, виконаних за договором. Особливості договору підряду на будівництво об'єктів «під ключ». Майнова відповідальність за порушення умов договору будівельного підряду.

Договір підряду на виконання проектних і пошукових робіт, його елементи і зміст. Укладення і виконання договору. Експертиза і приймання технічної документації.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 14. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ, СПРЯМОВАНІ НА НАДАННЯ ПОСЛУГ

Тема 45. Зобов'язання з договору надання послуг.

Поняття і види договірних зобов'язань по наданню послуг. Поняття договору про надання послуг, його співвідношення з підрядним договором. Предмет і зміст договору про надання послуг. Укладення і виконання договору про надання послуг. Види договору про надання послуг.

Тема 46. Транспортні й експедиційні зобов'язання.

Транспортні зобов'язання, їх поняття і види. Транспортне законодавство.

Система транспортних договорів. Договори про організацію перевезень вантажів. Види перевезень та їх правове регулювання.

Договір перевезення вантажу, його основні елементи. Укладення договорів про перевезення вантажів. Сторони договору перевезення вантажу. Зміст і виконання договорів про перевезення вантажів. Відповідальність за порушення транспортних зобов'язань. Підстави і межі відповідальності перевізника. Відповідальність перевізника за прострочення доставки вантажу. Загальна і приватна аварія. Відповідальність відправника вантажу і вантажоодержувача Претензії і позови в транспортних зобов'язаннях.

Особливості договору перевезення вантажу на різних видах транспорту. Договір залізничного перевезення вантажів. Договір повітряного перевезення вантажів. Договір повітряного чартеру. Договір морського перевезення вантажів. Договір чартеру (фрахтування). Договір автомобільного перевезення вантажів. Договір перевезення вантажів у прямому змішаному сполученні.

Договори перевезення пасажирів і багажу. Цивільно-правовий захист прав споживачів транспортних послуг.

Поняття і види експедиційних послуг. Експедиційні зобов'язання. Договори транспортної експедиції, їх відмінність від суміжних цивільно-правових договорів. Предмет договору транспортної експедиції. Зміст і виконання договору транспортної експедиції. Відповідальність за порушення договору транспортної експедиції, її підстави і межі.

Тема 47. Зобов'язання з договору зберігання.

Поняття і предмет договору зберігання. Обов'язки сторін договору зберігання. Зберігання зі знеособленням. Відповідальність зберігача.

Договір зберігання на товарному складі. Складські документи і права їх власників. Зберігання речей із правом їхнього використання.

Окремі види зберігання. Особливості зберігань в ломбардах, у банківських сейфах, у камерах схову транспортних організацій, у гардеробах і в готелях. Зберігання в порядку секвестру. Обов'язок зберігання в силу закону.

Тема 48. Зобов'язання з надання посередницьких послуг.

Поняття, види та особливості посередницьких послуг. Цивільно-правове оформлення посередництва. Субпосередництво.

Договір доручення. Зміст і виконання договору доручення. Фидуціарний характер відносин доручення. Припинення договору доручення.

Договір комісії. Відмінність договору комісії від договору доручення. Зміст договору комісії. Виконання і припинення договору комісії. Відповідальність комісіонера. Договір консигнації та його особливості. Агентський договір. Зміст договору агентування. Припинення агентського договору.

Загальнотеоретична характеристика договору управління майном. Правова природа договору управління майном. Об'єкти управління. Особливості правового режиму майна, що знаходиться в управлінні. Зміст і виконання договору управління майном. Відповідальність управителя. Припинення договору управління майном. Особливості управління цінними паперами.

Тема 49. Зобов'язання зі страхування.

Поняття і значення страхування. Законодавство про страхування.

Поняття і система зобов'язань по страхуванню. Форми і види зобов'язань по страхуванню. Майнове й особисте страхування. Добровільне й обов'язкове страхування. Співстрахування, подвійне страхування і перестраховування.

Підстави виникнення зобов'язань по страхуванню. Договір страхування. Форма договору страхування. Страховий поліс.

Елементи зобов'язання по страхуванню. Страховий інтерес і форми його прояву в майновому й в особистому страхуванні. Учасники (суб'єкти) зобов'язання по страхуванню. Страховики. Об'єднання страховиків, товариства взаємного страхування. Страхові агенти і страхові брокери. Страхувальник (полісовласник). Вигодонабувач (беніфіціар) і застрахована особа. Строк у зобов'язанні по страхуванню.

Зміст зобов'язання по страхуванню. Обов'язки страхувальника. Страховий ризик. Страховий випадок. Обов'язки страховика. Страхова сума. Виконання зобов'язань по страхуванню. Система розрахунку страхового відшкодування в майновому страхуванні. Суброгація. Звільнення страховика від обов'язку надання страхових виплат.

Відповідальність у зобов'язаннях по страхуванню. Припинення і недійсність зобов'язань по страхуванню.

Види зобов'язань по майновому страхуванню. Страхування майна. Страхування цивільно-правової відповідальності. Страхування підприємницького ризику.

Види зобов'язань по особистому страхуванню. Страхування життя. Страхування від нещасливих випадків і хвороб. Добровільне медичне страхування.

Тема 50. Зобов'язання з договорів позики, кредиту і фінансування під уступку грошової вимоги.

Договір позики. Предмет договору позики. Форма договору позики. Зміст і виконання договору позики. Відсотки за договором позики. Наслідки порушення позичальником обов'язку по поверненню суми позики. Окремі різновиди зобов'язань з позики. Новація боргу в зобов'язаннях з позики.

Кредитний договір, його поняття і співвідношення з договором позики. Сторони кредитного договору. Зміст і виконання кредитного договору. Проценти за кредитним договором. Правові наслідки недійсності кредитного договору.

Окремі різновиди кредитного договору. Договір товарного кредиту. Комерційний кредит. Споживчий кредит.

Договір фінансування під уступку грошової вимоги. Поняття і види факторингу. Відмінність факторингу від кредитного договору і від цесії. Уступка грошової вимоги як спосіб забезпечення виконання кредитного зобов'язання. Зміст і предмет договору фінансування під уступку грошової вимоги. Виконання договору. Переуступка грошової вимоги.

Тема 51. Зобов'язання з договорів банківського рахунку і банківського вкладу. Розрахункові зобов'язання.

Договір банківського рахунку. Співвідношення договорів банківського рахунку і банківського вкладу. Укладення договору банківського рахунку. Виконання договору банківського рахунку. Списання коштів з банківського рахунку. Арешт рахунку і призупинення операцій по рахунку. Правові наслідки порушення договору банківського рахунку.

Окремі види договорів банківського рахунку. Правовий режим окремих банківських рахунків (розрахункових, поточних, бюджетних, кореспондентських і ін.). Рахунок умовного зберігання (ескроу). Платіжний рахунок.

Договір банківського вкладу. Сторони договору. Предмет договору банківського вкладу. Види банківських вкладів і їх оформлення (ощадна книжка ощадний сертифікат і т.д.). Внески на користь третіх осіб. Виконання договору банківського вкладу. Правові наслідки порушення договору банківського вкладу.

Обов'язок по збереженню банківської таємниці. Цивільно-правовий захист прав вкладників і інших клієнтів банку.

Зобов'язання по розрахунках. Поняття і правове регулювання готівкових і безготівкових розрахунків. Розрахунки готівкою як форма виконання грошових зобов'язань. Поняття і зміст безготівкових розрахунків. Розрахункові правовідносини. Основні форми безготівкових розрахунків.

Розрахунки за акредитивом. Види акредитива. Виконання акредитива і відповідальність банку за порушення умов акредитива. Розрахунки із застосуванням чеків. Чек як цінний папір. Порядок оплати чека і передачі прав по ньому. Відмова від оплати чека і відповідальність за його несплату.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 15. ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У СФЕРІ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Тема 52. Zobов'язання з договору простого товариства.

Поняття договору простого товариства (про спільну діяльність). Зміст договору простого товариства. Учасники договору простого товариства. Внески учасників договору.

Правовий режим загального майна товаришів. Ведення загальних справ товариства. Відповідальність товаришів по загальних зобов'язаннях. Припинення договору простого товариства. Види договорів простого товариства.

Тема 53. Zobов'язання з установчого договору

Поняття установчого договору. Відмінність установчого договору від договору простого товариства. Сторони установчого договору. Зміст установчого договору. Функції установчого договору. Виконання установчого договору і корпоративне праввідношення. Установчий договір і статут юридичної особи (корпорації). Зміна і розірвання установчого договору.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 16. ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ.

Тема 54. Поняття, види і функції позадоговірних зобов'язань

Поняття й основні ознаки позадоговірних зобов'язань; їх відмінність від договірних зобов'язань. Види позадоговірних зобов'язань. Функції позадоговірних зобов'язань і позадоговірної відповідальності. Позадоговірні зобов'язання як охоронні зобов'язання. Інші функції позадоговірних зобов'язань.

Тема 55. Zobов'язання з односторонніх правочинів і з дій у чужому інтересі

Поняття і види зобов'язань з односторонніх правочинів. Zobов'язання з публічної обіцянки винагороди без оголошення конкурсу. Zobов'язання з публічної обіцянки нагороди за результатами конкурсу.

Zобов'язання з проведення ігор і парі. Zobов'язання, що виникають при проведенні лотерей, тоталізаторів і інших ігор.

Поняття і види дій у чужому інтересі. Умови виникнення зобов'язань з дій у чужому інтересі. Правові наслідки здійснення дій по запобіганню небезпеки (рятуванню) чужого майна. Укладення угоди в чужому інтересі без доручення. Безпідставне збагачення внаслідок дії в чужому інтересі.

Тема 56. Zobов'язання, що виникають унаслідок заподіяння шкоди

Поняття і юридична природа зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди (деліктних зобов'язань). Співвідношення понять «деліктне зобов'язання» і «деліктна відповідальність».

Підстава й умови виникнення деліктних зобов'язань. Принцип генерального делікту. Zobов'язання, що виникає в зв'язку з попередженням заподіяння шкоди.

Суб'єкти й об'єкт зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди. Боржник і кредитор у деліктному зобов'язанні. Спільне заподіяння шкоди декількома особами і їх відповідальність. Регресна вимога при відшкодуванні шкоди. Об'єкт зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди.

Зміст зобов'язання, що виникає внаслідок заподіяння шкоди. Обов'язок правопорушника відшкодувати шкоду. Принцип повного відшкодування. Врахування вини потерпілого і майнового становища особи, що спричинила шкоду.

Поняття моральної шкоди; випадки її компенсації.

Окремі види зобов'язань, що виникають із заподіяння шкоди. Відшкодування шкоди, завданої фізичній чи юридичній особі незаконними діями органів публічної влади чи посадових осіб при виконанні ними своїх обов'язків. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними фізичними особами, а також фізичною особою, цивільна дієздатність якої обмежена. Відшкодування шкоди, завданої фізичною особою, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Тема 57. Зобов'язання, що виникають унаслідок безпідставного збагачення

Поняття зобов'язання, що виникає внаслідок безпідставного збагачення (кондикційного зобов'язання). Умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення. Форми і види безпідставного придбання чи заощадження майна. Одержання набувачем неналежного. Заощадження майна за рахунок зазіхання на чужі права. Зміст зобов'язання з безпідставного збагачення. Безпідставне збагачення, яке не підлягає поверненню.

Субсидіарне застосування зобов'язань з безпідставного збагачення. Співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовами.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ НА 1-Й СЕМЕСТР

Теми 35-36: Загальні положення про зобов'язання. Забезпечення виконання зобов'язань (8 годин)

Методичні вказівки: зобов'язальне право являє собою один з центральних інститутів цивільного права України; це – сукупність цивільно-правових норм, які регулюють за допомогою цивільно-правового методу суспільні відносини, які складаються у зв'язку з передачею майна, виконанням робіт, наданням послуг або сплатою грошей між суб'єктами цивільного права. Вся сукупність правових норм, що відносяться до зобов'язального права, розподіляється на дві основні частини: Загальну частину та Особливу частину. При вивченні цієї теми потрібно звернути увагу не тільки на поняття зобов'язання, що наведене в ЦК України, але й на дефініції запропоновані вченими-цивілістами. Доцільно виділити ознаки зобов'язання як цивільного правовідношення. Оскільки зобов'язання є цивільним правовідношенням, воно складається з тих самих елементів, що і будь-яке правовідношення: це суб'єкт, об'єкт та зміст. Виконання зобов'язання – це здійснення сторонами дій, спрямованих на реалізацію прав та обов'язків, що становлять зміст зобов'язання. Розглядаючи дане питання необхідно в першу чергу охарактеризувати загальний принцип виконання зобов'язання, закріплений ЦК України, а також умови виконання зобов'язань (строк, місце, час, спосіб тощо). При вивченні способів забезпечення виконання зобов'язань потрібно звернути увагу на додатковий (акцесорний) характер забезпечувального зобов'язання, звернути увагу на спільні та відмінні риси окремих способів забезпечення виконання зобов'язання. Припинення зобов'язання – це припинення існування прав та обов'язків його учасників, які становлять зміст зобов'язання. Слід мати на увазі, що способи припинення зобов'язання можна поділити на дві групи: 1) способи припинення зобов'язання, які залежать від волі сторін, та 2) способи припинення зобов'язань, які не залежать від волі сторін. До першої групи підстав припинення зобов'язань належить виконання зобов'язання, зарахування, угода сторін (відступне, новація, прощення боргу), а до другої – неможливість виконання зобов'язання, поєднання боржника і кредитора в одній особі, смерть фізичної особи або ліквідація юридичної особи.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття та елементи зобов'язання.
2. Підстави виникнення зобов'язань.
3. Поняття та види цивільно-правових зобов'язань.
4. Суб'єкти цивільно-правових зобов'язань.
  - А) Зобов'язання з множинністю осіб.
  - Б) Зобов'язання за участю третіх осіб.
  - В) Підстави, форма та порядок заміни сторін у зобов'язанні.

Заняття 2.

1. Принципи виконання зобов'язань.
2. Умови виконання зобов'язань.
  - А) Суб'єкти виконання зобов'язання.
  - Б) Предмет та спосіб виконання зобов'язання.

- В) Строк та місце виконання зобов'язання.
3. Особливості виконання грошових зобов'язань.
  4. Особливості виконання зобов'язання з множинністю осіб.
  5. Підстави припинення зобов'язання.

Заняття 3.

1. Поняття та класифікація способів забезпечення виконання зобов'язань.
2. Неустойка: поняття, значення та види.
3. Поняття та призначення завдатку. Відмежування завдатку від авансу.
4. Поняття та призначення поруки. Особливості відповідальності поручителя.
5. Підстави припинення поруки.
6. Поняття та призначення гарантії. Відмежування гарантії від поруки.
7. Поняття та види застави.
8. Зміст заставного правовідношення.

Заняття 4.

1. Підстави та порядок звернення стягнення на заставлене майно.
2. Підстави припинення застави.
3. Притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язань.
4. Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язання.
5. Об'єкт довірчої власності та користування об'єктом довірчої власності.
6. Порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності.
7. Припинення довірчої власності.

Термінологічне завдання: зобов'язальне паво, зобов'язання, забов'язання на користь третьої особи, регресні зобов'язання, цесія, неустойка, штраф, пеня, завдаток, порука, гарантія, застава, іпотека, заклад, притримання, довірча власність, новація.

Реферати: «Грошові зобов'язання як вид цивільно-правових зобов'язань», «Регресні зобов'язання у цивільному праві України», «Застава товарів в обороті», «Особливості застави цінних паперів», «Право довірчої власності як спосіб забезпечення виконання зобов'язань».

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

1. Складіть схему системи зобов'язального права. (заняття 1)
2. Складіть порівняльну таблицю таких способів забезпечення виконання зобов'язань: порука та гарантія; заклад та завдаток; довірча власність та застава; притримання та застава. (заняття 3 та 4)

Задачі (заняття 2):

№1. Артеменко домовився зі своїм приятелем Косенком, артистом естради, що запросить до себе додому співробітників, які хотіли б послухати у виконанні Косенка естрадні пісні в домашній обстановці. Однак за дві години до призначеного часу зустрічі Косенко зателефонував Артеменку і повідомив його, що не прийде, оскільки вирішив залишитися вдома, щоб подивитися футбольний матч. Зустріч, що було призначено довелося відмінити. Артеменко вважає, що Косенко зобов'язаний

відшкодувати йому витрати, пов'язані з підготовкою зустрічі та компенсувати моральну шкоду.

Чи має Артеменко юридичні підстави для пред'явлення таких вимог?

№2. За договором купівлі продажу Івченко передав Саліну автомобіль, а останній зобов'язався сплатити за нього 100 000 грн. Отримувачем грошей в договорі була визначена донька Івченка. Івченко, продавши автомобіль, поїхав у тривале відрадження. Салін вчасно не розрахувався, і донька Івченка звернулася з позовом до суду про стягнення з Саліна суми боргу і відсотків річних за прострочення. Салін проти позову заперечував, стверджуючи, що донька Івченка не є стороною договору, а отже, не має права вимоги.

Вирішіть справу.

№3. Грищенко позичив у Рудика 10 000 грн. строком на один рік, але в установленний строк грошей не повернув. Через шість місяців після настання строку виконання договору Рудик звернувся з позовом до суду про стягнення з Грищенко 10 000 грн. та 3% річних за час прострочення. Грищенко не заперечував проти сплати боргу, але відмовився від сплати процентів. Він пояснив, що кредитор сам винен у тому, що в строк, визначений договором, не забрав у нього гроші. Гроші лежали у нього (Грищенко) дома і всі члени сім'ї були попереджені, що прийде Рудик, і йому потрібно буде віддати гроші.

Вирішіть справу. Які були б наслідки зміни місця проживання Рудика?

№4. ВО уклало з Морським портом договір на виготовлення та поставку портового крану. Строк поставки був визначений через 6 місяців з моменту укладення договору. У зв'язку з оновленням виробництва ВО виготовило кран через 4 місяці після укладення договору та привезло його до Морського порту. Але Морський порт не прийняв кран та звернувся до ВО з вимогою про відшкодування збитків, викликаних розміщенням крану на його території.

Хто має рацію в даному спорі?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення цивільно-правового зобов'язання.
2. У чому полягає «співвідношення цивільно-правове зобов'язання» та «цивільно-правовий обов'язок»?
3. Наведіть визначення «зобов'язання з множинністю осіб».
4. Назвіть види множинності.
5. Охарактеризуйте солідарні зобов'язання.
6. У яких випадках виникають регресні зобов'язання?
7. Які підстави заміни кредитора і боржника у зобов'язаннях?
8. Розкрийте поняття відступлення права вимоги.
9. У чому полягає правова природа виконання зобов'язання?
10. Проведіть характеристику елементів виконання договірною зобов'язання.
11. Які правила прийняття виконання зобов'язання кредитором?
12. Наведіть поняття та ознаки видів (способів) забезпечення виконання зобов'язань.
13. Які види неустойки?
14. Які функції завдатку? Наведіть критерії відмежування завдатку від авансу.

15. У чому полягає сутність поруки та зміст зобов'язання поручителя?
16. Які ознаки гарантії?
17. Наведіть поняття та види застави.
18. У чому полягає притримання як спосіб забезпечення виконання зобов'язання?
19. Який порядок користування об'єктом довірчої власності?
20. Який порядок звернення стягнення на об'єкт довірчої власності?
21. Які підстави припинення довірчої власності?

Нормативно-правові акти та література:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
4. Про заставу: Закон України від 2 жовтня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.
5. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.
6. Про нотаріат: Закон України від 2 вересня 1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>.
7. Про відповідальність за несвоєчасне виконання грошових зобов'язань: Закон України від 12 листопада 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/543/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
8. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник / Відп. ред. Р.А. Майданик. Київ: Юстиніан, 2007.
9. Боднар Т.В. Виконання договірних зобов'язань у цивільному праві України. К.: Юрінком Інтер, 2005. 272 с.
10. Голубева Н.Ю. Зобов'язання в цивільному праві України: методологічні засади цивільно-правового регулювання: Монографія. Одеса: Фенікс, 2013. 639 с.
11. Гудима М.М. Правова природа субсидіарних зобов'язань в цивільному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. №8. С. 10-15.
12. Майданик Р.А. Поняття зобов'язання в цивільному праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. №3. С.67-71.
13. Майданик Р.А. Місце зобов'язання в праві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. №4. С.3-6.
14. Отрадна О.О. Неустойка в цивільному праві: Автореф. ... канд. юр. наук. К., 2002.
15. Пучковська І.Й. Теоретичні проблеми забезпечення зобов'язань: Автореф. ... доктора юрид. наук. Харків, 2018.

Тема 37. Цивільно-правовий договір (4 години)

Методичні вказівки: на початку розгляду даної теми слід з'ясувати, яке місце в цивільному праві займає договір. У визначенні питання про сутність цивільно-правового договору слід виходити із багатозначного розуміння договору: як юридичного факту, що породжує зобов'язання, як саме зобов'язання, і як форму, яку приймає відповідне зобов'язання. При розгляді питання класифікації договірних зобов'язань слід чітко розмежовувати окремі їх види за певними правовими критеріями. Вивчення загальних положень про договори включає у себе дослідження правової природи, змісту та умов дійсності публічного, попереднього договорів, договору приєднання та договору на користь третьої особи. Порядок укладення договору є визначеною законом системою дій учасників договірних правовідносин і важливою складовою договірного права. Укладення договору відбувається на підставі загальних норм цивільного законодавства. Проте в окремих випадках існує спеціальний порядок укладення договірних зобов'язань. Ст. 629 ЦК України проголошує принцип обов'язковості договору. Однак, після укладення договору в процесі його виконання може виникнути потреба у внесенні змін до умов договору за ініціативою однієї або обох сторін чи договір може бути припинений шляхом його розірвання або іншим способом. Студентам при підготовці до семінарського заняття слід розмежувати припинення та розірвання договору, а також охарактеризувати правове регулювання відмови від договору.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Сутність та значення цивільно-правового договору.
2. Свобода договору та її обмеження.
3. Види договорів у цивільному праві.
4. Публічний договір і договір приєднання.
5. Попередній договір.
6. Договір на користь третьої особи.
7. Зміст цивільно-правового договору та його тлумачення.

Заняття 2.

1. Порядок і стадії укладення цивільно-правового договору.
  - А) Оферта.
  - Б) Акцепт.
2. Момент та форма укладення договору.
3. Зміна та розірвання цивільно-правового договору.
  - А) Розірвання і зміна договору за згодою сторін.
  - Б) Розірвання і зміна договору за вимогою однієї із сторін у судовому порядку.
  - В) Розірвання і зміна договору у зв'язку із істотною зміною обставин.
4. Відмова від виконання договору.

Термінологічне завдання: договір, публічний договір, договір приєднання, змішаний договір, договір на користь третьої особи, попередній договір, істотні умови договору, оферта, акцепт.

Реферати: «Багатоступенева класифікація цивільно-правових договорів», «Змішані договори в цивільному праві», «Договір на користь третьої особи», «Недійсні та неукладені договори», «Особливості укладення біржових угод», «Особливості укладення договору на аукціоні та в порядку конкурсу».

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. ТОВ «Папір» та ТОВ «Маркет» уклали договір про надання маркетингових послуг, відповідно до якого ТОВ «Маркет» зобов'язалося здійснити маркетингове дослідження ринку паперу в регіоні. Виконавши зобов'язання, ТОВ «Маркет» відмовилося передати звіт ТОВ «Папір», оскільки останнє не оплатило послуги. ТОВ «Папір» вимагає передачі йому звіту та відмовляється від здійснення оплати, мотивуючи це тим, що в договорі сторони не визначили ціну, а отже, ТОВ «Маркет» зобов'язано надавати послуги безоплатно.

Вирішіть спір.

№2. Постачальник та Покупець уклали договір поставки металопродукції. Ціна в договорі не була визначена. Строк поставки – через три місяці після укладення договору. Коли підійшов строк поставки продукції, ціна на неї у зв'язку із зміною кон'юнктури ринку виросла вдвічі. Постачальник вимагає оплати продукції за ціною, яка існує на день поставки. Покупець погоджується оплатити продукцію за ціною, яка існувала на момент укладення договору.

Вирішіть справу.

№3. Згідно договору поставки його невід'ємною частиною є специфікація на товар. Специфікація сторонами не складалася. Однак через тиждень після укладення договору товар був переданий постачальником та прийнятий покупцем.

Чи буде такий договір вважатися укладеним?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення поняття договору за ЦК України.
2. У чому полягає принцип свободи договору?
3. Яке співвідношення публічного договору і договору приєднання?
4. Які наслідки невиконання попереднього договору?
5. Які умови договору є істотними?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Боднар Т. Приватні і публічні аспекти в правовому регулюванні договірних відносин у сфері підприємництва. *Право України*. 2009. №8. С.28-31.
4. Бородовський С.О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України: Дис. ...канд.. юрид. наук. К.,2005.
5. Беяневич О.А. Господарський договір та способи його укладення: Навч. Посібник. К.: Наукова думка, 2002.

6. Бервено С.М. Проблеми договірнього права України: Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2006.
7. Вавженчук С. Підстави, порядок зміни та розірвання договору з огляду на істотну зміну обставин. *Право України*. 2009. №12. С.191-196.
8. Васильєва В.В. Зобов'язання, що виникають з приводу укладення та недійсності договору. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наук. статей*. Ів.-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2012. Вип. 29. С.119-126.
9. Васильєва В.В. Реальний договір як юридичний склад. Правова природа реального договору. *Право і суспільство*. Ів.-Франківськ: Фоліант, 2015. №1. С.22-30.
10. Договір як універсальна форма правового регулювання: монографія / за заг. ред. проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2016. 399 с.
11. Кот О.О. Способи захисту сторін договору в приватному праві України. *Приватне право*. 2013. №2. С. 203-210.
12. Кузнецова Н.С. Договір у механізмі регулювання цивільно-правових відносин. К.: Юридична практика, 2014. с.397-409.
13. Кузьмич О.Я. Договори на користь третіх осіб у цивільному праві України: монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2014. 334 с.
14. Лідовець Р.А. Змішані договори в цивільному праві України: Автореф. дис. ...юрид. наук. Львів., 2005.
15. Луць А.В. Свобода договору в цивільному праві України. К.: Школа, 2004.
16. Олюха В.Г. Цивільно-правовий договір (поняття, функції і система): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2003. 20 с.
17. Пленюк М. Домовленість сторін як юридичний факт – основа договірнього зобов'язання. *Юридична України*. К.: Юрінком Інтер, 2016. 11. с.12-18.
18. *Проблеми поділу договорів бна реальні та консенсуальні*: Матеріали круглого столу кафедри цивільного права Юридичного інституту Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника (27 червня 2014 р., м. Івано-Франківськ) / за заг. ред. д-ра юрид. наук., проф. В.А. Васильєвої. Івано-Франківськ, 2014. 39 с.
19. Родоман Т.О. Зміна умов договору як спосіб захисту цивільних прав та інтересів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / НДІ приватного права та підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2018. 23 с.
20. Схаб-Бучинська Т.Я. Обмеження договірної свободи в цивільному праві України: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2020. 211 с.
21. Яворська О. Договори приєднання: проблеми правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №10. С. 93-97.

Тема 38: Зобов'язання з договору купівлі-продажу (4 год.)

Методичні вказівки. Договір купівлі-продажу є одним із найважливіших інститутів цивільного права. Відносини купівлі-продажу регулюються як ЦК України,

так і багатьма спеціальними законодавчими актами, що обумовлює певні труднощі у вивченні даної теми. Вивчаючи цю тему, необхідно надати особливої уваги загальним положенням про купівлю-продаж, правовим ознакам цього договору. Особливу увагу слід звернути на істотні умови договору купівлі-продажу, якість, комплектність, асортимент, ціну та строк в договорі купівлі-продажу. Оскільки ЦК України трактує купівлю-продаж як загальнородове поняття, яке охоплює всі види зобов'язань по відчуженню майна за встановлену ціну, то необхідно ознайомитись і з усіма існуючими на сьогодні різновидами договору купівлі-продажу. Тому після вивчення загальних правових засад купівлі-продажу необхідно перейти до ознайомлення з особливостями окремих видів купівлі-продажу: поставка, роздрібна купівля-продаж, купівля-продаж земельної ділянки та інших об'єктів нерухомості, зовнішньоекономічна купівля-продаж тощо.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття та загальна характеристика договору купівлі-продажу.
2. Предмет договору купівлі-продажу.
3. Момент виникнення права власності та ризик випадкової загибелі речі.
4. Права та обов'язки продавця за договором купівлі-продажу.
5. Права та обов'язки покупця за договором купівлі-продажу.
6. Правові наслідки порушення договору купівлі-продажу.

Термінологічне завдання: купівля-продаж, кількість товару, якість товару, асортимент, комплектність, евікція.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Одеське виробниче об'єднання «Електронмаш» звернулося з позовом до ЗАТ «Соляріс-Дніпро» про стягнення боргу на суму 353 000 гривень, який не сплачений у відповідності до договору купівлі-продажу.

В результаті перевірки матеріалів встановлено: позивач передав із свого складу перевізнику – АТП № 1701 м. Одеса товар. Останній вивантажив товар у склад покупця і оформив відповідні перевізні документи. Але покупець, перевібивши через 15 днів товар, відмовився сплатити за нього встановлену ціну, оскільки продані йому електричні двигуни в основному були непрацюючими. Позивач пояснив, що продав якісний товар; непрацюючими двигуни могли стати в результаті доступу води до них під час перевезення або на складі у покупця.

Яке рішення повинен прийняти суд? Обґрунтуйте свою позицію.

№2. Буре домовився з Дацюком про купівлю в нього телевізора, при цьому він передав Дацюку аванс і заявив, що наступного дня сам прийде за телевізором. Однак протягом тижня Буре так і не прийшов за телевізором. Дацюк зателефонував йому і запропонував, що телевізор доставить знайомий Дацюка Романов, якому Буре і передасть решту покупної ціни. Буре погодився.

Під час перевезення автомобіль Романова потрапив в аварію, і телевізор було розбито. Дізнавшись про це, Буре став вимагати повернення авансу, але Дацюк відмовив, заявивши, що аварія, як було встановлено сталася з вини Романова, а Буре

сам дав згоду на перевезення телевізора. Крім того, Дацюк став вимагати від Буре повної сплати купівельної ціни, запропонувавши останньому пред'явити до Романова позов про відшкодування збитків за розбитий телевізор.

Як має бути вирішена справа? Чи змінилось би рішення, якби не Дацюк, а Буре за згодою Дацюка прислав за телевізором свого знайомого, і телевізор був би розбитий за схожих обставин?

№3. Відповідно до укладеного договору ТОВ «Люкс» (далі – ТОВ) зобов'язано передати 17 квітня у власність редакції газети «Ранок» (далі – Редакція) 20 комп'ютерів, за які редакція здійснила попередню оплату за ціною 1 000 грн за кожний комп'ютер. У договорі сторони передбачили, що за недопоставку комп'ютерів ТОВ сплачує Редакції неустойку у розмірі 2% від вартості непоставлених товарів.

Редакція звернулася 14 серпня в господарський суд з позовом до ТОВ про стягнення з останнього всієї перерахованої суми, неустойки за недопоставку товарів та процентів за користування чужими грошовими коштами за період з 18 квітня по 14 серпня.

Комп'ютери були поставлені 21 серпня та прийняті Редакцією. При розгляді спору в господарському суді ТОВ не визнало позовних вимог Редакції, посилаючись на те, що свої зобов'язання воно виконало.

Чи є підстави для задоволення позовних вимог редакції газети «Ранок»?

Заняття 2.

1. Поняття та правові ознаки договору роздрібної купівлі-продажу.
2. Окремі різновиди договору роздрібної купівлі продажу: продаж товару за зразками; продаж товарів з використанням автоматів; продаж товарів з умовою про доставку товарів.
3. Особливості захисту прав споживачів за договором роздрібної купівлі-продажу.
4. Договір поставки.
5. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Термінологічне завдання: договір роздрібної купівлі-продажу, договір поставки, договір контрактації с/г продукції, договір міни, бартерні операції, договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Реферати: «Договір купівлі-продажу об'єктів нерухомості», «Особливості договору купівлі продажу об'єктів приватизації», «Купівля-продаж підприємства як цілісного майнового комплексу», «Особливості купівлі-продажу об'єктів незавершеного будівництва», «Договір купівлі-продажу майна, що буде створене в майбутньому», «Договір купівлі-продажу майнових прав».

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. У жовтні 2005 р. Литвиненко придбала в універмазі пральну машину. В лютому 2006 р. машина вийшла з ладу і Литвиненко звернулася до універномагу з проханням прийняти машину та повернути кошти, які вона за неї сплатила. В

універмазі відмовили задовольнити це прохання, мотивуючи тим, що машина вийшла з ладу протягом перебігу гарантійного терміну, і вона може звернутися в авторизовану майстерню для гарантійного обслуговування.

Литвиненко відхилила пропозицію універмагу і звернулася до юридичної консультації з проханням підготувати позовну заяву до суду.

Чи правомірним було звернення Литвиненко до універмагу? Чи правомірно універмаг відмовив Литвиненко? Як вирішить адвокат проблему Литвиненко?

№2. Петренко придбав у магазині комп'ютер із розстроченням платежу на 3 роки. За договором Петренко мав 3 числа кожного місяця сплачувати встановлену у договорі грошову суму. Через рік після оформлення договору підприємство, на якому працював Петренко, було ліквідовано. Петренко у пошуках роботи виїхав за кордон та припинив сплачувати встановлену договором суму. Представники магазину звернулися до дружини Петренка з вимогою внести несплачену суму грошей або повернути комп'ютер. Після відмови дружини Петренка представники магазину звернулися з позовом до суду.

Чи правомірним було звернення представників магазину до дружини Петренка? Яке рішення буде прийнято судом? Обґрунтуйте його.

№3. Магазин електроніки відмовився продати Іваненку виставлений на вітрині ноутбук, пояснивши, що ноутбук тримають на вітрині в рекламних цілях, на складі магазину таких комп'ютерів більше немає і придбати його Іваненко зможе лише через три місяці, коли від виробника надійде нова партія аналогічного товару.

Чи правомірні дії магазину? Чи порушені права та законні інтереси Іваненка? Якщо так, як Іваненку їх захистити?

№4. Магазин побутової техніки забезпечував безкоштовну доставку покупцям великогабаритних товарів. Придбаний Тищенком холодильник, який йому привезли працівники магазину, не входив у ліфт багатоповерхового будинку, на десятому поверсі якого проживав покупець. Працівники магазину відмовились піднімати холодильник сходами, пояснивши, що такого обов'язку вони не мають, відвезли холодильник назад в магазин та повідомили Тищенку, що якщо той не забере холодильник протягом трьох днів власними силами, холодильник буде продано іншим особам.

Дайте юридичну оцінку діям працівників магазину. Чи має Тищенко право вимагати від магазину доставки холодильника безпосередньо в квартиру? Якщо так, то як його реалізувати?

№5. Радіоприймачі, партія яких надійшла від виробника торговельному підприємству за договором поставки, не були укомплектовані інструкцією з їх експлуатації. Підприємство прийняло товар, звернувшись одночасно з вимогою до виробника про доукомплектування кожної одиниці товару в установленій законодавством строк. Коли через місяць на підприємство прибули працівники виробника з обладнання та матеріалами для доукомплектування товарів, виявилось, що вся партія радіоприймачів два дні тому відправлена підприємством виробникові назад. Виробник радіоприймачів подав до підприємства позов про відшкодування збитків, понесених у зв'язку з приготуванням до доукомплектування товару згідно попередньої вимоги підприємства.

Чи підлягає позов задоволенню? Які права має покупець некомплектного товару за договором поставки? Чи звільняє прийняття покупцем некомплектних товарів від відповідальності постачальника таких товарів?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть класифікацію договорів купівлі-продажу.
2. Що може бути предметом договору купівлі-продажу?
3. Хто має право на продаж товару?
4. Які правові наслідки відмови продавця передати товар?
5. Хто несе ризик випадкового знищення або випадкового пошкодження товару і з якого моменту?
6. Які правові наслідки передання товару неналежної якості?
7. Які правові наслідки передання некомплектного товару?
8. Які правила визначення ціни товару при купівлі-продажу передбачено ЦК України?
9. Які права виникають у споживача у випадку виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків придбаного товару?
10. Якими нормативно-правовими актами регулюється договір поставки?
11. Які особливості договору постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
4. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
5. Про порядок провадження торгівельної діяльності та правила торгівельного обслуговування на ринку споживчих товарів: Постанова КМУ від 15.06.2006 року №833 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/833-2006-%D0%BF#Text>.
6. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами: Наказ Міністерства економіки України від 19.04.2007 року №104 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1257-07#Text>.
7. Бесєдіна Т. Класифікація договорів (контрактів) поставки в зовнішньоекономічній діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №8. С.33-37.
8. Білоус Ж. А. Предмет договору купівлі-продажу та поставки. *Часопис Київського університету права*. К., 2002. № 3. С 35-42.
9. Вавженчук С. Щодо предмету договору купівлі-продажу та його ціни. *Правничий часопис Донецького університету*. 2010. №2. С. 99-103.
10. Демченко С. Договір постачання електричної енергії через приєднану мережу: правова природа та місце в системі зобов'язань з енергопостачання. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №9. С. 108-112.
11. Єгоричева О. Договір роздрібної купівлі-продажу як підстава виникнення у покупця статусу споживача. *Підприємництво, господарство і право*. 2013. №3. С. 28-

32.

12. Єгоричева О. Ю. Цивільно-правова відповідальність за продаж споживачам товарів неналежної якості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2014. 20 с.

13. Кузьміна М. Умови якості продукції в договорі поставки. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №4. С. 19-23.

14. Мирославський С.В. Правове регулювання відповідальності сторін за договором купівлі-продажу: проблемні аспекти. *Правова інформатика*. 2015. №2. С. 73-78.

15. Осетинська Г. А. Цивільно-правовий захист прав споживачів за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2006. 20 с.

16. Паснок А.О. Договір роздрібної купівлі-продажу товарів за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К, 2018. 21 с.

17. Письменна О. П. Правовідносини, що виникають у зв'язку з порушенням прав споживачів внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. О., 2006. 19 с.

18. Пожоджук Р. В. Поняття та правова природа договору постачання електричної енергії через приєднану мережу як споживчого договору. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип.14. С.119-122.

19. Пожоджук Р. В. Захист прав споживачів за договором постачання електричної енергії через приєднану мережу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К, 2016. 20 с.

Тема 39. Зобов'язання з договорів дарування, ренти та довічного утримання (2 години).

Методичні вказівки. При вивченні даної теми слід мати на увазі, що договори дарування, ренти та довічного утримання так само як і купівля-продаж опосередковують перехід майна у власність. Про те, кожен із цих договорів наділений своїми особливостями, які дозволяють виділити його.

Розглядаючи договір дарування необхідно пам'ятати, що цей договір так само належить до групи договорів, що опосередковують перехід майна у власність, проте перехід права власності на дарунок від дарувальника до обдаровуваного здійснюється безумовно і безстроково (назавжди). При цьому особливу увагу слід звернути на момент переходу права власності від дарувальника до обдаровуваного, який законодавець пов'язує з моментом прийняття дарунка обдаровуваним (ч. 1 ст. 722 ЦК України). До того ж необхідно врахувати, що ЦК України у ч. 4 ст. 722 містить новелу, відповідно до якої прийняттям дарунка також вважається прийняття обдаровуваним документів, які посвідчують право власності на річ, інших документів, які посвідчують належність дарувальникові предмета договору, або символів речі (ключів, макетів тощо). Безспірною ознакою договору дарування є його безоплатний характер, оскільки, передаючи майно у власність обдаровуваного, дарувальник не отримує від нього

зустрічного задоволення. Різновидом договору дарування є договір пожертви - дарування нерухомих і рухомих речей, зокрема грошей та цінних паперів фізичним особам, юридичним особам, державі, АРК, територіальній громаді для досягнення ними певної, наперед обумовленої мети.

При вивченні договору довічного утримання (догляду) слід звернути увагу на ряд специфічних ознак цієї договірної конструкції, які дозволяють віднести його до договорів про передачу майна у власність. Необхідно проаналізувати новели ЦК України у сфері суб'єктного складу даного договору, його предмету, прав та обов'язків сторін, підстав припинення договірних зобов'язань.

Питання для обговорення.

1. Поняття, предмет та форма договору дарування.
2. Зміст договору дарування та його розірвання.
3. Поняття та види договору ренти.
4. Предмет договору ренти. Захист інтересів одержувача ренти.
5. Підстави припинення договору ренти.
6. Поняття, сторони та форма договору довічного утримання (догляду).
7. Предмет договору довічного утримання (догляду).
8. Права та обов'язки сторін за договором довічного утримання (догляду).
9. Особливості припинення договору довічного утримання (догляду).

Термінологічне завдання: договір дарування, договір ренти, безстрокова рента, строкова рента, оплатна рента, безоплатна рента, договір довічного утримання.

Реферати: «Пожертва як різновид дарування», «Правова природа ренти і відмежування від суміжних конструкцій».

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Неповнолітній Пономаренко подарував на день народження своєму товаришеві, повнолітньому Сидорову, картину. Після того як батьки Пономаренка виявили, що картина зникла з їх квартири і з'ясували обставини, вони звернулися до батьків Сидорова з вимогою про повернення картини, зазначивши, що вона дуже дорога.

Батьки Сидорова пояснили, що картину повернути неможливо, бо Сидоров її продав, а гроші відшкодувати вони не мають наміру. В справі сина вони не втручаються і про подарунок вони нічого не знали. Мати Пономаренка звернулася з позовом до Сидорова з вимогою відшкодувати вартість картини.

Як вирішити спір?

№2. У серпні 2004 р. між Моховим та Васильєвим був укладений договір довічного утримання, за яким Мохов передав у власність Васильєву 1/2 частину жилого будинку, а Васильєв зобов'язувався утримувати Мохова, надаючи йому матеріальне забезпечення. Забезпечення Васильєв надавав до липня 2006 р.

У вересні 2005 р. Мохов звернувся до суду з позовом про розірвання договору, повернення йому частини будинку та виселення з будинку Васильєва. У відповіді на позов Васильєв мотивував припинення забезпечення тим, що виплати заробітної плати

йому затримують і він не в змозі виконувати взяті на себе зобов'язання в повному обсязі. Також Васильєв просив залишити йому у власності 1/4 частину будинку у рахунок суми утримання, яке він фактично надав Мохову у період з серпня 2004 р. по липень 2005 р. Заперечуючи проти виселення, Васильєв посилався на ст. 168 Житлового кодексу України, відповідно до якої виселення можливе лише з його згоди, а іншого житла він не має.

Відповідно до рішення суду договір довічного утримання було розірвано, в компенсації Васильєву зроблених витрат було відмовлено. В частині виселення Васильєва із будинку суд у позові відмовив.

Чи правильне рішення прийняв суд? Які наслідки розірвання договору довічного утримання?

№3. Ковальов та Нестеренко уклали договір довічного утримання відповідно до якого Ковальов передав у власність Нестеренку жилий будинок, а Нестеренко виплатив Ковальову одноразове матеріальне забезпечення у сумі 20.000 гривень. Через рік при проведенні поточного ремонту будинку було виявлено, що основні несучі конструкції внаслідок підвищеної вологості підвалу прийшли в непридатний стан і будинок є непридатним для проживання. Нестеренко звернувся з позовом до суду про розірвання договору і відшкодування збитків, мотивуючи це тим, що будинок має недоліки, не застережені відчужувачем. Ковальов проти позову заперечував, тому що законодавство України, що регулює договір довічного утримання, не містить такої підстави розірвання договору з ініціативи набувача.

Вирішіть справу. Які відмінності між договором довічного утримання та договором купівлі-продажу?

Питання для самоконтролю:

1. Що може бути предметом договору дарування?
2. Який є момент виникнення права власності в обдаровуваного на дарунок?
3. Назвіть підстави розірвання договору дарування.
4. Наведіть основні ознаки договору ренти.
5. Наведіть основні ознаки договору довічного утримання.
6. Яке співвідношення договорів ренти та довічного утримання?
7. Що може бути предметом договору довічного утримання?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.12.2004 року №1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1952-15>.
4. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» від 06.11.2009 р. №9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09#Text>.
5. Апанасюк М.П. Договір ренти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Харків, 2004. 18с.
6. Бервено С, Дзера О. До питання реальності та консенсуальності цивільно-

правових договорів. *Юридична Україна*. 2005. № 4. С 43-48.

7. Великорода О. М. Відповідальність за порушення умов договору довічного утримання догляду. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2011/12.pdf/.

8. Гавінська О.А. Правові регулювання посвідчення договору довічного утримання (догляду). *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*, 2019. №1. С. 201-215.

9. Клименко О.М. Договір довічного утримання. Київ: Видавець Фурса С.Я., 2006.

10. Коротюк О.В. Судова практика у справах про визнання недійсними договорів довічного утримання, договорів дарування. К.: ОВК, 2015.

11. Новикова В. Особливості договору дарування. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №1. С. 14-18.

12. Розгон О.В. Теоретичні та практичні аспекти виконання договору довічного утримання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. №2. С. 39-42.

13. Сердюк А.О., Федчишин Ю.В., Назарова І.В. Договір довічного утримання: порівняльно-правовий аналіз. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №8. С. 156-159.

14. Стаднік Ю.В. Окремі аспекти поняття та характеристик договору довічного утримання (догляду) в цивільному праві України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2019. Випуск 2. С. 123-135.

15. Ткаченко М.В. Суб'єктний склад договору довічного утримання. Суб'єктний склад договору довічного утримання. Актуальні проблеми держави і права. 2017. № 78. С. 163–170.

16. Ткаченко М.В. Договір довічного утримання (догляду) в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018. 22 с.

17. Ткаченко М. В. Припинення договору довічного утримання в цивільному праві зарубіжних країн. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 4. С. 34–38.

18. Цопіна Н. Л. Майно як об'єкт договору довічного утримання. *Юридична Україна*. 2017. № 7–8. С. 21–27.

19. Цопіна Н.Л. Договір довічного утримання (догляду): питання правової характеристики. *Юридична Україна*, 2017. №4. С. 34-39.

20. Цопіна Н.Л. Договір довічного утримання (догляду) в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук 12.00.03 / Науково-дослідний інститут приватного права та підприємництва ім. Ф.Г. Бурчака НАПрН України. Київ, 2018. 19 с.

Тема 40: Зобов'язання з передання майна в користування (4 год.)

Методичні вказівки. Договір найму (оренди) опосередковує відносини з передачі майна у платне тимчасове володіння і користування. Сутність цих відносин полягає в тому, що власник або інший законний володілець майна на платних засадах дозволяє господарську або іншу експлуатацію свого майна іншими особами, зберігаючи за собою право власності або інше речове право. У §1 гл. 58 містяться загальні положення

про договір майнового найму (оренди), які поширюються на всі види найму. Водночас у ЦК, інших законодавчих актах можуть встановлюватися спеціальні положення щодо врегулювання окремих видів найму. Зокрема, Законом України «Про оренду державного та комунального майна» визначаються особливості найму об'єктів державної і комунальної власності. При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на особливості предмету договору, яким може бути індивідуально визначена неспоживна річ. ЦК визначив, що предметом договору оренди можуть бути майнові права (майнові права автора та суб'єкта авторського права, володільця об'єкта права промислової власності, права на чужі речі тощо). Крім загальних положень про договір майнового найму (оренди) ЦК України містить спеціальні норми, якими регулюються окремі види договорів найму (оренди), до яких належать: прокат; найм (оренда) земельних ділянок; найм (оренда) будівлі або іншої капітальної споруди; найм (оренда) транспортного засобу та лізинг. Розглядаючи зазначені види договорів, слід звернути увагу на те, що всі вони є різновидами договору майнового найму (оренди), а отже, на відносини, що впливають із таких договорів, розповсюджуються всі основні положення щодо договору майнового найму (оренди), крім випадків, коли спеціальними нормами передбачений інший спосіб регулювання відносин. Тобто в даному випадку діє принцип співвідношення загального та спеціального законодавства: спочатку треба звернутися до спеціальних норм, що присвячені врегулюванню цього виду відносин, а якщо щось не врегульоване спеціальними нормами, треба застосовувати загальні положення про договір майнового найму (оренди).

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття та загальна характеристика договору майнового найму (оренди).
2. Предмет, сторони та строк договору майнового найму (оренди).
3. Права та обов'язки наймача за договором майнового найму (оренди).
4. Права та обов'язки наймодавця за договором майнового найму (оренди).
5. Підстави та порядок припинення договору найму.
6. Поняття та особливості договору прокату.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Підприємство «Ельф» уклало договір оренди нежилого приміщення з ТОВ «Вега» терміном на 5 років. Через 4 роки ТОВ «Вега» за договором купівлі-продажу нерухомості продало вказане приміщення ТОВ «Ніка».

Підприємство «Ельф» звернулося до ТОВ «Ніка» з пропозицією переукласти договір оренди, але в цьому йому було відмовлено. Протягом наступного року Підприємство «Ельф» продовжувало користуватися приміщенням, а орендну плату перераховувало ТОВ «Вега». Через декілька місяців ТОВ «Ніка» звернулося до суду з позовом про стягнення з підприємства «Ельф» суми орендної плати за користування приміщенням, що знаходиться у їх власності, з урахуванням штрафних санкцій. Підприємство «Ельф» проти позову заперечувало, посилаючись на те, що договір оренди в них укладено з ТОВ «Вега» (ТОВ «Ніка» відмовилося від його переукладення), і тому орендна плата також сплачувалася ТОВ «Вега».

Вирішіть справу.

№2. Борисенко і Столипін уклали договір, за яким Столипін передав Борисенку строком на чотири роки в найм стару швейну машину німецького виробництва в робочому стані за умови сплати 200 грн. щомісячно. Зазначену машину Борисенко удосконалив, встановивши декілька декілька нових додаткових приладів, і згодом почав використовувати для надання послуг. Через деякий час Столипін безслідно зник, а через чотири роки його було оголошено померлим. Марков, як єдиний спадкоємець Столипіна, продав швейну машину Ковалевському. Останній звернувся до Борисенка з вимогою передання йому цієї машини та виплати всіх доходів, які той отримав від користування нею з дня її набуття. Борисенко задовільнити вимогу відмовився.

Справу було передано до суду.

Борисенко у свою чергу подав позов до Маркова як правонаступника наймодавця Столипіна про визнання його співвласником швейної машини, оскільки поновлення останньої зробило її фактично новою.

Як вирішується питання правонаступництва в разі зміни власника предмета найму? Які правові наслідки поліпшення та зміни предмету найму? Вирішіть спір.

№3. Горайнов 10 січня 2006 року передав Міщенку в найм строком на два роки гараж в м. Харкові за умови сплати 5000 грн. щомісячно. Договором було передбачено, що гараж передається для зберігання автомобіля. Горайнову 15 квітня стало відомо, що 1 квітня Міщенко уклав з Кузьменко договір, за яким зобов'язався до 1 липня надати останній той же гараж у користування строком на один рік для обладнання автомайстерні. Договір було посвідчено нотаріусом. Міщенко не вносив взагалі плати за користування гаражем. Горайнов звернувся 20 квітня до суду з позовом про розірвання договору найму та стягнення заборгованості. Під час розгляду справи, 15 червня, Міщенко повністю погасив борг за користування гаражем.

Назвіть підстави відмови наймодавця від договору найму та розірвання договору найму на його вимогу? Яке рішення має винести суд?

№4. В пункт прокату звернувся Чернишов з проханням надати йому в користування пилосос строком на місяць. Через тиждень з'ясувалося, що Чернишов використовує пилосос для зайняття підприємницькою діяльністю - він зареєструвався як СПД та надає послуги по прибиранню квартир та офісних приміщень. Оскільки в комерційній експлуатації пилосос зношується швидше, пункт прокату звернувся до Чернишова з вимогою про розірвання договору прокату та повернення пилососу. Чернишов відмовився.

Вирішіть справу.

Заняття 2.

1. Договір найму (оренди) транспортних засобів.
2. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди.
3. Поняття та види договору лізингу.
4. Суб'єкти та об'єкти договору лізингу.
5. Зміст договору лізингу.
6. Поняття та загальна характеристика договору позички.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Малишев та Козін уклали договір оренди автомобіля, який належав Козіну. Через певний час Козін дізнався, що Малишев зареєструвався як СПД - фізична особа та використовує орендований автомобіль як таксі.

Козін звернувся до Малишева з вимогою про збільшення орендної плати, встановивши її в розмірі 30% від доходу, який одержує Малишев від експлуатації його автомобіля. Малишев не погодився. Тоді Козін звернувся до нього з вимогою про розірвання договору оренди, оскільки автомобіль використовується не за призначенням.

Вирішіть справу.

№2. За договором фінансового лізингу лізингодавець придбав у продавця обладнання та передав його лізингоодержувачу за актом приймання-передачі. Через деякий час у приміщенні лізингоодержувача, де знаходилося обладнання, трапилася пожежа, внаслідок якої обладнання повністю вийшло з ладу.

Хто буде нести майнові наслідки знищення обладнання?

№3. АТ «ОСТ» здало в оренду ТОВ «Вест» нежилу будівлю для організації виробництва та розміщення офісу на строк 10 років. За окремим договором оренди на такий самий строк АТ «ОСТ» передало ТОВ «Вест» земельну ділянку, на якому було розміщена будівля. Обидва договори були зареєстровані у встановленому порядку.

Через рік АТ «ОСТ» звернулося до суду з вимогою до ТОВ «Вест» про розірвання договору оренди будівлі у зв'язку з несплатою ТОВ «Вест» орендної плати протягом більш, ніж 5 місяців поспіль. Договір оренди будівлі був розірваний.

ТОВ «Вест» встановило на земельній ділянці, яка оточує будівлю, паркан та відмовилося пропускати в будівлю представників АТ «Ост» та нових орендарів.

Що має робити АТ «Ост» для захисту свого права, якщо за договором оренди земельної ділянки ТОВ «Вест» вчасно сплачує орендну плату?

№4. ТОВ «Мавка» (далі – ТОВ), ПАТ «Укрпромбанк» (далі – банк) та машинобудівельний завод уклали договір лізингу, за яким ТОВ отримало устаткування для лісопилки строком на чотири роки. Лісопилку було поставлено і змонтовано представниками заводу, однак у процесі експлуатації неодноразово виявлялися виробничі дефекти, що зробило її подальше використання вкрай не вигідним. ТОВ звернулося до заводу з вимогою замінити устаткування, однак одержало відмову через те, що в даний час устаткування для лісопилок він не виробляє і задовольнити вимоги не має можливості. Тоді ТОВ звернулося до банку з проханням розірвати договір лізингу. Банк, у свою чергу, також відмовив ТОВ, вважаючи, що відповідальність за вибір постачальника і всі пов'язані з цим ризики повинен нести лізингоодержувач. Пари цьому банк заявив, що згоден розірвати договір, якщо йому будуть відшкодовані: повна вартість устаткування для лісопилки і неодержані доходи у вигляді платежів за користування лісопилкою. ТОВ така пропозиція не задовольнила, і воно звернулося до суду з позовом про розірвання договору лізингу.

Вирішіть справу.

Термінологічне завдання: договір майнового найму (оренди), прокат, лізинг, фінансовий лізинг, непрямий лізинг, прямий лізинг, оперативний лізинг, пайовий лізинг, зворотний лізинг, міжнародний лізинг, основні фонди, позичка.

Реферати: «Договір оренди земельної ділянки», «Особливості оренди державного та комунального майна», «Порівняльно-правова характеристика видів лізингу за законодавством України».

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення та основні ознаки договору найму (оренди).
2. Наведіть критерії класифікації договорів найму (оренди).
3. Що може бути предметом договору найму (оренди)?
4. Які правові наслідки продовження користування майном після закінчення строку договору найму (оренди)?
5. Які правові наслідки поліпшення наймачем речі, переданої в найм?
6. Які підстави та наслідки розірвання договору найму (оренди)?
7. Назвіть особливості договору прокату.
8. Назвіть особливості договору найму транспортного засобу.
9. Які особливості договору найму будівлі або іншої капітальної споруди?
10. Що може бути предметом договору лізингу?
11. Які істотні умови договору лізингу?
12. Які ознаки договору фінансового лізингу?
13. Які особливості договору позички?

Нормативні акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.12.2004 року №1952-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1952-15>.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
4. Про фінансовий лізинг: Закон України від 04 лютого 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>.
5. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 10 квітня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>.
6. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-14#Text>.
7. Бойко Н.М. Договір позички: монографія. Івано-Франківськ, Нова зоря. 2015. 290 с.
8. Габріадзе М.Р. Правове регулювання договору лізингу за цивільним законодавством України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 5. Том 1. С. 47-52.
9. Гончаренко В.О. Особливості договору лізингу як виду договору найму (оренди) за цивільним законодавством України. URL: <http://www.apdp.in.ua/v43/20.pdf>.
10. Калаур І.Р. Договірні зобов'язання з передання майна в користування: проблеми теорії і практики: Монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2015. 480 с.
11. Мороз М. Захист прав орендаря на орендоване майно. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №2. С. 88-94.
12. Ночовкіна О.В. Договір позички за Цивільним кодексом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2016. 212 с.

13. Обіход О.М. Договір найму будівлі або іншої капітальної споруди за цивільним законодавством України // Часопис цивілістики. 2017. Випуск 24. С. 20-26. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9137/20-26.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

14. Трофімова О.В. Поняття та ознаки договору лізингу. *Вісник господарського судочинства*. 2004. №4.

15. Федорончук А.В. Договір прокату в сучасному цивільному обороті. *Право і суспільство*. Ів.-Франківськ: Фоліант, 2017. С.151-160.

16. Якубівський І.Є. Співвідношення договору фінансового лізингу і кредитного договору // *Підприємництво, господарство і право*. 2001. -№8.

Тема 41. Зобов'язання з договору найму (оренди) житла (2 години)

При вивченні даної теми необхідно звернути увагу на те, що договір найму житла має багато спільного з договором майнового найму, проте в системі договорів посідає самостійне місце. Це зумовлено тим, що договір найму житлового приміщення спрямований на забезпечення громадян житлом і відповідно має специфічний предмет. За своєю природою житлові правовідносини є зобов'язальними. Учасниками цих відносин є сторона, яка надає житлове помешкання в користування (наймодавець) і особа, якій воно надається (наймач).

Певні особливості найму житла встановлюються законодавством залежно від виду житлового фонду. ЦК містить положення, які регулюють договір найму жилих приміщень, що не є об'єктом права державної або комунальної власності.

Питання для обговорення.

1. Поняття договору найму (оренди) житла та його види.
2. Предмет договору найму (оренди) житла.
3. Сторони у договорі найму (оренди) житла. Поняття члена сім'ї наймача та тимчасових мешканців.
4. Права та обов'язки наймача, членів його сім'ї та наймодавця.
5. Підстави та порядок припинення договору найму житла. Наслідки припинення договору.

Реферати: «Договір найму соціального житла».

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Ярченко пред'явила позов про визнання права на житлову площу в квартирі, наймачем якої є свекруха, і вселення. Позовні вимоги обґрунтувала тим, що поселилась у спірну квартиру у зв'язку з укладенням шлюбу з сином відповідачки. Після розірвання шлюбу їй стали перешкоджати користуватись житловою площею, тому вона просила задовольнити вимоги.

Заперечуючи проти позову, свекруха посилається на те, що згоди на постійне проживання невістки в квартирі вона не давала і тому остання права на житлову площу в ній не має.

Вирішіть спір.

№2. Клименко і четверо членів його сім'ї проживали на умовах найму житлового будинку, що належав на праві власності Новікову. Після смерті Клименка наймачем житла забажав стати один з його синів. Однак наймодавець своєї згоди не дав. Син Клименка звернувся з позовом до суду про визнання його наймачем житлового будинку.

Яке рішення має винести суд?

№3. Сім'я Сидорчуків складається із чотирьох осіб (батько, мати, неповнолітня дочка та син, який перебуває на дійсній строковій військовій службі) і проживає в 3-кімнатній квартирі загальною площею 76 м², наймачем якої є батько. Наймач протягом 6 місяців не оплачував квартирної плати та плати за комунальні послуги, внаслідок чого утворилась заборгованість у сумі 24500 гривень. Наймодавець письмово попередив наймача та членів його сім'ї про виселення без надання іншого житла в тому разі, якщо вони протягом 30 днів не ліквідують заборгованість. Наймач звернувся до юриста з проханням дати юридичну оцінку вимогам наймодавця?

Вирішіть спір.

№4. Боднарчук і Федорець уклали 1 січня 2019 року договір найму житла строком на один рік. Свого часу Боднарчук не попередив наймача про відмову від укладення договору на новий строк, а Федорець 1 січня 2020 року не звільнив помешкання. Боднарчук 1 березня 2020 року продав це житло своєму приятелю Нестерову, який 1 червня 2020 року подав позов до суду про розірвання договору найму і виселення Федорця на підставі невнесення наймачем плати за житло з 1 січня 2020 року. Федорець пред'явив зустрічні вимоги про переведення на нього прав та обов'язків покупця згідно із ст. 822 ЦК України.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Нормативно-правові акти та література:

1. Житловий кодекс УРСР // ВВР УРСР. – 1983. – №28. – Ст.547. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5464-10#Text>.
2. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19 червня 1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>.
3. Про житловий фонд соціального призначення: Закон України від 12 січня 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3334-15#Text>.
4. Житлове законодавство України: стан та шляхи удосконалення: Монографія / За заг. ред. М.К.Галянтюча. К.: КВІЦ, 2006. С. 174-211, 266-295.
5. Івашова І.П. особливості правового регулювання оренди житла з викупом. *Держава і права.* Вип. 49. URL: https://biem.sumdu.edu.ua/images/stories/docs/K_CPD/Ivashova_001.pdf.
6. Мічурін Є. О. Цивільний договір як один із засобів реалізації права на житло. Харків, 2000.
7. Сліпченко С.О., Мічурін Є.О., Соболев О.В. Житлове право України: Науково-практичний посібник. Харків: Еспада, 2003.

Тема 42. Договори про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності (2 години)

Методичні вказівки. Одним з основних правових засобів опосередкування відносин з приводу створення і використання результатів інтелектуальної, творчої діяльності виступають договори у сфері інтелектуальної власності. У системі договірних зобов'язань вони відіграють подвійне значення: з одного боку - сприяють реалізації майнових прав та інтересів авторів (винахідників, виконавців) та їх правонаступників, з іншого - забезпечують можливість доступу й ознайомлення членів суспільства з результатами творчої діяльності.

Необхідно враховувати, що у галузі інтелектуальної діяльності укладається велика кількість різних за своїм характером і природою договорів, певну частину з яких становлять специфічні договірні конструкції, притаманні лише зазначеній сфері. Різноманітність видів творчої діяльності обумовлюють численність правочинів, якими опосередковуються відносини по створенню і використанню їх результатів. Окрему групу правочинів становлять договори, що стосуються інтелектуальної діяльності у галузі авторського права та суміжних прав (видавничий договір, договір про депонування рукопису, постановочний договір, сценарний договір, договір художнього замовлення, договір про використання твору декоративно-прикладного мистецтва у промисловості, договори у сфері створення і використання об'єктів суміжних прав, договір на управління майновими правами авторів на колективній основі тощо).

Договори у сфері інтелектуальної власності можуть регулювати відносини як з приводу створення об'єкта інтелектуальної власності, так і щодо використання раніше створеного об'єкта. Існують правочини, які передбачають створення та передачу результату творчості для використання у встановленому обсязі.

Договорам про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності притаманні свої специфічні ознаки, що відрізняють їх від інших видів правочинів і обумовлюють їх особливе місце у системі договірних зобов'язань. Крім того, кожна група договорів характеризується наявністю ряду відмінних особливостей, які також необхідно засвоїти студентам при вивченні даної теми.

При вивченні ліцензійних договорів слід мати на увазі, що обсяг прав, які передаються за даними договорами, зумовлюється вибором сторонами виду ліцензії. Розрізняють патентні та безпатентні ліцензії. Патентними визнаються ліцензії, об'єкти яких захищені охоронними документами. Безпатентними є ті ліцензії, об'єкти яких не мають патентної охорони, зокрема ноу-хау. Предметом договору першої групи є надання комплексу виключних правомочностей на: використання винаходу, виготовлення на його основі продукту, виробництво, продаж виготовленого продукту. Друга група ліцензійних договорів поділяється на два види: договори на винаходи, на які ще не подано патентної заявки або на які патентні заявки подано, але патент ще не видано або які зберігаються як конфіденційна інформація.

Договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт регулюються нормами гл. 62 ЦК України. Слід звернути увагу на існуючу в цивілістиці наукову дискусію з приводу місця норм про договори на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт в системі норм цивільного права і, в першу чергу, щодо їх співвідношення з нормами, що регулюють підрядні відносини. Аналіз норм ЦК України дає підстави вважати, що дані договори носять самостійний характер. Ці договори мають певні особливості,

оскільки пов'язані з науковою творчістю, пошуком нових наукових досягнень і певним чином неможливістю гарантованості результату.

Питання для обговорення:

1. Поняття, загальна характеристика та види договорів на розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.
2. Договори про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності: поняття, сторони та зміст.
3. Договори про створення за замовленням та використання об'єкта права інтелектуальної власності: поняття, сторони та зміст.
4. Ліцензія на використання об'єкта права інтелектуальної власності.
5. Ліцензійні договори про передачу виключних прав на об'єкти промислової власності, їх поняття і види.
6. Права та обов'язки сторін за договором на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт.

Термінологічне завдання: виключні права, творчість, твір, патент, винахід, корисна модель, промисловий зразок, знаки для товарів і послуг; зазначення походження товару, комерційна таємниця, ліценція, виключна, одинична, невиключна ліцензія; повна ліцензія, субліцензія, перехресна ліцензія, зворотна ліцензія, відкрита ліцензія, примусова ліцензія, ноу-хау, ліцензійний договір, ліцензіар, ліцензіат, безпатентний ліцензійний договір, договір на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт, фундаментальні наукові дослідження, прикладні наукові дослідження.

Реферати: «Місце договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт у системі цивільно-правових договорів»; «Правове оформлення обороту ноу-хау».

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Гр. Сидорчуку за авторським договором народний скульптор Пилипчук відповідно до вимог розробленого і затвердженого замовником ескізу створив скульптурне погруддя. Через півроку Сидорчук побачив аналогічне погруддя у будинку своїх сусідів - Онищенків. Як виявилось, воно було створено Пилипчуком через 2 місяці після виконання договору з Сидорчуком.

Сидорчук звернувся з позовом до Пилипчука про розірвання авторського договору, повернення авторської винагороди і відшкодування моральної шкоди. У заяві він зазначив, що умовами договору було передбачено виконання роботи у єдиному екземплярі і містилась заборона на створення нових скульптур на основі узгоджених замовником ескізів.

Гр. Пилипчук заперечує проти позову на підставі, що умови договору, які порушують його право на самореалізацію, є недійсними.

Вирішіть справу.

№2. Кандидат історичних наук Клименко на підставі укладеного авторського договору з видавництвом «Прем'єра» зобов'язувався протягом року написати

підручник з історії України для учнів IX класу загальноосвітніх шкіл. У встановлені договором строки рукопис був зданий видавництву, яке після двомісячного розгляду запропонувало автору доопрацювати твір: виключити і переробити зміст певних глав, оскільки вони базуються на неперевіренних даних, а інколи і суперечать реальним фактам. Клименко відмовився переробляти зміст твору, оскільки виклав у ньому власне бачення розвитку історичних подій.

Видавництво звернулося з позовом до суду про повернення безпідставно отриманого авторського гонорару, відшкодування заподіяних збитків у розмірі прибутку, очікуваного від реалізації книги і сплати неустойки за прострочення строку доопрацювання твору.

Вирішіть справу. Чи правомірні вимоги видавництва?

№3. Дніпропетровський молодіжний театр на підставі опублікованої у журналі «Дніпро» драми О. О. Білика «Життєвий шлях» здійснив постановку п'єси під назвою «Дорога у нікуди». За ініціативою режисера до змісту п'єси були внесені певні зміни, що стосуються тексту діалогів персонажів другого плану та декоративного оформлення сцени.

Гр. Білик звернувся з позовом до суду, в якому зазначив, що, оскільки постановка, зміна назви і тексту твору здійснювалася без укладення авторського договору та без його згоди, авторську винагороду і відрахування від касових зборів він не отримав, то діями театру були порушені його виключні права на результат творчої діяльності.

Театр проти позову заперечує на підставі, що твір був належним чином опублікований, має значну літературну цінність і є надбанням суспільства у цілому. Обов'язкового укладення авторського договору на використання таких творів законодавство не передбачає.

Вирішіть справу. Чи правомірні дії театру?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть способи розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

1. Які особливості договорів у сфері розпорядження майновими правами інтелектуальної власності?

2. Які умови є істотними для ліцензійного договору?

3. Які існують види ліцензій?

4. Які умови є істотними для договору про створення і використання об'єкта права інтелектуальної власності?

5. Які істотні умови договорів про розпорядження майновими правами інтелектуальної власності?

6. Які особливості договорів на виконання НДДК та ТР?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text>.

3. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11 липня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні:

Закон України від 12 липня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14#Text>.

5. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>.

6. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 1 липня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.

7. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.

8. Про охорону прав на знаки для товарів та послуг: Закон України від 15 грудня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.

9. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1999р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.

10. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р. №72. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF#Text>.

11. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р., № 71. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF#Text>.

12. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: Постанова КМУ від 27 грудня 2001 р. № 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF#Text>.

13. Бажанов В.О. Договірні правовідносини в авторському праві України: монографія. Львів: ПП Сорока Т.Б., 2014. 176 с.

14. Башурин Н.Я. Специфіка договорів на проведення інформаційних пошуків та договорів на здійснення (проведення) патентних пошуків. *Visegrad Journal on Human Right*. – 2019. – №6. С. 26-31.

15. Бегова Т. І. Поняття «ноу-хау» і договір про його передання : монографія. Х. : Право, 2009. 160 с.

16. Бегова Т. Щодо питання про правове оформлення обороту ноу-хау. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №11. С. 36-40.

17. Вахонева Т. Поняття та види договорів про створення й передачу об'єктів авторського права. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. №2. С. 59-68. URL: <http://www.inprojournal.org/wp-content/uploads/2016/11/Vakhonieva-216.pdf>.

18. Великанова М. Співвідношення договору на виконання НД або ДК і ТР із договором підяду. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. №11. С. 44-48.

19. Великанова, М. М. Договори на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт [Текст] : Автореферат... к. юрид наук, спец.: 12.01.03 - цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К. : Науково-дослідний Ін-т приватного права і підприємництва Акад.правових наук Укр-ни, 2009. 17 с.

20. Воронін Я. Г. Деякі проблеми регулювання правовідносин при проведенні науково-технічних досліджень, наслідком яких є створення винаходів. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 1. С. 210-214. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/24277>.

21. Дмитришин В.С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної власності в Україні / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: "Інст. інтел. власн. і права", 2008. 248 с.
22. Жилінкова О.В. Договірне регулювання відносин щодо інтелектуальної власності в Україні та за кордоном: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2015. 280 с.
23. Завальська Ж. Авторський договір та його види: окремі питання. *Право України*. 2000. №8. Ст. 117.
24. Кирилюк А. В. Ліцензійні договори на використання літературних творів: поняття, умови, форма. Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. Одеса, 2008. Вип. 41. С. 190-195.
25. Кирилюк А.В. Ліцензійні договори на використання літературних творів за законодавством України. Актуальні проблеми держави та права: Зб. наук. праць. Одеса, 2008. Вип. 42. С. 58-65.
26. Косак В.М. Проблеми договірного регулювання передання майнових прав інтелектуальної власності. Наукові праці. 2006. Том 47. Вип. 34. С. 12-16.
27. Коханович О.О., Олійник Я.А. Авторський договір: поняття, види та особливості. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. №6. С. 107-109. URL: http://lsei.org.ua/6_2017/30.pdf.
28. Основи інтелектуальної власності: навчальний посібник / О.П. Орлюк, А.О. Кодинець, Ю.В. Носік та ін.; за ред. О.П. Орлюк. К.: Інтерсервіс, 2016. 382 с.
29. Право інтелектуальної власності / За ред.. О.А. Підпригори, О.Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. 670 с.
30. Промислова власність в Україні: проблеми правової охорони: Зб. наук. статей / за ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2004. 548 с.
31. Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні: дис. ... доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. Львівський національний університет імені Івана Франка; Львів, 2019.

Тема 43. Зобов'язання з договору комерційної концесії (франчайзинга) (2 години)

Методичні вказівки. Договір комерційної концесії є новим видом зобов'язань в цивільному праві України. У більшості країн він називається договором франчайзингу. Франчайзинг як метод збуту дозволяє виробникові відомих для споживача і таких, які мають попит, товарів або послуг розширити їх виробництво та збут шляхом відкриття нових компаній, не вкладаючи при цьому власних або запозичених коштів. За договором комерційної концесії правоволоділець надає користувачеві за плату в користування права на об'єкти права інтелектуальної власності правоволоділця, які визначені як «комплекс прав», належних правоволоділцю. При вивченні цієї теми потрібно звернути увагу на те, що оскільки за даним договором надаються в користування права на об'єкти права інтелектуальної власності, до правовідносин сторін застосовуються не тільки норми гл. 76 ЦК України, а й норми Книги четвертої

ЦК та норми спеціального законодавства. Також слід приділити увагу питанням сторін та предмету договору, правам та обов'язкам сторін, оплаті та строкам в договорі.

Питання для обговорення:

1. Поняття, правова характеристика та сфера застосування договору комерційної концесії.
2. Об'єкти договору комерційної концесії.
3. Сторони, форма та порядок укладення договору комерційної концесії.
4. Зміст договору комерційної концесії.
5. Зміна та припинення договору комерційної концесії.
6. Комерційна субконцесія.

Реферати: «Відповідальність сторін за договором франчайзингу».

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. На підставі договору франчайзинга фірма Lee надала право торгувати її товаром і під її торговою маркою товариству з обмеженою відповідальністю «Дельта». Договором було обумовлено використання торгової марки лише територією реєстрації ТОВ.

Представником фірми Lee в Україні було встановлено, що ТОВ створило ряд філій в інших обласних центрах України, де користувалось торговою маркою. Крім цього, під цією маркою продавалась власна продукція ТОВ, що не була визначена договором. Зазначеною торговою маркою користувалось і ТОВ «Дельта-Світ», що виділилось із ТОВ «Дельта» в результаті реорганізації.

Які істотні умови договору комерційної концесії? Що становить предмет даного договору? Які порушення допустило ТОВ «Дельта»?

№2. Підприємець Романюк на умовах комерційної концесії продавав продукцію приватної трикотажної фабрики. З метою збільшення обсягів збуту Романюк уклав договір комерційної субконцесії із підприємцем Гаврилюком, попередньо отримавши згоду фабрики. Через рік Романюк був визнаний судом банкрутом. Трикотажна фабрика достроково розірвала з ним договір комерційної концесії.

На який термін може укладатись договір комерційної субконцесії? Яка відповідальність користувача передбачена законодавством за шкоду, завдану правоволодільцю діями субкористувача?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Давидюк О. М. Господарсько-правове регулювання комерційної концесії (франчайзингу) у відносинах, пов'язаних із передачею прав на технологію. Право та інноваційне суспільство. 2014. № 1. С. 30-37. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2014_1_6.
4. Дмитришин В.С. Розпорядження майновими правами інтелектуальної

власності в Україні / Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: "Інст. інтел. власн. і права", 2008. 248 с.

5. Килимник І.І. Особливості правового регулювання договору комерційної концесії: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Харків, 2003. 22 с.

6. Сидиров Я.О. Становлення інституту комерційної концесії в Україні (цивільно-правовий аспект): Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Харків. 2004.

7. Ульшина-Рябоконе О. М. Комерційна таємниця в Україні: визначення сутності та юридичне закріплення права на комерційну таємницю в документах підприємства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* 2013. № 18(1). С. 238-249. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlup_2013_18%281%29_32.

8. Цірат А.В. Договір франчайзингу: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2003. 22 с.

9. Якубівський І. Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності в Україні: дис. ... доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Львівський національний університет імені Івана Франка; Львів, 2019.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ НА 2-Й СЕМЕСТР

Тема 44: Зобов'язання з договору підряду (4 години)

Методичні вказівки. При розгляді даної теми необхідно звернути увагу на те, що Цивільний кодекс України визначає спрямованість договору підряду на виконання певної роботи. Дуже важливою є вказівка ч. 2 ст. 837 ЦК України на те, що договір підряду укладається на виготовлення, обробку, переробку, ремонт речі або на виконання іншої роботи з переданням її результату замовникові. Це дозволило провести розмежування між договорами підрядного типу та іншими типами цивільно – правових договорів, зокрема, договором купівлі – продажу, договорами про надання послуг. Зважаючи на це, доцільно одразу виокремити ці договори із суміжних договорів. Важливим є також те, що Глава 61 Цивільного кодексу України регламентує підряд як єдиний у своїй правовій сутності договір, що має загальні положення і вирізняє такі його види, як договір побутового підряду, договір будівельного підряду та договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт.

Питання для обговорення.

Заняття 1.

1. Поняття та значення договору підряду. Договір підряду і суміжні договори.
2. Сторони договору підряду та залучення до виконання договору третіх осіб.
3. Права та обов'язки сторін за договором підряду.

А) Матеріально-технічне забезпечення виконання робіт.

Б) Оплата виконаної роботи. Твердий та приблизний кошториси.

В) Прийняття виконаних робіт.

4. Зміна і розірвання договору підряду.
5. Поняття договору побутового підряду.
6. Права та обов'язки сторін договору побутового підряду.
7. Правові наслідки неналежного виконання договору побутового підряду.

Реферати: «Ризик у підрядних відносинах»; «Захист прав споживачів у сфері побутового обслуговування населення», «Поняття, склад та значення проектно-кошторисної документації».

Термінологічне завдання: договір підряду, твердий кошторис, приблизний кошторис, явні недоліки, приховані недоліки, субпідряд, побутовий підряд, гарантійне обслуговування.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Громадянин К. уклав договір підряду з будівельною організацією на будівництво фундаменту під будинок поблизу озера. Робота повинна була виконуватись із матеріалів підрядника. Наприкінці зими підрядник завіз на місце необхідні матеріали, а на початку весни вода в озері піднялась і затопила їх. Цемент зіпсувався. Підрядник висунув вимогу до громадянина К. про оплату вартості зіпсованого цементу, мотивуючи це тим, що будинок будується на низькому місці

ділянки, в той час як його потрібно будувати на високому місці. Громадянин К. відмовився, вказавши на те, що підрядник міг цей цемент зберігати на високому місці ділянки, а не складати його в низині.

Чи підлягає вимога підрядника задоволенню? В якому випадку робота виконується із матеріалів підрядника?

№2. Підприємець Б. зобов'язався власною плиткою викласти ванну кімнату громадянину О. Робота була виконана в узгоджені строки. Через три дні декілька плиток відвалились від стін ванної кімнати, впали на підлогу і розбилися.

Громадянин О. висунув вимогу до підприємця Б. про безоплатне виправлення дефектів роботи. Підприємець погодився, але за умови оплати замовником нової плитки замість розбитої. Замовник відмовився. Підприємець наполягав на своїй вимозі. Громадянин О. подав в суд позов до підприємця Б. з вимогою повернення 50% ціни, сплаченої за роботу, у зв'язку з її неналежним виконанням, яке полягало в тому, що клей наносився тільки на центральну частину плитки.

Чи зобов'язаний громадянин О. оплачувати підприємцеві Б. вартість нової плитки? Чи правомірна вимога громадянина О. про повернення 50% ціни, сплаченої за роботу, у зв'язку з її неналежним виконанням? Яке рішення може винести суд?

№3. Ательє індивідуального пошиття жіночого одягу зобов'язалось за викрійкою громадянки Н. пошити для неї пальто, а вона в свою чергу зобов'язалась прийняти і оплатити цю роботу. Замовлення повинно було виконуватись із матеріалу, наданого замовницею, без примірки за п'ять днів. Ціна роботи – двійна.

Працівниця ательє О. під час роботи із тканиною виявила пляму, яку не вдалось вивести. У зв'язку із цим вона вирішила змінити фасон: замість розширеного пальта пошити пряме, оскільки дефект тканини не дозволяв виконати замовлення згідно з договором. Повідомити про своє рішення громадянку Н. працівниця ательє О. не могла через відсутність телефону у замовниці, а строк виконання замовлення не можна було переносити.

Який документ є підтвердженням укладення даного договору і що повинно бути в ньому вказано? Яким чином буде визначена вартість матерії, наданої замовницею ательє для пошиття пальта? Чи мала право працівниця ательє змінювати фасон замовленого пальта без погодження із замовницею? Чи зобов'язана замовниця прийняти пальто пошите не по її викрійці? Як потрібно діяти працівниці ательє у випадку відмови замовниці прийняти пошите нею пальто? Які права у замовниці на відшкодування понесених витрат?

Заняття 2.

1. Поняття договору будівельного підряду, його істотні умови.
2. Сторони договору будівельного підряду, їх права та обов'язки.
3. Виконання договору будівельного підряду.
4. Майнова відповідальність за порушення умов договору будівельного підряду.
5. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт: поняття, сторони та зміст.

Реферати: «Поняття і правові форми здійснення капітального будівництва в Україні»; «Особливості будівництва об'єктів «під ключ», «Структура договірних

зв'язків у відносинах із капітального будівництва», «Організаційно-правові передумови укладення договору будівельного підряду».

Термінологічне завдання: будівельний підряд, технічна документація, кошторис, проектна документація; договір на проведення проектних і пошукових робіт.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Будівельна фірма «О» за договором будівельного підряду, який був укладений із молокозаводом, зобов'язалась у встановлений договором строк побудувати за його завданням та на його території новий цех. Обов'язок по забезпеченню будівництва цеглою та цементом взяв на себе молокозавод. Будівельники встановили на території молокозаводу вагончик для задоволення своїх побутових потреб, а останній на їх прохання здійснив тимчасове підведення до нього світла та води.

В ході будівельних робіт будівельна фірма «О» (підрядник) виявила, що цегла постачається низької якості, а цемент не придатний для зовнішніх робіт. Підрядник повідомив адміністрацію молокозаводу про те, що будівельні матеріали, які ним постачаються, не придатні для використання без погіршення якості виконуваних робіт і попросив постачати матеріали від інших виробників. Однак, адміністрація молокозаводу відмовилась від заміни своїх постачальників, оскільки вже оплатила їхню роботу.

Будівельна фірма «О» подала позов в суд до молокозаводу з вимогою про розірвання договору будівельного підряду і виплату ціни робіт пропорційно їх виконаній частині. Свою вимогу підрядник обґрунтовував тим, що цех, побудований із матеріалів низької якості, може зруйнуватись, а він не бажає відповідати за це. Молокозавод подав зустрічний позов до будівельної фірми з вимогою про виплату вартості тимчасового підведення до вагончика будівельників електро – та водопостачання, а також пред'явила рахунки за користування водою і електроенергією. При цьому молокозавод посилався на те, що вимог про надання таких послуг підряднику в договорі будівельного підряду немає.

Чи правомірна вимога підрядника до замовника про розірвання договору будівельного підряду та виплату ціни робіт пропорційно їх виконаній частині по причині низької якості будівельних матеріалів? Чи правомірна вимога замовника до підрядника про оплату вартості тимчасового підведення електро – та водопостачання, а також про оплату рахунків за користування електроенергією та водою? На яку із сторін договору було б покладено відповідальність за спричинену шкоду у випадку, якщо б підрядник, після попередження замовника про низьку якість поставленого ним будівельного матеріалу, продовжив будівництво цеху, який би через деякий час розвалився? Яке рішення може винести суд?

№2. Швейна фабрика «Д» уклала договір будівельного підряду із будівельною організацією на будівництво житлового будинку для своїх працівників. При прийнятті збудованого будинку було встановлено, що шпалери відстають від стін, деякі вікна не зачиняються. Швейна фабрика вказала на виявлені недоліки у акті прийому – передачі робіт, висунула вимогу про їх усунення та не підписала акт. Однак, будівельна організація підписала акт прийому – передачі робіт і долучила до нього всі підписані раніше обома сторонами акти попереднього прийняття виконаних етапів робіт. На

наступний день після цього відбувся землетрус. Щойно збудований будинок осів, а двері та вікна в ньому перекошилися. Замовник висунув вимогу підряднику про усунення перекосів дверей та вікон за власний рахунок. Останній відмовився, посилаючись на те, що двері та вікна були прийняті замовником по акту попереднього прийняття виконаного етапу робіт і тепер він несе ризик наслідків пошкодження результату робіт, які сталися не з вини підрядника, а в наслідок землетрусу.

Швейна фабрика подала в суд позов до будівельної організації з вимогою усунути перекоші дверей і вікон, а також замінити шпалери, посилаючись на те, що акт прийому – передачі робіт нею не був підписаний.

Чи може суд визнати акт прийому – передачі робіт, підписаний тільки підрядником, дійсним? Хто несе ризик наслідків пошкодження результату робіт після попереднього прийняття дверей та вікон замовником у випадку, якщо ці пошкодження сталися не з вини підрядника? Хто зобов'язаний оплатити вартість робіт по заміні шпалер? Яке рішення може прийняти суд?

№3. За договором на виконання проектних робіт проектний інститут зобов'язався за завданням організації «Метробуд» розробити технічну документацію шести нових станцій метрополітену. При проектуванні станцій повинні були бути враховані результати пошукових робіт, які передані замовником підряднику 30 квітня. Строк виконання проектних робіт – 30 листопада. Проектування повинно було проводитись у дві стадії. На першій стадії повинен бути підготований технічний проект з приблизним розрахунком вартості будівництва. Термін закінчення – 30 травня. На другій стадії повинна бути розроблена робоча документація з конкретним кошторисом. Строк закінчення – 30 листопада. Замовник повинен був розглянути представлений йому для узгодження підрядником технічний проект протяг 20 днів.

Фактично документацію технічного проекту підрядник передав на розгляд замовника 30 червня. В документації не обґрунтовувалась доцільність проектних рішень. Окрім цього, перевірений розрахунок навантажень на конструкцію пасажирських залів станцій показав, що вона може не витримати тиску ґрунтів. Замовник запропонував підряднику доопрацювати технічний проект. Але останній відмовився і зобов'язався зауваження організації «Метробуд» врахувати при розробці робочої документації.

Побоюючись того, що і робоча документація, розроблена проектним інститутом, буде такої ж неналежної якості, як і технічний проект, замовник вирішив розірвати з ним договір підяду на виконання проектних робіт в судовому порядку.

Чи був зобов'язаний підрядник за зауваженнями замовника безоплатно доопрацювати технічний проект? Яке рішення може прийняти суд?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть ознаки договору підяду.
2. Проведіть відмежування договору підяду від трудового договору, інвестиційного договору, договору поставки та договору про надання послуг.
3. Визначте статус сторін договору підяду, їхні права та обов'язки.
4. У чому полягає особливість залучення до виконання договору підяду субпідрядників?
5. Проведіть характеристику основних юридичних ризиків у підрядних відносинах.
6. Які особливості відповідальності за договором підяду?

7. Які є види договорів підряду?
8. Наведіть визначення та ознаки договору будівельного підряду.
9. Що є предметом договору будівельного підряду на виконання проектних та пошукових робіт?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
4. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
5. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17 лютого 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#Text>.
6. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20 травня 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-14#Text>.
7. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02 березня 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19#Text>.
8. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю Закон України від 19 червня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>.
9. Загальні умови укладення та виконання договорів підряду в капітальному будівництві: Постанова Кабінету Міністрів України від 1 серпня 2005 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/668-2005-%D0%BF#Text>.
10. Правила побутового обслуговування населення: Постанова КМУ від 16 травня 1994 р. №313. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/313-94-%D0%BF#Text>.
11. Про практику розгляду цивільних справ за позовами про захист прав споживачів: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 квітня 1996 р. №5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-96#Text>.
12. Банасевич І.І. Істотні умови договору будівельного підряду. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей.* – Випуск XXIV. Івано-Франківськ: Плай. 2010. С. 65-70.
13. Банасевич І.І. Розподіл ризиків за договором будівельного підряду. *Юридична Україна.* 2011. №8. С. 57-60.
14. Банасевич І.І. Організаційно-правові передумови укладення договору будівельного підряду. *Офіційний вісник Вищої ради юстиції.* 2011. №4 (8). С. 56-61.
15. Банасевич І.І. Відповідальність сторін за договором будівельного підряду. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Збірник наукових статей.* Випуск XXV. Івано-Франківськ: Плай. 2011. С. 65-70.
16. Великанова М. Співвідношення договору на виконання НД або ДК і ТР із договором підряду. *Підприємництво, господарство і право.* 2009. №11. С. 44-48.
17. Гуцуляк В.К. Договір підряду на проведення проектних та пошукових робіт за цивільним законодавством України. Автереф. дис. ... канд. юрид. наук за спеціальністю 12.00.03. К., 2018. 22 с.
18. Панова Л. Мета як критерій розмежування договорів поставки і підряду. *Право України.* 2004. №8. С.57-59.

19. Ситник О.М. Договір побутового підряду за цивільним законодавством України. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2016. 23 с.

Тема 45: Зобов'язання з договору оплатного надання послуг (2 год.)

Методичні вказівки. У цивільному праві послуги розглядаються як окремий вид об'єктів цивільних прав (ст. 177 ЦК), що відрізняються від інших об'єктів (речей, результатів робіт, нематеріальних об'єктів тощо). У зв'язку з особливостями послуг як об'єктів усі договори, предметом яких вони виступають, поєднуються в єдиний тип цивільно-правових договорів, а саме - договори про надання послуг.

За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором (ч. 1 ст. 901 ЦК). Таким чином, договір про надання послуг є двостороннім, консенсуальним. Крім того, із визначення випливає, що він є оплатним, хоча це правило не є імперативним, відтак сторони можуть укласти безоплатний договір про надання послуг.

При вивченні даної теми слід особливу увагу звернути на ознаки послуги як предмету договору про оплатне надання послуг. Послугам притаманна своєрідна природа і спільні характерні ознаки. Для усіх послуг характерним є те, що вони: мають нематеріальний характер, а їх результат не набуває уречевлюваного вигляду; тісно пов'язані з особою виконавця та процесом вчинення ним певних дій (здійснення певної діяльності); не збігаються із самими діями (здійсненням діяльності) виконавця, а існують як окреме явище - певне нематеріальне благо.

Питання для обговорення:

1. Поняття та ознаки договору про надання послуг. Його співвідношення із суміжними договорами
2. Види договірних зобов'язань про надання послуг.
3. Зміст договору про надання послуг.
4. Відповідальність сторін за невиконання чи неналежне виконання договору про надання послуг.

Реферати: «Послуга як об'єкт цивільних правовідносин», «Система договорів про надання послуг», «Особливості договору про надання медичних послуг», «Договір про надання освітніх послуг», «Договір про надання інформаційних послуг».

Термінологічне завдання: послуга, договір про надання послуг, послуги юридичного характеру, послуги фактичного характеру.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Аудиторська фірма уклала із суб'єктом підприємницької діяльності К. договір на надання інформаційно-консультативних послуг. У договорі було зазначено, що К. надає аудиторській фірмі консультації з приводу раціональності та ефективності використання коштів на будівництво, реконструкцію та ремонт, що здійснюється третіми особами - клієнтами аудиторської фірми. У договорі було передбачено, що К. надає консультації в усному та письмовому вигляді.

Під час перевірки К. державною податковою інспекцією виникла конфліктна ситуація. Представники ДПІ вважали, що за вказаним договором К. виконує для аудиторської фірми роботи, а не надає послуги, оскільки договором передбачена можливість надання консультацій у письмовому вигляді, тобто наявним є матеріалізований результат.

К. звернувся за консультацією до юридичної фірми.

Які головні риси предмету договору про надання послуг? У яких формах може виражатися результат надання послуг? Чи можна стверджувати, що якщо дія має матеріалізований вираз, то вона не є послугою? Визначте правову природу даного договору.

№2. Р. уклала з туристичною фірмою договір на туристичне обслуговування. За цим договором туристична фірма зобов'язувалася надати Р. наступні послуги: забезпечити її перевезення до місця відпочинку, поселити у готелі, обумовленому у договорі, організувати екскурсійні подорожі. Р. зобов'язувалася сплатити вартість туристичних послуг.

Коли Р. прибула до місця відпочинку, з'ясувалося, що вільних місць у готелі, зазначеному у договорі, немає. Представник туристичної фірми запропонував Р. поселитися у іншому готелі. Р. відмовилася, вказавши на те, що умови проживання у цьому готелі є надзвичайно низькі. Вона також висловила бажання розірвати з туристичною фірмою договір та повернутися додому. Представник туристичної фірми відповів, що це неможливо оскільки літак відлітає до Києва лише раз на тиждень. Після цього Р. поселилася у готелі, запропонованому представником туристичної фірми.

Повернувшись з відпустки, Р. на підставі Закону України «Про захист прав споживачів» звернулася до суду з позовом про розірвання договору на туристичне обслуговування і стягнення збитків у зв'язку з неналежним наданням послуг. У позовній заяві вона просила повернути їй кошти, сплачені за надання туристичних послуг за договором та відшкодувати моральну шкоду.

Відповідач у судовому засіданні заперечив позовні вимоги, оскільки те, що в готелі не було вільних місць - не його вина, а вина готелю, який мав перед туристичною фірмою зобов'язання надати певну кількість місць на визначений період часу.

Чи може покладення виконавцем частини обов'язків за договором про надання послуг звільнити його від відповідальності за договором? В яких випадках виконавець - суб'єкт підприємницької діяльності звільняється від відповідальності за договором платного надання послуг? Які права виникають у споживача у зв'язку з наданням йому послуги неналежної якості згідно Закону України «Про захист прав споживачів»? Вирішіть справу по суті.

№3. ТОВ «Курси іноземних мов» (далі - Курси) уклало з ТОВ «Н» договір про надання послуг з навчання англійської мови. За цим договором Курси зобов'язувалися підготувати 10 співробітників ТОВ «Н» до тестування з англійської мови, яке мало проводитися іноземною фірмою, партнером ТОВ «Н». Курс навчання складав 50

академічних годин. ТОВ «Н» зобов'язувалося забезпечити явку співробітників на заняття та оплатити послуги з навчання. При цьому договором передбачалося, що вартість навчання кожного співробітника складає 1000 гривень за 50 годин; ціна за послуги в цілому, відповідно, складала 10 000 гривень.

Після тестування ТОВ «Н» сплатило лише 7000 гривень, відмовившись сплатити суму, вказану у договорі. Таке зменшення суми ТОВ «Н» пояснювало двома аргументами: 1) після першого заняття один із співробітників ТОВ «Н» звільнився з роботи і перестав відвідувати заняття з англійської мови; 2) успішного результату під час тестування досягли лише сім співробітників.

ТОВ «Курси іноземних мов» звернулося до суду з позовом про стягнення заборгованості за договором про надання послуг.

Чи має ТОВ «Н» зобов'язання оплатити навчання співробітника, який звільнився? Чи завжди можна гарантувати позитивний результат надання послуги? Вирішіть справу по суті.

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть поняття договору про надання послуг.
2. Наведіть поняття та назвіть ознаки послуги.
3. Які особливості виконання договору про надання послуг?
4. Які правила визначення плати за надання послуг?
5. Які правила відшкодування виконавцеві фактичних витрат за договором про безоплатне надання послуг?
6. Які умови та обсяг відповідальності сторін у зв'язку із невиконання або неналежним виконанням договору про надання послуг?
7. Які підстави розірвання договору про надання послуг?

Нормативно-правові акти та література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
3. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, 2006.
4. Гейнц Р. М. Цивільно-правове регулювання відносин за договором про надання комунальних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 23 с.
5. Герц А.А. Договірні зобов'язання у сфері надання медичних послуг. Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 28 с.
6. Горблянський В.Я. Захист прав споживачів за договором про надання послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
7. Гунда А.О. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання ритуальних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 22 с.
8. Сліпченко С.О. Послуга як об'єкт цивільних прав. Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. 96-й річниці від дня народження О.А. Пушкіна (Харків, 21 травня 2021 р.). Харків, 2021. С. 69-73.
9. Скрипник В.Л. Послуги як особливий об'єкт цивільних прав. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція.* 2018. №36.

Т.2. С.58-68.

10. Устінський А.В. Цивільно-правове регулювання відносин у сфері надання готельних послуг. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2016. 22 с.
11. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики. К.: Юрінком Інтер. 2015. 328 с.
12. Шишка О.Р. Правова невизначеність послуги як об'єкта цивільних прав. *Право і безпека*. 2021. №2 (81). С. 182-187.

Тема 46: Транспортні й експедиційні зобов'язання (4 год.)

Методичні вказівки. Транспортні зобов'язання визначаються характером відносин, які виникають в процесі перевезення вантажів, пасажирів та багажу. Специфікою таких відносин є те, що вони опосередковують сферу послуг нематеріального характеру, які надаються боржником кредитору. Транспорт є сполучною ланкою економіки, за його допомогою задовольняються потреби у перевезеннях суспільного виробництва держави, а також її населення. Перевезення - один з видів підприємницької діяльності, яка не супроводжується створенням яких-небудь предметів матеріального світу. Основний економічний ефект, який сторони одержують у результаті транспортної діяльності, - це переміщення вантажів, пасажирів, багажу й пошти.

Існують такі основні види транспорту: транспорт загального користування (залізничний, морський, автомобільний, повітряний, річковий (внутрішній - водний), місцевий електротранспорт, у тому числі метрополітен; промисловий залізничний транспорт; відомчий транспорт; трубопровідний та шляхи сполучення загального користування. Всі вони тісно взаємопов'язані і становлять єдину транспортну систему країни (ст. 21 Закону України «Про транспорт»). Разом з цим технічна характеристика перевізних засобів і організація перевезень даними видами транспорту багато у чому відрізняються одне від одного.

У главі 64 ЦК міститься перелік низки договорів, що опосередковують відносини з перевезення вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Серед них такі: а) перевезення вантажу (ст. 909 ЦК); б) перевезення пасажирів і багажу (ст. 910 ЦК); в) чартеру (фрахтування) - ст. 912 ЦК тощо.

Проте сам перевізний процес не вичерпується відносинами, що виникають з договору перевезення (ст. 908 ЦК). Обов'язки перевізника з подачі рухомого складу, а відправника - з надання для навантаження вантажу також належать до процесу перевезення. Перевізними також є відносини, що виникають з договорів про організацію роботи із забезпечення перевезення вантажів. Вони, зокрема, охоплюють: вузлові угоди, договори на централізоване завезення (вивезення) вантажів, на експлуатацію залізничних під'їзних колій, на подачу і прибирання вагонів, подачу заявок і замовлень, вчинення інших дій учасниками перевізного процесу як до укладення договору перевезення вантажів, так після його виконання. Це стосується, наприклад, виконання залізницею додаткових операцій, пов'язаних з перевезенням вантажів, як-то: навантаження, розвантаження, зважування, експедирування тощо, які здійснюються на підставі окремих цивільно-правових договорів - ст. 22 Статуту залізниць України.

Отже, відомі чинному цивільному законодавству договори, що опосередковують перевізний процес, становлять єдину систему договорів, предметом яких є надання послуг з перевезення вантажів, пасажирів, багажу й пошти. Всю систему цих договорів можна поділити на два види: основні й допоміжні. Основні опосередковують головну сферу взаємовідносин перевізників і клієнтури, допоміжні - нормальну організацію перевізного процесу.

При вивченні даної теми студенти повинні звернути особливу увагу на питання підстав та меж відповідальності перевізника, відправника вантажу та вантажоодержувача.

Розглядаючи питання, що стосуються договору транспортної експедиції, необхідно зупинитися на понятті та видах експедиційних послуг, їх відмінності від суміжних цивільно-правових договорів (перевезення, доручення, комісії тощо).

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Види перевезень та їх правове регулювання.
2. Укладання договорів про перевезення вантажів.
3. Зміст і виконання договорів про перевезення вантажів.
4. Підстави і межі відповідальності перевізника за договором про перевезення вантажу.
5. Відповідальність відправника вантажу та вантажоодержувача за договором про перевезення вантажу.

Реферати: «Договір перевезення повітряним транспортом», «Особливості договору перевезення пасажирів і багажу залізничним транспортом», «Особливості перевезення річковим транспортом», «Особливості перевезення автомобільним транспортом».

Термінологічне завдання: транспортне зобов'язання, договір перевезення вантажу, товарно-транспортна накладна, коносамент, фрахт, мультимодальне перевезення, втрата вантажу, нестача вантажу, псування вантажу, навігаційні помилки, комерційні помилки, загальна аварія, окрема аварія, договір перевезення пасажирів та багажу, комерційний акт, морський протест, договір транспортного експедирування.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Підприємець Довженко уклав із залізницею договір перевезення з Одеси в Дніпропетровськ червоних помідорів та кабачків. Залізниця подала вагони під навантаження його вантажу з запізненням на три дні. До цього часу вантаж почав псуватися. В результаті при його реалізації Довженко зазнав значних збитків і подав в суд позов до залізниці з вимогою відшкодування збитків, викликаних тридобовою затримкою подачі вагонів. Залізниця відмовилася платити, мотивуючи це тим, що затримка подачі вагонів була викликана розмиттям полотна залізниці через тривалі зливи дощі в 100 км від станції навантаження вантажу.

Яке рішення повинен прийняти суд? Чи зміниться рішення суду у випадку, якщо затримка подачі вагонів відбулася через затримку вивантаження попереднім клієнтом?

№2. Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського заявив позов до Управління Придніпровської залізниці про стягнення штрафу за невиконання прийнятих заявок на перевезення вантажу в II кварталі 2007 року і стягнення збитків, понесених заводом у вигляді неустойки, які він поніс в зв'язку із заявленими претензіями контрагентами за договорами купівлі-продажу.

Управління проти позову заперечувало в зв'язку з тим, що завод сплатив неустойку за самостійними зобов'язаннями, до яких УПЗ не має відношення. Крім того, позивач не довів, що збитки мали місце саме в той період, коли залізниця не виконала заявки на перевезення вантажу.

Обґрунтуйте доводи сторін. Яким має бути рішення по суті?

№3. Вантажовідправник відвантажив аптечному складу м. Вінниця вагон медичної гігроскопічної вати. При вивантаженні й перевірці вантажу виявлено недостачу 7 мішків вати; крім того 2 мішки були розірвані і при їх перевірці виявлено недостачу 9 пакетів вати, про що складено комерційний акт від 15.03.2007 р. № 932.

Вантаж прибув у справному вагоні, зі справними пломбами вантажовідправника.

Згідно з даними вагонного листа вагон із спірним вантажем було розвантажено 15.03.2004 р. Вантажовідправник - черкаська фабрика гігроскопічної вати не була викликана для приймання товару і комерційний акт не підписала.

Аптечний склад (м. Вінниця) заявив позов до вантажовідправника і перевізника - Управління Південно-Західної залізниці про стягнення збитків, спричинених недостачею вантажу.

Який договір опосередковує відносини між названими суб'єктами? Який порядок звернення з позовом до залізниці? Перерахуйте підстави, за наявності яких залізниця звільняється від відповідальності.

№4. На замовлення ТДВ «Харківскло» (далі – ТДВ) автотранспортною організацією ТОВ «Трансавто» (далі – ТОВ) було подано автомобіль під завантаження для перевезення кришталевих виробів. Завантаження здійснювалося робітниками ТДВ. Після завантаження водій розписався у товарно-транспортній накладній та дорожньому листі і вирушив у рейс. Після прибуття до пункту призначення виявлено пошкодження значної частини вантажу, про що було складено відповідний акт.

Вантажоодержувач після відмови ТОВ задовольнити претензії щодо відшкодування збитків у розмірі вартості пошкодженого вантажу звернувся до господарського суду. У відзиві на позов ТОВ вказувало, що відповідно до Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом перевізник перевіряє складування і кріплення вантажу лише з точки зору безпеки руху і збереження рухомого складу, а не самого вантажу і не відповідає за неналежне кріплення вантажу в кузові автомобіля, що призвело в даному випадку до пошкодження вантажу.

Зробіть аргументований висновок по справі.

Заняття 2.

1. Договори перевезення пасажирів і багажу.
2. Особливості договору чартеру (фрахтування) за законодавством України.
3. Поняття та ознаки договору транспортного експедирування, його співвідношення із суміжними договорами.
4. Порядок укладення, сторони та зміст договору транспортної експедиції.
5. Відповідальність сторін за порушення договору транспортної експедиції, її

підстави і межі.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Телегін здав квиток у касу аеропорту, оскільки літак, на якому він повинний був летіти з Харкова в Київ, затримався на три години і він вже не встигав зробити пересадку на рейс Київ - Анталія в Борисполі, де йому було заброньовано місце. При цьому він вимагав відшкодувати не тільки вартість квитка, але й заплатити штраф, передбачений у транспортному статуті, а також вартість туристичної путівки в Анталію, купленої в туристичній агенції «Гамалія», і відшкодувати моральний збиток. Адміністрація аеропорту відмовилася платити, мотивуючи це тим, що затримка вильоту відбулася через страйк заправників палива, а не з вини адміністрації аеропорту.

Чи підлягає задоволенню вимога пасажира Телегіна? Чи змінилося б рішення задачі, якби затримка відбулася через відсутність палива або технічної несправності літака?

№2. Адвокат, прямуючи за дорученням клієнта на засідання суду до м.Запоріжжя, звернувся до каси залізничного вокзалу за квитком. Касир у продажу квитка відмовила, повідомивши, що на жоден з найближчих потягів у тому напрямку квитків немає. Тоді адвокат придбав білет на літак, але було затримано у зв'язку з несприятливими метеорологічними умовами. Адвокат із запізненням прибув до м. Запоріжжя і тому не зміг бути присутнім на судовому засіданні. Відповідно до умов договору він втратив право на винагороду в розмірі 5 000 грн.

Адвокат подав судовий позов до авіакомпанії та залізниці з вимогою відшкодувати завдані збитки в розмірі неотриманої винагороди (5 000 грн.), різниці між вартістю залізничного та авіаквитка (1500 грн.), а також відшкодувати моральну шкоду в розмірі 5 000 грн. свої вимоги до авіакомпанії він обґрунтував неналежним (несвоєчасним) виконанням нею зобов'язань, а до залізниці – неправомірною відмовою в продажу квитка. У судове засідання було надано довідку про те, що в одному з потягів, квиток, який мав намір придбати адвокат, були вільні місця.

Чи є підстави для задоволення вимог адвоката?

№3. Підприємець Миколаєв зафрахтував у морського пароплавства в м. Одесі вантажне судно на один рейс з Одеси в Стамбул для перевезення яблук. За договором перед навантаженням трюми судна повинні були бути чисті і вільні від стороннього вантажу. Однак капітан судна до прийняття вантажу Миколаєва в один із трюмів завантажив тону слив для реалізації їх у Стамбулі. У зв'язку з цим він не зміг прийняти на борт всі яблука. Миколаєв був змушений повернути одну тону яблук їх продавцеві за зниженою ціною і зазнав збитків. З прибуттям назад в Одесу Миколаєв подав у суд позов до морського пароплавства, в якому представив розрахунки, підтверджуючі те, що весь його вантаж повинен був розміститися в трюмах судна, і вимагав відшкодування збитків, які він зазнав через некваліфіковане розміщення вантажу.

Чи повинен суд задовольнити позов фрахтувальника в зазначеній ситуації?

№ 4. Підприємець Рябушкін, що супроводжував вагони з овечими шкірами з Дагестану в Київ, при проходженні поїзда по території Чечні, після важкого поранення бандитами, що напали на потяг, був з нього знятий і покладений у лікарню. Там він

пролежав кілька місяців. Його представник Косигін, що виявив значну нестачу шкір при їхньому прийманні в Києві, висунув претензії до залізниці і вимагав відшкодувати вартість зниклих шкір при бандитському нападі на потяг. Адміністрація залізниці відмовилася платити, посилаючись на те, що при проходженні потягів через Чечню вантажі зникають постійно й у неї немає можливості виставляти збройну охорону для кожного потяга. Рябушкін, що вийшов з лікарні через 14 місяців, подав позов до залізниці з вимогою відшкодування вартості викрадених шкір.

Чи повинні бути задоволені вимоги представника Рябушкіна? А його самого? Який строк позовної давності за даними вимогами?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення й ознаки договору перевезення.
2. Які є види договору перевезення?
3. Які основні перевізні документи оформляються при перевезеннях вантажу?
4. Які істотні умови договору перевезення вантажу?
5. Які права та обов'язки відправника вантажу, перевізника та одержувача вантажу за договором?
6. Які особливості відповідальності за договором перевезення вантажу?
7. Які права та обов'язки пасажирів за договором перевезення пасажирів й багажу?
8. Дайте визначення договору транспортного експедирування.
9. Які послуги становлять предмет договору транспортного експедирування?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про захист прав споживачів: Закон України від 12 травня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>
4. Про транспорт: Закон України від 10 листопада 1994 р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/232/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Про залізничний транспорт: Закон України від 4 липня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
6. Про автомобільний транспорт: Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14#Text>.
7. Про внутрішній водний транспорт: Закон України від 03.12.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1054-20#Text>.
8. Повітряний кодекс України: Закон України від 19 травня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>.
9. Кодекс торговельного мореплавства України: Закон України від 9 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/176/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
10. Статут залізниць України: Постанова КМУ від 6 квітня 1998 р. №457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF#Text>.
11. Правила перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу і пошти залізничним транспортом України: Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 27 грудня 2006 р. № 1196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0310-07#Text>
12. Правила перевезення вантажів автомобільним транспортом в Україні: Наказ

Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0128-98#Text>.

13. Гришко У.П. Захист прав споживачів транспортних послуг: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника». Івано-Франківськ, 2016. 202 с.

14. Гришко У.П. До питання розуміння поняття «транспортна послуга» як об'єкта правовідносин за участю споживачів. *Дев'яті юридичні диспути з актуальних проблем приватного права, присвячені пам'яті Є.В. Васьковського*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019 року). Одеса: Астропринт. 2019. С. 123-126.

15. Дешко Л.М., Велієв Т.Х. огли. Правове регулювання Uber в Україні. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. №4. С. 101-105.

16. Лукасевич-Крутник І. Система договорів, що опосередковують зобов'язання з надання транспортних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. Київ, 2018. №10. С.26-31.

17. Лукасевич-Крутник І. С. Строк як істотна умова договорів про надання транспортних послуг. *Eurasian Academic Research Journal*. 2018. № 11 (29). С. 52–58.

18. Лукасевич-Крутник І. С. Відправник вантажу як учасник договірних відносин з надання транспортних послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 42–46.

19. Лукасевич-Крутник І. С. Елементи виконання зобов'язань з надання транспортних послуг. *Приватне право і підприємництво*. 2019. Вип. 19 / редкол.: Крупчан О. Д. (гол. ред.) та ін. Київ: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2019. С. 129–134.

20. Маріц Д.О. Договір перевезення та багажу таксі. *Часопис Київського університету права*, 2015. №3. С. 177-180.

21. Самойленко Г. Особливості цивільно-правового регулювання перевезень пасажирів, здійснюваних з використанням мобільних додатків Uber та BlaBlaCar. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №9. С. 29-34.

22. Цірат Г. В. Уніфікація норм міжнародного приватного повітряного права: монографія. Харків: Право, 2018. 472 с.

Тема 47: Зобов'язання з договору зберігання (2 год.)

Методичні вказівки. Зберігання спрямоване на забезпечення інтересу особи у тому, щоб належна їй річ, яка на певний строк в силу тих чи інших обставин вибуває із її володіння, залишалася у фізичній та функціональній схоронності.

Важливо звернути увагу, що відносини зберігання у цивільному праві знаходять своє юридичне оформлення не тільки у самостійному договорі зберігання. Так, зобов'язання зі зберігання можуть бути складовою частиною деяких складних договорів, наприклад, перевезення (гл. 64 ЦК), застави (§ 6 гл. 49 ЦК), консигнації тощо. Відносини щодо зберігання виникають і з так званих змішаних договорів (ч. 2 ст. 628 ЦК). В останньому випадку зберігання може виступати як додаткове «обслуговуюче»

зобов'язання щодо основного (експедирування (гл. 65 ЦК), доручення (гл. 68 ЦК), комісії (гл. 69 ЦК), купівлі-продажу (гл. 54 ЦК), підряду (гл. 61 ЦК) тощо) або, навпаки, зберігання є основним зобов'язанням, яке доповнюється умовами з інших договірних моделей (експедирування, підряду тощо). Разом з цим також варто наголосити на тому, що підставою виникнення відносин зберігання, окрім договорів, можуть виступати й інші юридичні факти (односторонні правочини, юридичні вчинки, адміністративні акти), юридичні склади, а також і прямі вказівки закону. Усі зазначені вище випадки характеризуються наявністю спеціального правового регулювання, яке подекуди вимагає окремого дослідження. Водночас, більшу увагу слід приділити саме договору зберігання як самостійному договірному виду.

ЦК містить цілу низку правил щодо зберігання на товарному складі та стосовно спеціальних видів зберігання речей – у ломбарді, у камерах організацій підприємств транспорту, у гардеробі організацій, у готелі тощо. Такий підхід до регулювання відносин зі зберігання речей, з одного боку, є, безумовно, виправданим, оскільки, по-перше, він відповідає вимогам ринкової економіки, по-друге, значно розширює сферу використання відповідних договорів, по-третє, спонукає до більш детального регулювання відносин, що виникають з укладених договорів. З іншого боку такий підхід об'єктивно зумовив певні новації в структурній побудові цієї глави. Вона складається з трьох параграфів, а саме: загальні положення про зберігання; зберігання на товарному складі; спеціальні види зберігання.

Питання для обговорення:

1. Поняття, юридичні ознаки та підстави виникнення відносин зберігання.
2. Елементи договору зберігання.
3. Права та обов'язки сторін за договором зберігання.
4. Відповідальність сторін у зобов'язаннях зі зберігання.
5. Особливості зберігання на товарному складі. Складські документи та права їх власників.
6. Загальна характеристика окремих видів зберігання.
  - А) Зберігання речей у ломбарді.
  - Б) Зберігання цінностей у банку.
  - В) Зберігання речей у камерах схову транспортних організацій, у готелях та гардеробах.
  - Г) Зберігання в порядку секвестру.

Реферати: «Особливості зберігання автотранспортних засобів», «Договір про охорону об'єктів».

Термінологічне завдання: договір зберігання, договір складського зберігання, товарний склад, складська квитанція, просте складське свідоцтво, подвійне складське свідоцтво, секвестр.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Проаналізуйте наступні життєві ситуації та дайте відповіді на запитання:

а) ТОВ «Радомир» уклало із Акціонерним банком «Лондер-інк» договір про надання банківського сейфу, причому, банк за умовами договору не ніс відповідальності за вміст сейфу.

Чи можна розглядати укладений договір як договір зберігання? Назвіть норми ЦК (за їх наявності), якими регулюються договірні відносини між ТОВ «Радомир» та АБ «Лондер-інк»;

б) Кривуленко залишила в автоматичній камері схову залізничного вокзалу клітку з живим папугою та один кілограм ковбаси. Повернувшись через місяць за своїми речами, Кривуленко виявила, що папуга помер, а ковбаса протухла.

Чи зобов'язаний був залізничний вокзал вжити усіх заходів для забезпечення схоронності речей, залишених Кривуленко у камері схову (ст. 942 ЦК)? Чи можна передавати на зберігання тварин?

в) Стаття 974 ЦК передбачає, що перевізник зобов'язаний забезпечити схоронність валізи (сумки), особистих речей пасажирів (крім дорогоцінностей та грошей), які пасажир перевозить у відведеному місці.

Чи має місце у зазначеній ситуації укладання договору зберігання? Якщо так, то в якій формі? Чи зобов'язаний перевізник забезпечувати схоронність вмісту валізи (сумки) пасажирів? Що слід розуміти під «відведеним місцем»?

г) Марушко, від'їжджаючи у довготривале відрядження, залишила на зберігання у своєї подруги 1000 гривень та дозволила їй у разі потреби витратити частину грошей (звичайно, за умови подальшого повернення).

Чи можна кваліфікувати домовленість між Марушко та її подругою як договір зберігання? Якими нормами ЦК мають регулюватися описані відносини? Чи можна передавати на зберігання гроші? Якщо так, то за яких умов?

г) На семінарі з цивільного права студент 3 курсу Копицюк стверджував, що предметом договору зберігання може бути фізична особа. Свою позицію він обґрунтовував тим, що саме так зазначено у ст. 978 ЦК (договір охорони). Копицюк вказував, що договір охорони є нічим іншим як спеціальним різновидом договору зберігання, оскільки він згадується у главі 66 ЦК (зберігання).

Чи погоджуєтесь Ви з думкою Копицюка? Які аргументи «за» і «проти»? Ви можете навести щодо твердження, що договір охорони є спеціальним різновидом зберігання? Що є спільного та відмінного між охороною та зберіганням? Чи може бути фізична особа предметом договору охорони?

д) Студенти юридичного факультету КНУ імені Тараса Шевченка Гриндаренко та Крацкер перед початком першої пари здали до університетського гардеробу свій верхній одяг (пальто та дублянку). Гардеробниця видала Гриндаренку номерний жетон, а Крацкеру, замість жетона, - шматок картону, на якому був зазначений номер вішалки.

Чи мало місце укладання договорів зберігання із Гриндаренко та Крацкером? Якщо так, то у якій формі? Чи зможе Крацкер вимагати повернення своєї дублянки, пред'явивши шматок картону, а не жетон? Чи зможе Гриндаренко вимагати повернення пальта, якщо він втратить жетон. Чи буде він вправі посилатися на показання свідків, якщо вартість пальта 1000 гривень? Чи є зберігання речей у гардеробі оплатним? Чи діє при цьому презумпція відплатності договору (ч. 5 ст. 526 ЦК)?

є) Слідчий Осавуленко на час проведення досудового слідства передав кістку мамонта, яка проходила як речовий доказ у кримінальній справі, на зберігання до краєзнавчого музею.

Чим регулюватиметься зберігання мамонтової кістки? Чи можуть застосовуватися у такому випадку норми ЦК? Якщо так, то які?

Питання для самоконтролю:

1. Які підстави виникнення зобов'язання зі зберігання?
2. Які особливості зобов'язань зі зберігання, що виникають на підставі закону?
3. Наведіть характеристику сторін, предмета, форми та строку договору зберігання.
4. Які підстави та межі відповідальності зберігача за втрату (нестачу) чи пошкодження речі?
5. У чому полягають особливості зберігання на товарному складі?
6. Які права власників складських документів?
7. Проведіть загальну характеристику спеціальних видів зберігання.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва: Закон України від 23 грудня 2004 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2286-15#Text>.
4. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.
5. Статут залізниць України: Постанова КМУ від 6 квітня 1998 р. №457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-98-%D0%BF#Text>. (п. п. 46, 47, 88).
6. Бойко Н.М. Відмінність договору позички від договору зберігання. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2013. Вип.3. (Серія юридична). С.117-125.
7. Водоп'ян Т., Тичковська О. Правове регулювання договору зберігання: окремі питання теорії та практики. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №6. С.14-18.
8. Грамацький Е.М. Договір зберігання у цивільному праві: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. К., 2004. 20 с.
9. Демчук А.М. Договір зберігання на товарному складі (складського зберігання). Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2015. 22 с.
10. Довбій С.П. Договір охорони майна: Автореф. дис. ...канд. юрид. наук. – Харків, 2005. 19с.
11. Найдъон А.В. Дискусійні питання характеристики загальних положень договору зберігання цінностей у банку. *Право і суспільство*. 2016. №2. Частина 3. С.62-66.
12. Найдъон А.В. Характеристика сторін та визначення поняття «особливий суб'єктний склад» у договорі зберігання цінностей у банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип.1. Том 1. С. 134-137.
13. Найдъон А.В. Особливості визначення поняття «банківська таємниця» щодо договору зберігання цінностей у банку. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2016. №3. С. 49-52.
14. Найдъон А.В. Професійний зберігач та його відповідальність за неналежне виконання договору зберігання цінностей у банку. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №6. С. 33-37.
15. Новосад А.С. Відповідальність сторін за договором зберігання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. №3. С. 74-76.

Тема 48: Зобов'язання із надання посередницьких послуг (4 год.)

Методичні вказівки. Посередництво – це цивільно-правовий інститут, що регулює відносини у сфері надання послуг і спрямований на сприяння у встановленні правових зв'язків між клієнтами шляхом здійснення посередником правомірних дій юридичного і фактичного характеру. Воно базується на таких положеннях: посередник може виступати в обороті від власного імені або від імені клієнта, за рахунок клієнта або за власний рахунок, але завжди в інтересах клієнта; презюмується оплатність послуг посередника; посередництво має довірительний характер; посередництво може відбуватися на етапі підготовки і укладення правочину, а не на стадії його виконання. Правовими формами реалізації посередницької послуги є договірні конструкції. Тому інститут договірної посередництва базується на зобов'язальному правовідношенні. Серед названих у ЦК України – це договори доручення, комісії, управління майном. У числі таких, що використовуються, але названі в інших нормативних актах, є договори консигнації, агентування. Саме тому, при вивченні даної теми потрібно особливу увагу звернути на спільні та відмінні риси цих договорів.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття, види та особливості посередницьких послуг.
2. Поняття та предмет договору доручення.
3. Зміст і виконання договору доручення.
4. Припинення договору доручення.
5. Поняття та предмет договору комісії. Відмінність договору комісії від договору доручення.
6. Зміст договору комісії та умови його виконання.
7. Припинення договору комісії.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. В якій із нижченаведених ситуацій присутній договір доручення?

1. Бабуся відправила 13-річного онука здати в хімчистку її пальто, видала для цього внукові необхідну суму грошей, нагадавши, щоб під час оформлення замовлення в хімчистці внук зазначив саме її ім'я та домашню адресу, аби потім бабуся могла самостійно за квитанцією забрати пальто.

2. Металургійний завод для задоволення своїх потреб у сировині домовився з підприємцем, що той скуповуватиме металобрухт і постачатиме його на завод. Всі витрати підприємця завод зобов'язався компенсувати.

3. Неповнолітній Сергій дав молодшому братові свою банківську платіжну картку, оформлену на картковий субрахунок батька, навчив нею користуватись і відправив його в супермаркет придбати продукти харчування.

4.3 метою поповнення обігових коштів акціонерного товариства загальні збори акціонерів доручили голові правління товариства укласти кредитний та іпотечний договір з банком.

№2. Позивач найняв Адвоката для ведення справи в господарському суді. Після кількох судових засідань Адвокат уклав з Відповідачем мирову угоду, яка була

затверджена ухвалою суду, а провадження у справі припинене. Умови мирової угоди Позивача не задовольнили. Позивач подав інший позов про стягнення збитків з Адвоката, Відповідача і господарського суду солідарно, обґрунтовуючи свої вимоги тим, що не надавав Адвокатові повноважень на підписання мирової угоди, чого суд не перевірів.

Чи правомірні вимоги Позивача? Чи зобов'язує Позивача мирова угода, укладена Адвокатом? Як слід Позивачеві захищати свої інтереси? Вирішіть справу.

№3. Агентство з працевлаштування за плату зобов'язалось за договором доручення з Заходом забезпечити організований прийом працівників на виробничу лінію, введення якої в експлуатацію мало відбутись через три місяці. В день укладення договору Агентству в особі його директора Завод видав довіреність на підписання трудових договорів. Строк дії довіреності не був визначений. На підставі цієї довіреності директор Агентства через півроку після закінчення формування штату нової виробничої лінії від імені заводу уклав трудовий договір з майстром на заміщення вакансії що з'явилась. Завод не допустив майстра до роботи, посилаючись на те, що, по-перше, на момент укладення трудового договору майстром договір доручення, за яким Агентство мало право укладати трудові договори від імені Заводу, припинився, і, друге, тижнем раніше Завод самостійно заповнив вакансію майстра найнявши працівника. Майстер подав до Агентства і Заводу про відшкодування ними збитків і компенсацію моральної шкоди солідарно. А Завод пред'явив Агентству вимоги про компенсацію шкоди, заподіяної діловій репутації Заводу. Агентство стверджує що договір доручення не припинився.

Дайте правову оцінку доводам сторін. Як вирішити справу?

№4. Під час огляду в комісійному магазині комп'ютера покупець випадково пошкодив його. Комісіонер виявив пошкодження лише кілька днів пізніше. Оскільки комп'ютер за ціною, погодженою з комітентом, продати не вдалось у зв'язку з пошкодженням, магазин знизив ціну і продав комп'ютер вдвічі дешевше, ніж було передбачено договором. Комітент почав вимагати виплати всієї суми вартості комп'ютера, визначеної договором, а також відмовився виплачувати комісіонеру винагороду, оскільки останній виконав свої зобов'язання не належним чином. Комісійний магазин виплатив комітенту вартість комп'ютера за ціною його фактичної реалізації і утримав комісійну винагороду.

Комітент звернувся до суду. Вирішіть справу.

№5. Підприємець Качанов уклав договір комісії з трикотажною фабрикою м. Вінниці на продаж декількох партій нижньої вовняної білизни для чоловіків у м. Києві по заздалегідь обговореній ціні. З м. Львові виник ажіотажний попит на білизну, що ним продавалася. Качанов підняв ціну і, щоб збільшити обсяг продажів, найняв помічника - Леонтєва - місцевого жителя за договором субкомісії і сповістив про цей факт, а також його дані, у тому числі адресу, телефон трикотажної фабрики. Остання запропонувала Леонтєву забрати в неї чергову партію товару для реалізації, оскільки не змогла зв'язатися з Качановим, що знаходився в цей час у роз'їздах по населених пунктах Львівської області, де продавав білизну. Леонтєв відмовився.

Чи має право комісіонер (Качанов) під час продажу товару комітента (трикотажної фабрики) завищувати заздалегідь обговорену ціну? На чью користь надходить додаткова вигода при продажу товару за підвищеною ціною? Чи

відповідає субкомісіонер (Леонт'єв) за свої дії перед комітетом? Чи правомірна відмова виконати вказівку трикотажної фабрики забрати в неї чергову партію товару? Чи має право комітет вести справи із субкомісіонером напряму?

Заняття 2.

1. Агентський договір.
2. Поняття договору управління майном та його особливості.
3. Правовий статус сторін договору управління майном.
4. Зміст та виконання договору управління майном.
5. Відповідальність за порушення умов договору управління майном.
6. Припинення договору управління майном.

Практичні завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№6. Сторони уклали договір управління грошовими коштами, за яким установник передав управителю, що не є фінансовою установою, грошові кошти з метою придбання за їх рахунок векселя з наступним його продажем в інтересах установника управління.

У зв'язку з прострочкою виконання зобов'язань управителя перед установником останній подав позов про стягнення суми заборгованості. Відповідач (управитель) подав зустрічний позов про визнання договору управління недійсним, з огляду суперечності його змісту вимогам п. 2 ст. 1030 ЦК, в якому забороняється використання грошових коштів в якості предмету договору управління майном.

Вирішіть справу.

№7. За договором управління майном в управління передано належний установникові на праві власності житловий будинок на користь вигодонабувача з правом безоплатного проживання в будинку строком десять років. Через один рік після укладання договору установник управління майном продав будинок іншій особі. Новий власник будинку пред'явив позов до суду про визнання недійсним цього договору і позбавлення права вигодонабувача проживати в спірному будинку.

Наведіть умови дійсності довірчого управління майном.

№8. За заповітом спадкодавець гр. А. передав гр. Б в управління нерухоме майно (житловий будинок) в інтересах вигодонабувача - гр. В. на строк 25 років після відкриття спадщини, що після смерті заповідача перейшло у власність спадкоємця - гр. Г.

У зв'язку з передачею власником житлового будинку в оренду третім особам (наймачам) гр. Б. пред'явив позов про усунення перешкод у здійсненні права довірчого управління на спірне нерухоме майно.

Які підстави виникнення довірчого управління майном? Вирішіть справу.

Реферати: «Дилерський договір як правова форма посередництва», «Договір консигнації та його особливості», «Особливості управління цінними паперами».

Термінологічне завдання: договір доручення, договір комісії, договір консигнації, агентський договір, договір управління майном, довірче управління майном, довірча власність.

Питання для самоконтролю:

1. Які умови виконання доручення?
2. Які істотні умови договору доручення та момент його укладення?
3. Відмежуйте договір доручення від договору комісії та агентського договору.
4. Як співвідносяться довіреність і договір доручення?
5. Сформулюйте визначення поняття та ознаки договору комісії.
6. Що є предметом договору комісії?
7. Який порядок виконання договору комісії?
8. Які підстави та порядок розірвання договору комісії?
9. Наведіть ознаки договору управління майном.
10. У чому спільне і відмінне між англо-американським інститутом трасту та передбаченим ЦК України договором управління майном та правом довірчої власності?
11. Які істотні умови договору управління майном?
12. З якого моменту договір управління майном вважається укладеним?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.
5. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг Закон України від 12 липня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
6. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19.06.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/978-15#Text>.
7. Правила комісійної торгівлі непродовольчими товарами: Наказ Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України №37 від 13.03.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0079-95#Text>.
8. Албу А.А. Цивільно-правове регулювання управління майном: монографія. Івано-Франківськ, 2017. 201 с.
9. Буяджи Г.В. Траст: сучасність, перспективи: монографія. Київ: Алерта, 2018. С. 554.
10. Буяджи Г.В. Особливості управління цінними паперами в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. №5. С. 9-12.
11. Венедиктова И. В. Договор доверительного управления имуществом. Х., 2004. 145 с.
12. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Монографія. Івано-Франківськ, 2006. 346с.
13. Дрішлюк А.І. Агентський договір: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Одеса. 2003. 20 с.
14. Колосов Р.В. Договір комісії і агентський договір у цивільному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2004.

15. Крупко П. Договір доручення як форма надання повноважень при добровільному представництві. *Право України*, 2002. № 9. С 104-109.
16. Курпас Ю. В. Становлення та розвиток інституту управління майном в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 20 с.
17. Майданик Р. А. Довірча власність у цивільному праві України (формування, порівняльний аналіз і поняття). *Українське комерційне право*, 2004. № 5. С 37-57.
18. Сибіга О.М. Договір комісії за Цивільним кодексом України: монографія. Харків: Право, 2010. 184 с.
19. Січко Д.С., Науменко М.І. Правова природа інституту довірчого управління майном. *«Молодий вчений»*. 2018. №12 (64). С. 193-197.
20. Федорченко Н. В. Договір доручення: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / НАН України; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. К., 2004. 21 с.
21. Федорченко Н.В. Договірні зобов'язання з надання послуг: проблеми теорії і практики. К.: Юрінком Інтер. 2015. 328 с.
22. Цюра В.В. Теоретичні питання інституту представництва в цивільному праві України: монографія. К.: ФОП Мельник А.А., 2016. 492 с.
23. Чмихов Ю.А. Цивільно-правове регулювання договору про надання ріелторських послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.03. Івано-Франківськ. 2017. 20 с.

Тема 49: Зобов'язання зі страхування (2 год.)

Методичні вказівки. Легальне визначення страхування міститься у Законі України «Про страхування», відповідно до ст. 1 якого страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Економічна сутність страхування полягає в розкладенні збитків, заподіяних одній особі, серед якомога більшого кола суб'єктів, для кожного з яких окремо матеріальні втрати ледь відчутні, а становище потерпілого відновлюється швидко і досить повно. Страхування як вид цивільно-правових відносин підлягає спеціальному правовому режиму. Основу законодавства про страхування складають акти цивільного законодавства, які регулюють найважливішу частину страхових відносин - страхові зобов'язання. Головне місце серед правових актів, що регулюють страхові зобов'язання належить ЦК, в якому страхуванню присвячена окрема глава - 67 (Страхування). Особливу увагу в ЦК приділено питанням правового регулювання договору страхування. Разом з тим, якщо інше не встановлено актами цивільного законодавства, положення ЦК застосовуються також щодо відносин, що впливають із обов'язкового страхування (ч. 2 ст. 999). З цього слідує, що до відносин, які впливають із обов'язкового страхування, положення ЦК мають субсидіарне застосування поряд із спеціальними актами цивільного законодавства.

Другим за значущістю правовим актом, присвяченим страховим зобов'язанням, є Закон «Про страхування», який регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку

страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів юридичних та фізичних осіб. Взаємовідносини між страховиком та страхувальником мають дворівневу структуру. По-перше, загальні умови добровільного страхування містяться в правилах страхування. По-друге, конкретні (безпосередні) його умови визначаються при укладенні договору страхування відповідно до законодавства. Кожний страховик зобов'язаний дотримуватись загальних умов страхування, допускаючи лише їх конкретизацію та незначні відступи. При вивченні даної теми слід мати на увазі, що страхування характеризується особливим понятійним апаратом, який дозволяє з'ясувати його правову природу, зокрема: страховий інтерес, страховий ризик, страховий випадок, страхова сума, страхова премія, страховий тариф, франшиза, суброгація.

Питання для обговорення:

1. Поняття та сутність договору страхування. Види страхових зобов'язань.
2. Учасники (суб'єкти) зобов'язань по страхуванню.
3. Укладення договору страхування та його умови.
4. Права та обов'язки сторін за договором страхування.
5. Припинення і недійсність зобов'язань по страхуванню.

Реферати:

«Особливості особистого страхування», «Професійні об'єднання страховиків як особливий суб'єкт страхових правовідносин», «Суброгація у страхових зобов'язаннях».

Термінологічне завдання: страхування, договір страхування, добровільне страхування, обов'язкове страхування, майнове страхування, особисте страхування, страхувальник, страховик, вигодонабувач, застрахована особа, страхові брокери, страхові агенти, співстрахування, перестраховування, аварійний комісар, актуарій, страховий поліс, страховий випадок, страхова сума, страховий платіж, страховий внесок, страховий тариф, страхова виплата, страхове відшкодування, франшиза, суброгація, абандон.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. У жовтні 2000 р. громадянка Трав'янка, ознайомившись із рекламною об'явою в обласній газеті «Полтавський вісник» про те, що всі особи, які оформлять річну підписку на цю газету, будуть застраховані НАСК «Оранта» від нещасного випадку, оформила підписку на «Полтавський вісник» на 2001 р. 23 жовтня 2001 р. під час посадки на поїзд Трав'янка Н. впала під вагон, що призвело до ампутації нижніх кінцівок і пальців на руках. Справедливо вважаючи, що страховий випадок настав, Трав'янка звернулася до НАСК «Оранта» за виплатою страхової суми. Проте в Полтавській обласній дирекції НАСК «Оранта» їй було відмовлено у виплаті страхової суми із посиланням на Правила добровільного страхування громадян від нещасних випадків, відповідно до яких застрахованою вважається особа у віці від 16 до 69 років, тоді як вік громадянки становить 71 рік. Оскільки вимоги Трав'янка не були задоволені, вона звернулася із позовною заявою до суду.

Чи було в даному випадку укладено договір страхування? Яке значення мають Правила страхування? Яке рішення повинен прийняти суд?

№2. Громадянин Михайленко звернувся до суду з позовом до страхової компанії «Оранта-Дніпро» про стягнення грошової суми у розмірі 2 879 грн., посилаючись на те, що 12 вересня 2001р. він в офісі відповідача заповнив заяву через страхового агента на отримання страхового полісу від відповідача про страхування життя і сплатив страховий внесок у зазначеній сумі. На думку позивача, страхова компанія повинна була повідомити про початок дії договору страхування, але не повідомила. З огляду на це, позивач звернувся з письмовою заявою про повернення страхового внеску та відмовився від подальшого співробітництва. Ні страхового полісу, ні договору страхування позивач з відповідачем не підписував, тому вважає, що відповідач незаконно утримує сплачену ним суму.

Представник відповідача в судовому засіданні позов не визнав, посилаючись на те, що після підпису заяви на згоду укладення договору страхування життя та сплати позивачем суми премії, договір страхування вважається укладеним незалежно від того чи підписаний страховий поліс та договір страхування самим страхувальником чи ні, страхування життя відбулося за внутрішніми правилами страхування. З огляду на це представник відповідача просив суд відмовити в задоволенні позову.

Що слід розуміти під договором страхування? Які істотні умови договору страхування? Обґрунтуйте рішення суду.

№3. Внаслідок аварії, яка трапилася на шляху руху міжміського автобуса, загинув пасажир Сидоренко. На його утриманні перебували дружина і двоє неповнолітніх дітей. Дружина Сидоренка звернулася в управління міжміських пасажирських перевезень з вимогою про відшкодування шкоди, яка зумовлена загибеллю годівника. Управління порадило громадянці звернутися до страхової організації. Страхова організація, з'ясовуючи обставини справи, встановила, що Сидоренко у зв'язку з тим, що прибув за кілька хвилин до відправлення автобуса, не зміг взяти проїзний квиток. З огляду на це, страхова організація відмовила у виплаті страхової суми, адже, на думку представника страхової організації, в даному випадку не був укладений договір страхування. Дружина потерпілого, не погоджуючись із позицією страхової організації, звернулася до суду.

Чи може вважатися в даному випадку договір страхування укладеним? Чи має право дружина Сидоренка на одержання страхової виплати? Обґрунтуйте рішення суду

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення поняття та ознаки договору страхування.
2. Наведіть класифікацію страхових зобов'язань.
3. Які вимоги пред'являє законодавець до страховика?
4. Хто такі страхові посередники?
5. Визначте відмінності між поняттями «страховий ризик» та «страховий випадок».
6. Визначте відмінності між поняттями «суброгація» та «регрес».
7. Які підстави визнання договору страхування недійсним?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL:

[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15.](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15)

3. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 року (в редакції закону від 4 жовтня 2001 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

4. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг Закон України від 12 липня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.

5. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник // Відп. ред. Р. А. Майданик. Київ: Юстиніан, 2007. (Серія «Аномалії цивільного права»). 912 с.

6. Кудрявська Н.В. Сутність і класифікація страхового посередництва: європейський та український досвід. *Вісник Житомирського державного технологічного університету*. Серія: Економічні науки. 2018. №2. С. 125–131.

7. Кудрявцев В. Страхування як спосіб забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. №2. С. 29–33.

8. Міловська Н. В. *Договірні зобов'язання зі страхування у цивільному праві України: проблеми теорії та практики*: монографія. К.: НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2019. 488 с.

9. Міловська Н. В. Теоретичні засади цивільно-правового регулювання договірних відносин зі страхування. Автореф. дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2019.

10. Міловська Н. В. Структура механізму правового регулювання договірних страхових відносин. *Право і суспільство*. 2018. № 3–1. С. 98–104.

11. Міловська Н. В. Правова природа договору перестрахування. *Юридична Україна*. 2017. № 5–6. С. 19–26.

12. Міловська Н. В. Суб'єктний склад договірних зобов'язань зі страхування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 2. Т. 1. С. 88–91.

13. Міловська Н. В. Розмір страхової суми як істотна умова договорів страхування. *Юридична Україна*. 2017. № 1. С. 21–28.

14. Міловська Н. В. Суброгація в договірних зобов'язаннях зі страхування. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 15, 2016 р. / Крупчан О. Д. та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2016. С. 98–102.

15. Міловська Н. В. Права та обов'язки страхувальника в договірних зобов'язаннях зі страхування. *Приватне право і підприємництво*. Збірник наукових праць. Вип. 14, 2015 р. / Крупчан О. Д. та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України, 2015. С. 114–118.

16. Петечел Н.М. Правове регулювання договору медичного страхування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Івано-Франківськ, 2021. 19 с.

17. Сич О.А. Вольська Н.Р. Сутність страхування життя та його доцільність. *Ефективна економіка*. 2018. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6120>.

18. Сobotник Р.В. Договір страхування цивільної відповідальності за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. К., 2015. 185 с.

19. Тимошенко І. Некомерційні форми страхування: європейський досвід. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2015. № 2. С. 119–132.

Тема 50: Зобов'язання з договорів позики, кредиту і фінансування під уступку грошової вимоги (4 год.)

Методичні вказівки. При вивченні даної теми, перш за все, потрібно звернути увагу на розмежування досліджуваних договорів між собою, виявлення їх спільних та відмінних рис. Так, незважаючи на зовнішню схожість з позикою у назві, від відносин позики істотно відрізняється позичка, за якою індивідуально визначена річ, неспоживана при її господарському використанні, безоплатно передається позичкодавцем у користування іншій особі - позичальнику, для того, щоб останній скористався нею у відповідності із звичайним економічним призначенням і після використання або ж у встановлений строк повернув. На відміну від позики, при позичці передається не право власності на річ, а лише просте матеріальне утримання речі, без наміру залишити її собі.

Банківська система України шляхом надання кредитів організовує та обслуговує рух капіталу, забезпечує його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті сфери виробництва та обігу, де виникає дефіцит капіталу. Банківський кредит надається суб'єктам кредитування усіх форм власності у тимчасове користування на умовах, передбачених кредитним договором. Основними з них є: забезпеченість, повернення, строковість, платність та цільова направленість.

Новим договором у сфері банківського кредитування, практика застосування якого лише починає формуватися, є договір факторингу. За договором факторингу фактор передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження клієнта за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до боржника. Договір факторингу необхідно відмежовувати від суміжних правових конструкцій, насамперед, від кредитного договору та цесії.

Вивчення теми передбачає глибокі знання студентами чинного законодавства, практики його застосування, юридичної літератури, основних понять та спеціальної термінології. В силу значного обсягу учбового матеріалу та його складності студентам необхідно також приділити увагу самостійній підготовці.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття та правова природа позики. Співвідношення позики і позички, позики і кредиту.
2. Виконання договору позики та відповідальність сторін за неналежне виконання умов договору.
3. Поняття та загальна характеристика кредитного договору.
4. Види кредиту.

Термінологічне завдання: договір позики, кредитний договір, банківський кредит, комерційний кредит, товарний кредит, споживчий кредит, договір факторингу.

Реферати: «Система та особливості договорів про надання фінансових послуг», «Позика та суміжні конструкції», «Особливості договору про споживчий кредит».

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. ТОВ «Гриф» та ЗАТ «Кондор» уклали між собою договір позики, відповідно до якого ТОВ «Гриф» надавало ЗАТ «Кондор» визначену грошову суму, а останнє зобов'язувалося повернути надану в борг суму через три місяці та сплатити відсотки, визначені у договорі, як плату за користування коштами.

Позикодавець допустив прострочку і перерахував тільки частину обумовленої договором суми позики. По настанню строку платежу ЗАТ «Кондор» звернулося до господарського суду про стягнення визначених договором сум пені за прострочку надання позики і визнання договору недійсним з підстав невідповідності чинному законодавству України. Вказаний договір є безгрошовим (безвалютним) і має всі ознаки кредитного договору, а саме оплатність, строковість, поверненість тощо.

Суд позов задовольнив. Відповідно до судового рішення ТОВ «Гриф» отримало назад надану суму коштів без відсотків за користування. У відповідь ЗАТ «Кондор» звернулося з позовом до ТОВ «Гриф» з вимогою, відповідно до ст. 1212 ЦК України, виплатити як безпідставно збережене майно, усі доходи, які могло отримати ЗАТ «Кондор», користуючись позиковими коштами.

Вирішіть справу.

№2. Іванов позичив у Романова 2 500 грн. строком на шість місяців. Усно сторони домовилися про плату за користування позикою в розмірі 0,5% від суми позики за кожен день позики шляхом нарахування пені за прострочку повернення позики.

В установленій строк позичальник грошей не повернув. Через три місяці після настання строку виконання договору позики Романов звернувся з позовом до суду про стягнення з Іванова 2 500 грн. суми в розмірі 0,5% пені за кожен день прострочки та 3% річних за час прострочки.

Іванов не заперечував проти сплати 2 500 грн., але відмовився від сплати пені та 3% річних за прострочку, оскільки пеня фактично приховує собою нарахування плати за користування позикою і позикодавець сам винен, що в строк не забрав гроші, які лежали у нього дома і члени сім'ї були повідомлені, що прийде Іванов і йому потрібно буде віддати гроші.

Два свідки підтвердили домовленість сторін за цим договором позики про нарахування плати за користування позикою у вигляді пені.

Вирішіть справу.

№3. К. уклав з Б. договір позики, передавши йому 1 тисячу доларів США, без зазначення строку виконання зобов'язання. В договорі було зазначено, що його предметом є «передача у користування Б. 1 000 умовних одиниць із зобов'язанням Б. їх повернути». Домовленості про укладення договору сторони досягли в усній формі, а оформили договір розпискою.

Яких порушень чинного законодавства припустилися сторони? Чи підлягає задоволенню, і в якій сумі, позов про стягнення заборгованості за таким договором позики?

Заняття 2.

1. Договір про надання споживчого кредиту.
2. Поняття і види факторингу. Його відмінність від кредитного договору та від цесії.
3. Сторони та предмет договору факторингу.
4. Зміст договору факторингу.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Підприємець Сидорчук уклав договір кредиту з комерційним банком «Інко». З'явившись у банк за одержанням кредиту наступного дня після встановленого договором терміну його одержання, Сидорчук сказав, що весь кредит йому не потрібний і він візьме тільки його половину. Банк йому відмовив і запропонував узяти кредит повністю відповідно до договору.

Чи правомірні дії Сидорчука? Вирішіть справу.

№2. Підприємець Дмитрук, з метою погашення заборгованості за кредитним договором перед комерційним банком «Енергія», продав останньому грошову вимогу до підприємця Климова, термін платежу якої вже настав. Банк запропонував Климову погасити грошову вимогу. Щоб її сплатити, Климов був змушений терміново продати за зниженою ціною товар, отриманий від Дмитрука. Після цього Климов пред'явив вимогу до Дмитрука про відшкодування збитків, викликаних порушенням останнім договору, укладеного між ними при здійсненні угоди по купівлі-продажу товару, про заборону уступки вимоги.

Чи правомірна вимога Климова до Дмитрука? Чи буде дійсною уступка комерційному банку «Енергія» грошової вимоги, якщо між Дмитруком і Климовим існує угода про її заборону? Вирішіть справу.

№3. Підприємець Казаков, який займається оптовою реалізацією жіночого взуття іноземного виробництва, взяв кредит у комерційному банку «Кредит Плюс» під уступку йому свого права вимоги на одержання грошей від підприємця Волкова, що займається роздрібним продажем взуття. Право грошової вимоги комерційного банку до Волкова виникне через один місяць, у момент передачі останньому Казаковим взуття.

Після одержання взуття від Казакова Волков сплатив комерційному банку «Кредит Плюс» грошову вимогу. При цьому виявилось, що сплачена ним сума перевищила суму боргу Казакова банку «Кредит Плюс», забезпеченого уступкою вимоги. У процесі продажу з'ясувалося, що взуття, отримане Волковим від Казакова, має невеликі дефекти. У зв'язку з цим ціну на нього довелося знизити. Волков поніс збитки і звернувся до комерційного банку «Кредит Плюс» з вимогою повернення суми, що перевищує суму боргу, забезпечену уступкою вимоги.

Чи правомірною вимога Волкова до комерційного банку «Кредит Плюс»? Коли перейшло до комерційного банку «Кредит Плюс» право на уступку майбутньої грошової вимоги? Вирішіть справу.

Питання для самоконтролю:

1. Що є предметом договору позики?
2. Які вимоги до форми договору позики передбачені ЦК України?
3. У яких випадках позика може бути безпроцентною?
4. Який порядок повернення позики?
5. Які наслідки порушення договору позичальником?
6. Які підстави для оспорювання договору позичальником?
7. Наведіть відмінності між кредитним договором та договором позики.
8. Назвіть основні види кредиту.
9. Наведіть поняття споживчого кредиту.
10. Наведіть види договору факторингу.
11. Назвіть особливості договору факторингу.
12. Назвіть права фактора в залежності від виду договору факторингу.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг Закон України від 12 липня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.
4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.
5. Про іпотеку: Закон України від 5 червня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>.
6. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18 листопада 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-15#Text>.
7. Про споживче кредитування: Закон України від 15 листопада 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19#Text>.
8. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України №1 від 24.11.2014 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з кредитних договорів». *Вісник господарського судочинства*. 2015. №1. Ст.46.
9. Про впорядкування діяльності кредитних посередників у сфері споживчого кредитування на ринку банківських послуг: Постанова Правління НБУ №50 від 08.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0050500-17#Text>.
10. Судова практика розгляду цивільних справ, що виникають з кредитних правовідносин. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/1E6E164907ADC7BBC2257B7C004A74D2](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/1E6E164907ADC7BBC2257B7C004A74D2).
11. Бабаскін А. Ю. Предмет кредитного договору у цивільному праві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2017. Вип. 47. т. 1. С. 97-100.
12. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми:

Монографія. -К.: Київський університет, 2005.

13. Безклубий І.А. До питання про юридичну природу договору факторингу. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. №3.

14. Безклубий І.А. Ознаки банківського правочину. *Право України*. 2012. №9. С. 156-166.

15. Білько О.П. Роженюк О.О. Сучасні тенденції кредитних правовідносин в Україні. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2017. Вип. 1. С. 235–240.

16. Власюк С.А. Бондаренко Н.В. Сучасний стан та основні тенденції розвитку споживчого кредитування в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 4. С. 55–63.

17. Вовчак О.Д. Антонюк О.І. Споживче кредитування в Україні: сучасний стан та тенденції розвитку в умовах фінансово-економічної нестабільності. *Європейські перспективи*. 2016. Вип. 2. С. 148–157.

18. Гаврилко Т.О. Банківське кредитування в Україні: стан і перспективи розвитку. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 31. С. 152–156.

19. Дроздова Н.В. Договори про надання фінансових послуг у цивільному праві України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К, 2005.

20. Кривенда О. В. Окремі аспекти поняття і правової природи позикових відносин. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 9.

21. Кривенда О. В. Визнання договору позики безгрошовим (безвалютність позики). *Підприємництво, господарство і право*. 2001. №11.

22. Кривенда О. В. Цивільно-правове регулювання позикових відносин в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. - К., 2003. - 22 с.

23. Муляр М.С. Цивільно-правове регулювання споживчого кредитування в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2019. 19 с.

Тема 51: Зобов'язання з договорів банківського рахунка і банківського вкладу. Розрахункові зобов'язання (4 год.)

Методичні вказівки. Договір банківського рахунку та банківського вкладу – це договори, які опосередковують відносини з відкриття та обслуговування рахунків, що виникають у банківській сфері. Згідно чинного законодавства банки мають право відкривати своїм клієнтам вкладні (депозитні) та поточні рахунки. Вкладний (депозитний) рахунок - це рахунок, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей, що передаються клієнтом банку в управління на встановлений строк та під визначений процент відповідно до умов договору. Поточний рахунок є рахунком, що відкривається банком клієнту на договірній основі для зберігання грошей та для здійснення усіх видів операцій за цим рахунком відповідно до умов договору та вимог законодавства України. Відкриття та обслуговування зазначених рахунків опосередковується договорами банківського вкладу та банківського рахунку.

Розрахункові правовідносини складаються між учасниками цивільного обороту у зв'язку з виконанням платежем виключно грошових зобов'язань. Розрахункові відносини (розрахунки) входять у зміст грошового зобов'язання та спрямовані на його виконання. Об'єктом розрахункових правовідносин є дії щодо здійснення грошового платежу.

Вивчення даної теми передбачає глибокі знання студентами чинного законодавства, практики його застосування, юридичної літератури, основних понять та спеціальної термінології. В силу значного обсягу учбового матеріалу та його складності студентам необхідно також приділити увагу самостійній підготовці.

Заняття 1.

Питання для обговорення:

1. Загальнотеоретична характеристика договору банківського рахунка.
2. Порядок відкриття банківських рахунків.
3. Особливості виконання договору банківського рахунку (списання та зарахування коштів з рахунка клієнта).
4. Підстави припинення договору банківського рахунка.
5. Загальнотеоретична характеристика договору банківського вкладу.
6. Види вкладів (депозитів).
7. Права та обов'язки сторін договору банківського вкладу.

Реферати: «Банківська таємниця», «Гарантії прав вкладників за законодавством України», «Особливості розрахунків із застосуванням платіжних карток».

Термінологічне завдання: банківський рахунок, вкладний (депозитний) рахунок, поточний рахунок, кореспондентський рахунок, договір рахунка умовного зберігання (ескроу), договір банківського рахунка, банківська таємниця, договір банківського вкладу (депозиту), облікова ставка, розрахунок, розрахункові відносини, готівкова форма розрахунків, готівкові кошти, безготівкові розрахункові правовідносини, платіжне доручення, акредитив, інкасо, розрахунковий чек.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Павленко вклав гроші у банк на шість місяців, обумовивши розмір відсотка, виплачуваного наприкінці строку. Через місяць після здачі грошей банк зменшив процентну ставку на внесок Павленка. А через кілька днів з результатів аудиторської перевірки стало відомо, що умови забезпечення повернення внеску погіршилися: знизився розмір чистих активів банку і немає прибутку від його річної діяльності. Павленко звернувся до комерційного банку з вимогою розірвання договору, повернення внеску, виплати йому відсотків у розмірі, встановленому у договорі.

Чи правомірна вимога Павленка до комерційного банку? Який розмір відсотків виплачується при розірванні строкового договору при нормальній роботі банку? Чи правомірні дії банку по зменшенню процентної ставки?

№2. Підприємець Романчук, який займається закупівлею в Греції парфумерної продукції і доставкою її в Україну для продажу, відкрив валютний рахунок у комерційному банку «Промбанк». При відкритті рахунку працівник банку не повідомив

Романчуку, що з Грецією в них немає кореспондентських відносин. Романчук, віддавши розпорядження банку про перерахування певної суми коштів у банк Греції на його рахунок, виїхав туди за черговою партією продукції. Однак гроші «Промбанком» банку Греції перераховані не були, а операція з закупівлі продукції зірвалася. Романчук потерпів збитки. Прибувши в Україну, Романчук звернувся до суду з вимогою про відшкодування «Промбанком» всіх збитків, заподіяних йому неперерахуванням коштів на його рахунок у грецькому банку.

Чи підлягає задоволенню вимога Романчука? Вирішіть справу.

№3. Підприємець Гриценко, що має рахунок у комерційному банку «Символ», віддав розпорядження останньому про перерахування коштів з його рахунку на рахунок підприємця Руденка, що знаходиться в іншому банку. Про переказ грошей Гриценко повідомив Руденку. Через два тижні Руденко пред'явив претензію до Гриценка про неотримання від нього грошей і зажадав сплатити збитки, які він поніс через зірвану внаслідок відсутності коштів торговельну угоду. Гриценко, у свою чергу, висунув вимогу до комерційного банку «Символ» про відшкодування збитків, що виникли через прострочення в перерахуванні коштів з його рахунку на рахунок Руденка. Банк відмовився платити.

Чи правомірна вимога Гриценка до банку «Символ»? Чи підлягає задоволенню вимога Руденка до Гриценка?

Заняття 2.

8. Поняття та форми розрахунків в Україні.
9. Поняття та зміст безготівкових розрахунків.
10. Розрахунки із застосуванням платіжних доручень.
11. Розрахунки за акредитивом.
12. Розрахунки за інкасовими дорученнями.
13. Розрахунки із застосуванням розрахункових чеків.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Банк відмовив клієнту в прийнятті до виконання платіжного доручення та повернув його, мотивуючи свої дії тим, що в графі «Призначення платежу» в платіжному дорученні клієнт не зазначив, чи включає сплачувана сума суму податку на додану вартість.

Чи правомірні дії банку? Обґрунтуйте свою відповідь.

№2. Грошові кошти на поточному рахунку клієнта були арештовані в установленому законом порядку, однак сума їх була недостатньою для виконання відповідного рішення суду. Клієнт і банк уклали до договору банківського рахунку додатковий договір, за яким банк за окрему винагороду зобов'язався направляти всі кошти, які над ходитимуть за платіжними дорученнями від третіх осіб для зарахування на «арештований» поточний рахунок клієнта, на депозитний рахунок цього клієнта в іншому банку.

Як має діяти банк, який обслуговує рахунок, кошти на якому арештовані і сума яких недостатня для виконання рішення суду, в разі надходження від третіх осіб коштів для зарахування на такий рахунок?

Дайте юридичну оцінку додатковому договору, укладеному банком і клієнтом. Кваліфікуйте дії клієнта та банку щодо виконання такого додаткового договору.

№3. Виконуючий банк за покритим акредитивом виплатив бенефіціару проти пред'явлених останнім документів про відвантаження товару грошові кошти в повній сумі, передбаченій умовами акредитиву. Банк-емітент, одержавши прийняті виконуючим банком документи, встановив відсутність у цьому пакеті документа, що підтверджує страхування вантажу. Договір страхування вантажу був зазначений в акредитиві серед переліку необхідних документів.

Як у такій ситуації мають діяти банк-емітент, виконуючий банк, платник та одержувач грошових коштів для забезпечення своїх прав та законних інтересів, а також для виконання відповідних обов'язків?

Як зміниться вирішення цієї задачі за умов, якщо обов'язок страхування вантажу був передбачений основним договором купівлі-продажу, оплата за яким здійснювалась у формі акредитиву, але пред'явлення договору страхування в умовах акредитиву не передбачалось?

№4. Чекодержатель не отримав оплати чека в порядку інкасування і звернувся до чекодавця - фізичної особи з вимогою про сплату в готівковій формі вказаної в чеку суми, а також витрат, понесених для отримання платежу в порядку інкасування чека. Чекодавець відмовився задовольнити таку вимогу, аргументуючи це тим, що видачею чека він погасив своє договірне грошове зобов'язання перед чекодержателем.

Чи обґрунтовані вимоги чекодержателя? Проаналізуйте з правової точки зору аргументи чекодавця.

№5. Виконуючий банк відмовив у платежі за акредитивом бенефіціару, який пред'явив неналежним чином оформлені документи про надання послуг. Бенефіціар звернувся з вимогою про оплату до банку-емітента. Не отримавши відповіді, бенефіціар надіслав платіжну вимогу-доручення в обслуговуючий банк платника для списання з поточного рахунку останнього суми коштів, передбаченої основним договором як ціна послуг. Платіжна вимога-доручення повернулася бенефіціару без виконання. Тоді бенефіціар подав позов із солідарними вимогами до платника та банку-емітента про стягнення грошових коштів.

Чи підлягає позов задоволенню? Чому? Як слід діяти учасникам даних акредитивних правовідносин для забезпечення своїх прав та законних інтересів?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.

3. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг Закон України від 12 липня 2001 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14#Text>.

4. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

5. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2346-14#Text>. (втрата чинності

01.08.2022 р.)

6. Про платіжні послуги: Закон України від 30 червня 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>. (введення в дію з 01.08.2022 р.)

7. Про систему гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 23 лютого 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>.

8. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, держаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06 грудня 2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.

9. Про обіг векселів в Україні: Закон України від 05 квітня 2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text>.

10. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 05 жовтня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.

11. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Постанова Правління НБУ №516 від 03.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-03#Text>.

12. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Правління НБУ №22 від 21.01.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0377-04#Text>.

13. Положення про здійснення операцій з використанням електронних платіжних засобів: Постанова Правління НБУ №705 від 05.11.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0705500-14#Text>.

14. Положення про порядок здійснення банками операцій за акредитивами: Постанова Правління НБУ №514 від 03.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1213-03#Text>.

15. Безклубий І. А. Банківські правочини: цивільно-правові проблеми: Монографія. К.: Київський університет, 2005.

16. Безклубий І.А. Ознаки банківського правочину. *Право України*. 2012. №9. С. 156-166.

17. Безклубий І.А. Правова природа договору банківського рахунка. *Вісник господарського судочинства*. 2005. №9. С. 125-133.

18. Панова Л. Договір банківського рахунку: історико-правовий екскурс. *Право України*. 2017. №17. С140-150.

19. Печений О. Поняття та класифікація грошових зобов'язань у контексті положень нового Цивільного кодексу України. *Підприємництво, господарство і право*. 2004. № 4.

20. Хірс Я.О. Цивільно-правове регулювання розрахункових відносин за законодавством України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2011. 18 с.

21. Школьний В.В. правова природа біткоїна як особливого об'єкта цивільного права. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. №52.

Тема 52: Зобов'язання з договору простого товариства та з установчого договору (2 год.)

Методичні вказівки. Розвиток економічних і соціальних потреб породжує необхідність об'єднання майна і діяльності людей для досягнення ними спільної мети. Таке добровільне об'єднання являє собою договір учасників, що взаємно зобов'язує їх до певних дій (щодо передачі майнових вкладів і подальшої узгодженої діяльності), тобто тягне за собою виникнення між ними зобов'язально-правових відносин. Учасники, які здійснюють спільну діяльність, ставлять одну й ту саму мету (побудувати будинок, школу), для досягнення якої вони об'єднують свої спільні зусилля і вносять певні майнові вклади.

Згідно з новим ЦК за договором про спільну діяльність сторони (учасники) зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення певної мети, що не суперечить закону. При цьому спільна діяльність може здійснюватися як на основі об'єднання вкладів (просте товариство), так і без об'єднання вкладів. При вивченні даної теми слід мати на увазі, що законодавець розрізняє такі поняття як «просте товариство» і «спільна діяльність», що не завжди враховується на практиці.

Договір простого товариства укладається для здійснення його учасниками спільної підприємницької діяльності без створення юридичної особи. Істотною умовою цього договору є погодження його учасниками спільної мети - одержання прибутку.

Учасники договору про спільну діяльність без об'єднання вкладів мають спільну мету, відмінну від одержання прибутку (будівництво будинку для наступного проживання в ньому, наукове і творче співробітництво в процесі створення твору науки, техніки тощо).

Студентам слід мати на увазі, що наявність спільної для всіх учасників мети - головна кваліфікуюча ознака договору про спільну діяльність. Договір про спільну діяльність та договір простого товариства мають багато спільних рис, однак їх не можна ототожнювати: уклавши договір простого товариства, сторони об'єднують свої вклади та інші майнові внески для спільної мети, утворюючи при цьому спільну власність, у той час як учасники спільної діяльності діють без такого об'єднання.

Відповідно до ЦК України за засновницьким договором засновники зобов'язуються створити юридичну особу, визначають порядок їх спільної діяльності щодо її створення, умови передання їй свого майна (ч. 2 ст. 88 ЦК). Засновницьким договором визначаються також умови розподілу між учасниками прибутку та збитків, участі в діяльності юридичної особи, виходу засновників зі складу товариства.

При вивченні даного питання, слід мати на увазі, що в засновницькому договорі, як і договорі простого товариства, учасники мають спільну мету. Тому всі сторони в договорі іменуються засновниками (учасниками). За загальним правилом учасниками можуть виступати фізичні та юридичні особи. Однак на відміну від простого товариства результатом укладання і виконання засновницького договору є поява нового суб'єкта права - юридичної особи, у той час як укладаючи договір простого товариства сторони не мають на меті створення нового суб'єкта.

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика договору про спільну діяльність.
2. Поняття та зміст договору простого товариства.
3. Правовий режим майна товаришів та ведення спільних справ товариства.
4. Відповідальність товаришів по загальних зобов'язаннях.

5. Припинення договору простого товариства.
6. Поняття, сторони та зміст установчого договору.

Реферати: «Особливості обліку договорів про спільну діяльність».

Термінологічне завдання: договір про спільну діяльність, договір простого товариства, установчий договір.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Гр-н Головченко А. А. уклав з ВАТ «Будівельною організацією «Надія» та з ТОВ «Технобудпроект» договір про спільну діяльність. Відповідно до договору про спільну діяльність гр. Головченко А. А. повинен внести як внесок 50% вартості будівництва, що склало 500 000 грн., ВАТ «Будівельна організація «Надія» зобов'язалося внести як внесок 35%, що становило 350 000 грн., а ТОВ «Технобудпроект» зобов'язалося внести як внесок 15%, що становило 150 000 грн. Водночас, договором простого товариства було передбачено, що ВАТ «Будівельна організація «Надія» є, за взаємною згодою сторін договору, замовником і генеральним підрядником будівництва будинку. Договором простого товариства було передбачено, що ВАТ «Будівельна організація «Надія» відповідно до договору здійснює ведення справ простого товариства та представляє інтереси учасників простого товариства перед третіми особами.

Сторони підписали як невід'ємну частину договору акт розподілу жилої площі жилого будинку, який буде збудовано. Відповідно до даного акту Головченко А. А. мав право отримати у власність 1 поверх жилого будинку, який будується та всі нежилі приміщення першого поверху, ВАТ «Будівельна організація «Надія» - другий поверх жилого будинку, одну квартиру третього поверху, ТОВ «Технобудпроект» третій поверх жилого будинку.

Виконуючи свої зобов'язання за договором, Головченко А. А. вніс як внесок у спільну діяльність 400 000 грн. ВАТ «Будівельна організація «Надія», використовуючи грошові кошти, внесені у якості вкладу Головченко А.А., замовило розробку проектно-кошторисної документації у ТОВ «Технобудпроект». Отримавши грошові кошти від ВАТ «Будівельна організація «Надія», ТОВ «Технобудпроект» розробило проектну документацію. ВАТ «Будівельна організація «Надія» розробило робочу будівельну документацію, розпочало будівельні роботи на будівельному майданчику (земельній ділянці), який не було внесено як вклад у спільну діяльність.

Будинок повинен був бути введений у експлуатацію до 15 грудня 2005 року. Однак до 15 грудня 2005 року було зведено лише перший поверх будинку. Головченко А. А. відповідно до положень ст. 1136 ЦК України здійснив письмовий запит щодо ведення спільних справ, у якому поставив питання про зволікання у будівництві. У Даному запиті Головченко А. А. звинуватив ВАТ «Будівельна організація «Надія» та ТОВ «Технобудпроект» у невиконанні ними своїх обов'язків щодо внесення у спільну діяльність грошових коштів. Водночас, як повідомив Головченко А. А., у зв'язку з очевидністю підстав вважати, що ВАТ «Будівельна організація «Надія» та ТОВ «Технобудпроект» не виконують свого обов'язку щодо внесення грошових вкладів у спільну діяльність, зупинив виконання свого обов'язку щодо внесення залишку грошових коштів у спільну діяльність у розмірі 100 000 грн.

У свою чергу, ВАТ «Будівельна організація «Надія» повідомила, що вона як внесок зі свого боку зарахувала вартість будівельних робіт, які становлять 100 000 грн., вартість будівельного майданчика, який становить 150 000 грн. ТОВ «Технобудпроект» повідомило, що воно як внесок зі свого боку зарахувало вартість проектно-кошторисної документації, яку воно розробило.

Головченко А. А. подав позов про визнання права вимоги до простого товариства у складі Головченко А. А., ВАТ «Будівельна організація «Надія», ТОВ «Технобудпроект» щодо передачі йому у власність першого поверху об'єкту будівництва.

Чи підлягає позов Головченка А. А. задоволенню? Чи правомірні дії ВАТ «Будівельна організація «Надія» щодо зарахування у якості вкладу замість грошових коштів вартості будівельних робіт та вартості будівельного майданчика? Чи правомірні дії ТОВ «Технобудпроект» щодо зарахування як внеску вартості проектно-кошторисної документації замість грошових коштів? Чи правомірно Головченко А. А. застосував оперативну санкцію щодо зупинення виконання зобов'язань з внесення як вкладу грошових коштів у спільну діяльність? Чи порушені права Головченка А. А., ВАТ «Будівельна організація «Надія», ТОВ «Технобудпроект» у даній правовій ситуації? Якщо порушені, то якого з учасників простого товариства; які способи захисту цивільних прав Ви можете запропонувати названим учасникам простого товариства?

№2. ТОВ «Крок», власник трансформаторної установки, уклало з ТОВ «Гарт», власником земельної ділянки, на якій розміщена прийнята в експлуатацію транспортна установка, договір простого товариства. Предметом договору була діяльність щодо спільної експлуатації трансформаторної установки. До моменту укладення договору простого товариства ТОВ «Крок» сплачувало ТОВ «Гарт» орендні платежі за оренду земельної ділянки, на якій розміщена трансформаторна установка, а ТОВ «Гарт» сплачувало ТОВ «Крок» орендні платежі за оренду трансформаторної установки з метою підключення до мережі струму. Внаслідок виникнення потреби у ТОВ «Крок» задовольнити струмом виробничі потужності у більшому об'ємі з'явилася необхідність використовувати трансформатор без підключення до нього ТОВ «Гарт». Іншими словами, у випадку підключення до трансформатора ТОВ «Гарт» власник трансформатора не міг забезпечити струмом виробничі потужності підприємства.

ТОВ «Крок» звернулося до ТОВ «Гарт» з пропозицією розірвати договір простого товариства і висловило пропозицію на адресу ТОВ «Гарт» побудувати та ввести в експлуатацію власний трансформатор. ТОВ «Гарт» відмовилося від розірвання договору простого товариства.

ТОВ «Крок» у односторонньому порядку відключило ТОВ «Гарт» від трансформатора і знеструмило ТОВ «Гарт». Водночас ТОВ «Крок» подало позов про визнання договору простого товариства неукладеним внаслідок відсутності спільної мети договору. У свою чергу ТОВ «Гарт» подало зустрічний позов з вимогою про сплату йому орендних платежів за користування земельною ділянкою за час дії договору простого товариства та вимогу про відшкодування матеріальної шкоди, спричиненої відключенням підприємства від струму.

Чи підлягають позовні вимоги ТОВ «Крок» задоволенню? Чи обґрунтовані вимоги ТОВ «Гарт»?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення та основні ознаки договору про спільну діяльність.

2. Що може бути вкладом учасників за договором простого товариства?
3. Хто здійснює ведення спільних справ учасників за договором простого товариства?
4. Який порядок відшкодування витрат і збитків, пов'язаних із спільною діяльністю учасників товариства?
5. Наведіть підстави та правові наслідки розірвання договору про спільну діяльність.

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18 вересня 1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.
4. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19 березня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Блажівська О.Є. Договір про спільну діяльність : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2007. 20 с.
6. Габріадзе М.Р. Особливості цивільно-правового регулювання спільної діяльності. Право і суспільство. 2020. №3. С.62-67. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/11.pdf.
7. Махінчук В. Договір про спільну діяльність у здійсненні підприємницької діяльності. Митна справа. 2013. № 5(89). С. 224–228.
8. Резнікова В.В. Договір про спільну господарську діяльність: поняття, ознаки та види. Економіка та право. 2013. № 2. С. 35–39.
9. Шаперенков К.В. Цивільно-правове регулювання договору простого товариства : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03; НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2009. 16 с.
10. Юровська Г.В. Договір простого товариства у цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 ; НДІ приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2010. 19 с.

Тема 53: Зобов'язання з односторонніх правочинів і з дій у чужому інтересі (4 год.)

Методичні вказівки. Основним джерелом виникнення цивільно-правових зобов'язань виступає договір. Водночас поряд з договорами підставами виникнення зобов'язань виступають і односторонні правочини, для юридичної завершеності і дійсності яких достатньо вираження волі однієї особи. До таких правочинів належить, зокрема, публічна обіцянка винагороди, зроблена особою за передання відповідного правового результату.

На відміну від ЦК УРСР, який передбачав лише один вид зобов'язання з публічної обіцянки винагороди, - публічний конкурс, ЦК України, крім того, також врегульовує правовідносини щодо публічної обіцянки винагороди, які не пов'язані з проведенням конкурсу. Таким чином, можна виділити два типи зобов'язань з публічної обіцянки винагороди: без оголошення конкурсу і за результатами конкурсу.

При вивченні даної теми студентам потрібно звернути увагу на спільні та відмінні риси цих видів публічної обіцянки винагороди.

Поряд із публічною обіцянкою винагороди до зобов'язань, які виникають із односторонніх дій належить інститут ведення чужих справ без доручення. Ці зобов'язання виникають у випадках коли існує нагальна потреба у вжитті заходів, спрямованих на попередження, усунення або зменшення негативних наслідків певних факторів для майна іншої особи, яка сама не в змозі охороняти свої інтереси через відсутність або знаходження в безпорадному стані.

Основною визначальною ознакою зобов'язань, що розглядаються, є те, що дії однієї особи (гестора) здійснюються на користь іншої особи (домінуса) за власною ініціативою гестора, а не у зв'язку з укладенням договору доручення чи іншого цивільно-правового договору, а також взагалі без будь-якої попередньої вказівки домінуса.

З викладеного випливає, що норми глави 79 ЦК України не застосовуються до відносин за участю осіб, які здійснюють дії в чужому майновому інтересі не через власне бажання, а в силу прямої вказівки закону, який покладає на них відповідні обов'язки (охоронці спадкового майна, опікуни та піклувальники, пожежники, працівники органів міліції, Міністерства з надзвичайних ситуацій тощо).

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Публічна обіцянка винагороди без оголошення конкурсу.
2. Публічна обіцянка винагороди за результатами конкурсу.
  - а) поняття зобов'язання із публічного конкурсу.
  - б) зміна умов і відмова від проведення конкурсу.
  - в) виконання зобов'язання із публічного конкурсу.

Реферати: «Поняття, функції та система недоговірних зобов'язань», «Поняття конкурсу та його види».

Термінологічне завдання: публічна обіцянка, конкурс, гестор, домінус.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Гр-н О. випадково знайшов у метро гаманець, в якому виявилася візитка з домашньою адресою та фотографією гр. К. Виявилось, що гаманець дійсно належить К., якому О. його і повернув. Після цього О. випадково у газеті натрапив на оголошення про винагороду в розмірі 300 грн., обіцяну К. тому, хто знайде його гаманець. Гр-н О. звернувся до гр-на К. з вимогою про сплату винагороди, посилаючись на те, що він виконав умови публічної обіцянки винагороди, визначені К. Останній відмовився виплатити винагороду, пославшись на те, що він здійснив би її виплату, якби О. пред'явив до нього вимогу одночасно з поверненням гаманця.

Чи має право гр-н О. претендувати на одержання винагороди?

№2. Карпович під час прогулянки в молодіжному парку знайшов йоркширського тер'єра. Через декілька днів він побачив оголошення, де було обіцяно винагороду особі, яка поверне йоркширського тер'єра, і вказано номер телефону. Жіночий голос за вказаним телефоном назвав адресу, куди слід доставити собаку. Господар квартири Маркелов визнав собаку своїм, але відмовився прийняти його. Також з'ясувалося, що Маркелов оголошення не давав, а номер телефону, зазначений в ньому, належить сусідці по квартирі Івановій, з якою він перебував у неприязних стосунках.

Чи повинен Маркелов прийняти свого собаку, виплатити винагороду Карповичу та відшкодувати витрати, пов'язані з утриманням собаки?

№3. По телеканалі «НВТ» торговельна марка «Старт» оголосила конкурс про створення найкращого рекламного слогану спортивним товарам, що нею виробляються. Поет П. вирішив узяти участь у конкурсі, надіславши на адресу, зазначену в оголошенні, кілька варіантів рекламних слоганів.

На ім'я П. надійшов лист від торговельної марки «Старт», в якій була висловлена вдячність П. за його працю, проте вказувалося, що у зв'язку з перепрофілюванням її діяльності вона більше не займається виробництвом спортивної продукції, а відтак конкурс був скасований, про що раніше повідомлялося по радіо.

Хто виступив організатором конкурсу? Чи правомірні дії торговельної марки «Старт»? Чи може П. претендувати на виплату винагороди?

Чи змінилося б вирішення справи, якби П. у зв'язку з виконанням конкурсного завдання узяв би відпустку за свій рахунок?

Заняття 2.

3. Поняття та види дій у чужому інтересі.

а) поняття зобов'язання з дій в чужому інтересі.

б) елементи зобов'язання з дій в чужому інтересі.

4. Правові наслідки здійснення дій по рятуванню здоров'я та життя фізичної особи.

5. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. На дачній ділянці, що належала Артамонову, внаслідок недбалого зберігання речовин, які легко займаються, виникла пожежа. Вогнем були охоплені господарські споруди, а також садовий інвентар. Володілець сусідньої ділянки Іващенко став гасити пожежу всіма можливими засобами. У результаті його дій, а також допомоги сусідів пожежу вдалося загасити. Спорудам на ділянці Іващенко шкоди не було заподіяно, але сам Іващенко отримав опіки середньої тяжкості. Крім того, одяг, в якому він був, став непридатним для використання.

Упевнений, що його дії під час пожежі можуть розцінюватись як рятування майна Артамонова, Іващенко звернувся до нього з вимогою про відшкодування вартості пошкодженого одягу, а також про стягнення витрат на лікування.

Адвокат Артамонова вважав, що заявлені вимоги не підлягають задоволенню, оскільки дії Іващенко не можуть вважатися здійсненими виключно в інтересах Артамонова, бо в першу чергу вони були вчинені з метою припинення поширення і

запобігання шкоди майну самого Іваценка. Крім того, згідно з цивільним законодавством України відшкодуванню підлягає шкода, завдана особі при рятуванні від реальної загрози належного іншій особі майна, яке має істотну цінність, а вартість споруд на ділянці Артамонова була незначною. Адвокат зазначив також, що Артамонов є пенсіонером за віком і його матеріальне становище не дозволяє здійснити таке відшкодування.

Не погодившись із доводами адвоката, Іващенко звернувся до суду.

Вирішіть спір. Обґрунтуйте рішення.

№2. Повертаючись додому з роботи, пожежник Т. побачив, що з-під дверей магазину, що належить ТОВ «Весна», йде густий дим. Оскільки в магазині ніхто не відповідав на крики Т., останній вибив вітрину магазину, загасив пожежу і врятував непритомну прибиральницю магазину С, через недопалок цигарки якої виникла пожежа.

ТОВ «Весна» пред'явила вимогу до Т. про відшкодування шкоди, завдану знищенням вітрини, посилаючись на те, що товариство не уповноважувало Т. на вчинення зазначених дій. Т. в свою чергу зазначив, що рятувати чуже життя та майно від пожежі – його службовий обов'язок, тому ці відносини взагалі не можуть регулюватися цивільним правом, адже є трудовими. Т. вважав, що пожежна частина, в якій він працює, зобов'язана відшкодувати шкоду, завдану його здоров'ю, адже, рятуючи життя і майно інших від пожежі, Т. ушкодив руку і зазнав опіків, на лікування яких витратив 1500 грн.

Чиї вимоги є правомірними? Вирішіть справу по суті.

№3. Прохоров, проходячи поряд з недобудованою спорудою, побачив дівчину, яка залізла до кабіни баштового крана і збиралася стрибнути вниз. Прохорову вдалося умовити її не робити цього, але самостійно злізти з крана вона не могла. Прохоров, ризикуючи власним життям, піднявся на кран і допоміг дівчині спуститися на землю. Рятуючи її, він поранив руку гострою металевою арматурою і на два тижні отримав лист непрацездатності.

Незабаром врятована заявила своєму рятувнику претензію, що він її врятував без її згоди. Вражений такою поведінкою, Прохоров став вимагати від неї відшкодування витрат на лікування, збитків, пов'язаних із зменшенням його доходів, а також вартості пошкодженого одягу.

Чи підлягають вимоги Прохорова задоволенню? Вирішіть спір.

Питання для самоконтролю:

1. Яка правова природа публічної обіцянки винагороди?
2. Які умови виникнення зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи?
3. У чому зміст зобов'язання із вчинення дій в майнових інтересах іншої особи?
4. У чому полягає зміст зобов'язання щодо рятування життя, здоров'я іншої особи?
5. У чому полягає зміст зобов'язання щодо рятування майна іншої особи?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

2. Голубєва Н.Ю. Зобов'язання з публічної обіцянки винагороди: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 19 с.
3. Зубар В.М. Зобов'язання що виникають з ведення чужих справ без доручення. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2001. 18 с.
4. Кузьмич О.Я. Зобов'язання у зв'язку із вчиненням дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення: проблеми кваліфікації в судовій практиці. *Право і суспільство*. 2016. №3. С. 58-64.
5. Кузьмич О.Я. Правові положення щодо участі третіх осіб у зобов'язаннях, що виникають у наслідок рятування здоров'я і життя фізичної особи, майна фізичної особи або юридичної особи. *Право і суспільство*. 2017. №6. С. 54-59.
6. Майданик Н. І. Цивільно-правове регулювання договорів гри та парі в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 2006. 16 с.
7. Пеструєв Д.М. Формування концепції правового регулювання ведення справ іншої особи без її доручення в Україні та Польщі. *Часопис цивілістики*. Випуск 35. С. 41-47.
8. Харитоню С.О. Зобов'язання, що виникають внаслідок відвернення шкоди, у Цивільному кодексі України. *Право України*. 2015. №4. С. 26-34.
9. Чернат В.А. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2006. 20 с.
10. Шапошніков Д. С. Відшкодування шкоди, завданої здоров'ю та життю особи, яка без відповідних повноважень рятувала майно іншої особи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2005. 25 с.

Тема 54: Зобов'язання з відшкодування шкоди (4 год.)

Методичні вказівки. Заподіяння шкоди відповідно до ст. 509 та ст. 11 ЦК України є однією із підстав виникнення зобов'язання. Зобов'язання із заподіяння шкоди називають також «деліктними зобов'язаннями» від лат. *delictum* - правопорушення.

При вивченні даної теми слід мати на увазі, що деліктні зобов'язання характеризуються наступними ознаками. По-перше, сфера їх дії розповсюджується як на майнові, так і на особисті немайнові відносини, хоча відшкодування шкоди носить майновий характер. По-друге, вони виникають в результаті порушення прав, що носять абсолютний характер, будь то майнові права (право власності) або особисті немайнові блага (життя, здоров'я, честь, гідність, ділова репутація тощо). По-третє, оскільки порушено абсолютне право, ці зобов'язання носять позадоговірний характер навіть тоді, коли абсолютне право порушено особою, з якою потерпілий знаходиться у договірних відносинах. По-четверте, такі зобов'язання спрямовані на повне відшкодування шкоди потерпілому. По-четверте, у випадках, передбачених законом (ст. 1172-1176; ст. 1178 ЦК України), обов'язок відшкодувати шкоду може бути покладений не тільки на заподіяну шкоди, але і на інших осіб.

Питання для обговорення:

Заняття 1.

1. Поняття і юридична природа зобов'язань, що виникають унаслідок заподіяння шкоди (деліктних зобов'язань).
2. Підстави і умови виникнення деліктних зобов'язань.
3. Спільне заподіяння шкоди декількома особами і їх відповідальність.
4. Регресна вимога при відшкодуванні шкоди.
5. Поняття моральної шкоди та випадки її компенсації.
6. Відшкодування шкоди, завданої незаконними діями органів публічної влади чи посадових або службових осіб.

Реферати: «Принципи деліктних зобов'язань», «Особливості відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами».

Термінологічне завдання: делікт, деліктне зобов'язання, регресна вимога, моральна шкода, джерело підвищеної небезпеки.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Громадянка Іванова звернулася в суд з позовом до редакції газети «Сім'я і дім. Народна трибуна» про відшкодування моральної шкоди. Підставою для вимоги була та обставина, що в вересні 1999 р. в цьому виданні була опублікована стаття, в якій висвітлені обставини загибелі сина позивачки, причому інформація була подана з негативним відтінком та критикою поведінки загиблого (він грубо порушив правила дорожнього руху), в результаті чого їй завдано моральних страждань і заподіяно моральну шкоду. В доповненнях до позову позивачка просила суд зобов'язати відповідача спростувати негативну інформацію про її сина та вибачитися перед рідними та близькими загиблого.

Яке рішення повинен винести суд?

№2. У ніч з 31 грудня на 1 січня в результаті ДТП, що сталася через порушення правил дорожнього руху, загинула молода дівчина. Батьки загиблої подали до водія позов про стягнення суми компенсації моральної шкоди в розмірі 200 000 грн, посилаючись на непоправну втрату, а також на те, що кожна новорічна ніч до кінця їх життя буде для них пов'язаною із тяжкими болісними згадками.

Визначте підстави та порядок компенсації моральної шкоди. Як слід вирішити справу?

№3. Рішенням місцевого суду Волошина, журналіста за фахом, зобов'язано спростувати поширену ним у пресі інформацію та публічно вибачитися перед позивачем Громовим, який займав високу посаду в органах державної влади. На користь позивача також було стягнуто 20 000 грн компенсації моральної шкоди. Ухвалою суду апеляційної інстанції сума компенсації була зменшена до 5 000 грн. Волошин добровільно виконав рішення суду, сплативши грошову суму, спростувавши поширену інформацію, а також публічно вибачився, однак оскаржив попередні судові рішення до суду касаційної інстанції. При розгляді справи касаційною інстанцією було встановлено неправильне застосування судами матеріального закону, а саме: межі

втручання Волошина у приватні справи Громова і зміст поширеної ним інформації повністю відповідають статусу Громова як публічної особи. Крім того, було вказано те, що судами попередніх інстанцій не прийнято до уваги практики Європейського суду з прав людини щодо аналогічних питань. Суд касаційної інстанції попередні судові рішення скасував і в позові Громову відмовив.

Волошин, посилаючись на ст. 56 Конституції України, пред'явив позов до місцевого та апеляційного судів з вимогами компенсувати йому завдану шкоду, оскільки вважав, що він постраждав унаслідок судової помилки і прийняття незаконного рішення, а публічне вибачення становило для нього вкрай принизливу дію.

Чи є підстави для задоволення позову Волошина?

Заняття 2.

1. Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.
2. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми та неповнолітніми особами.
3. Відшкодування шкоди, завданої недієздатною фізичною особою та фізичною особою, дієздатність якої обмежена.
4. Особливості відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.
5. Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. До суду з позовною заявою проти АТП-11 звернулися пасажери автобусу, що належав АТП-11, який у серпні 2000 р. слідував за маршрутом Київ - Харків. Із обставин справи виявилось, що, переїжджаючи через залізничний переїзд, автобус зіткнувся з потягом. У результаті аварії пасажери автобусу отримали тілесні ушкодження, деякі з них стали інвалідами 2-ї та 1-ї групи.

Під час слідства водій автобусу показав, що переїзд, який знаходиться у віданні Південної залізниці, був регульованим, але на той момент світлофор не працював. Тому водій, не побачивши потягу, поїхав через переїзд, у результаті чого трапилася аварія.

Вирішити справу. На кого і в якому розмірі буде покладена відповідальність за шкоду, заподіяну здоров'ю громадян?

№2. У вересні 2003 р. громадянка Петрова звернулася в суд з позовом до ТОВ «Антарес» про відшкодування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної внаслідок дорожньо-транспортної пригоди. У заяві зазначено, що 10 березня 2003 р. о 16 годині автомобілем ІЖ-2715 під керуванням працівника ТОВ «Антарес» Васькова їй завдано тілесні ушкодження. Через тривале лікування та моральні страждання позивачка зазнала матеріальних і моральних втрат, які вона просила відшкодувати.

ТОВ «Антарес» проти позову заперечувало, обґрунтовуючи це тим, що автомобіль ІЖ-2715 належить Васькову на праві власності, а отже, відповідальність повинна бути покладена на нього як на володільця джерела підвищеної небезпеки.

Вирішіть справу.

№3. Від'їжджаючи у відрядження на 2 дні, батьки малолітнього Б. (13 років) попросили сусідку, гр-ку Іванову, доглядати за Б. та надавати йому в разі необхідності допомогу. В перший день, залишившись один дома, Б. почав пускати з балкону паперові літачки, підпалюючи їм хвости. Один з літачків попав на балкон гр-на Сидорова. Почалася пожежа, внаслідок якої Сидорову було заподіяно майнову шкоду в розмірі 10 000 грн.

Сидоров звернувся до батьків Б. з вимогою про відшкодування шкоди. Але останні заявили, що шкоду повинна відшкодувати сусідка Іванова, яка повинна була доглядати за Б. під час їх відрядження.

Хто має рацію в даному спорі?

№4. Гр. Іванова Марія Вікторівна пред'явила в суді позов до Київського комбінату залізобетонних виробів № 5 про відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника. В позові було зазначено, що її чоловік Іванов Петро Петрович працював у відповідача електриком. 12 березня 2004 р. на робочому місці в результаті обвалу частини перекриття даху цеху № 1 його було смертельно травмовано. Посилаючись на те, що актом про нещасний випадок винним у загибелі її чоловіка було визнано відповідача, вона вимагала від комбінату відшкодування шкоди, завданої втратою годувальника, заподіяної її неповнолітньому сину Олегу, а також їй, оскільки вона перебуває у відпустці без збереження заробітної плати по догляді за дитиною до досягнення нею трьох років.

Відповідач позов визнав частково, посилаючись на те, що позивачка є працездатною, а тому право на відшкодування має тільки її син.

Яке рішення повинен винести суд?

№5. Робітник Сакського Хімзавода Жуков вкрав із цистерни, що належала Хімзаводу, метиловий спирт, яким пригостив свого приятеля Сомова. В результаті отруєння Жуков втратив зір на обидва ока та став інвалідом 1-ї групи, а Сомов втратив зір на 50% та став інвалідом 2-ї групи. Вважаючи, що використання та зберігання метилового спирту є джерелом підвищеної небезпеки, Жуков та Сомов пред'явили позов до Хімзаводу з вимогою відшкодувати шкоду, заподіяну їх здоров'ю.

Чи підлягає позов задоволенню?

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть визначення і основні ознаки деліктних зобов'язань.
2. Наведіть приклади зобов'язань із відшкодування шкоди, завданої правомірними діями.
3. Які умови відповідальності батьків за шкоду, завдану їхніми дітьми?
4. Наведіть особливості відповідальності осіб, які спільно завдали шкоду.
5. У чому полягають особливості відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

3. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>.
4. Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів: Закон України від 06.12.2018 р. № 2639-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2639-19#Text>.
5. Про надання споживачам інформації про харчову продукцію: Регламент Європейського Парламенту і Ради № 1169/2011 р. Офіційний вісник Європейського Союзу. 2011. L 304. С. 18–63.
6. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування і суду: Закон України від 1 грудня 1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Про відповідальність за шкоду, задану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19 травня 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>.
8. Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 березня 1992 р. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-92#Text>.
9. Про судову практику у справах про відшкодування моральної шкоди: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 31 березня 1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text>.
10. Практика верховного суду у справах про компенсацію моральної шкоди. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VSS00554>.
11. Про судову практику у справах про необхідну оборону : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 1. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-02#Text>.
12. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Вищого спеціалізованого суду України від 01.03.2013 № 4. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004740-13#Text>.
13. Борисова Ю. Є. Моральна шкода та умови її компенсації в англо-американському праві. Вісник ОНУ: Правознавство. 2017. Том 22, вип.1 (30). С. 106-111.
14. Борисова Ю. Є. Наявність вини як умова деліктної відповідальності в цивільному праві України та США. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 6. С. 84-86. (електронне фахове видання) URL: http://papjournal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/6_2017.pdf.
15. Борисова Ю. Є. Особливості та умови деліктної відповідальності неповнолітніх осіб. Правова держава. 2018. № 29. С. 90-93.
16. Борисова Ю. Зобов'язання з відшкодування шкоди як форма реалізації деліктної відповідальності. KELM (Knowledge, Education, Law, Management). 2020. № 4 (32). Vol. 1. P. 254-257.
17. Волков О.А. Зобов'язання відшкодування шкоди, завданої в стані крайньої необхідності за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Нац. ун.-т "Одеська юридична академія". Одеса, 2009. 20 с.
18. Голубєва Н. Ю. Загальні підстави відповідальності за завдану майнову шкоду: на матеріалах судової практики (коментар до ст. 1166 ЦК України). Київський районний суд міста Одеси : веб-сайт. URL: <https://kievskiyud.od.ua/press-department/all-news/4419-zagalni-pidstavividpovidalnosti-za-zavdanu-majnovu-shkodu-na-materialakh-sudovojipraktiki-komentar-do-st-1166-tsk-ukrajini>.

19. Микитин В. І. Підстави виникнення договірної та деліктної цивільно-правової відповідальності: деякі теоретичні аспекти. Порівняльно-аналітичне право. 2014. № 5. С.99-102.
20. Отраднова О.О. Недоговірні зобов'язання в цивільному праві України. Навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2009. 240 с.
21. Отраднова О.О. Проблеми вдосконалення механізму цивільно-правового регулювання деліктних зобов'язань. Монографія. К.: Юрінком Інтер, 2014. 328 с.
22. Паліюк В. П. Правове регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2000. 18 с.
23. Парасюк В. М. Теоретичне обґрунтування сутності підстави цивільно-правової відповідальності. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2020. № 1. С. 45–49.
24. Пендяга Г. Л. Відповідальність за шкоду, заподіяну джерелом підвищеної небезпеки: автореф. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2008. 15 с.
25. Резніченко С. В., Церковна О. В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди: теорія і практика : монографія. Одеса : ОДУВС, 2009. 188 с.
26. Ременяк С. Я. Відшкодування шкоди, завданої малолітніми особами, за цивільним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса : ОНЮА, 2007. 20 с.
27. Сорока О. О. Особливості зобов'язань із відшкодування шкоди за законодавством України. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Вип. 3-2. Т. 1. С. 54-56.
28. Тимошенко Д. В. Зміст та значення понять «причина», «умова» і «випадковість» для дослідження причинно-наслідкового зв'язку в трудовому праві. Проблеми законності : зб. наук. праць. Харків, 2015. Вип. 128. С. 137–144.
29. Чорна Ж. Л. Відповідальність за шкоду, завдану неповнолітніми, у цивільному праві України. Університетські наукові записки. 2015. № 55. С. 51–58.
30. Церковна О. В. Умисел потерпілого як підстава звільнення від цивільно-правової відповідальності. Університетські наукові записки. 2010. № 4(36). С. 63–68.
31. Фасій Б. В., Байталюк Д. Р. Автопілотні транспортні засоби: питання цивільної відповідальності. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 3. С. 82–84.
32. Шимон С.І. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди як спосіб захисту суб'єктивних цивільних прав: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. К., 1998.

Тема 55: Зобов'язання, що виникають внаслідок безпідставного збагачення (2 год.)

Методичні вказівки. Зобов'язання у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави є окремим самостійним видом недоговірних зобов'язань. Вони мають особливі підстави виникнення, а також специфічний зміст. Для їх виникнення важливим є сам факт безпідставного набуття або збереження, а не конкретна підстава, за якою це відбулося. Ним можуть бути будь-які юридичні факти, як встановлені, так і не встановлені законом. Такими фактами можуть бути правомірні та неправомірні дії як самої безпідставно збагаченої особи,

так і потерпілого або третіх осіб. Такою підставою може бути і судова ухвала. Тобто для визнання зобов'язання таким, що виникло внаслідок набуття, збереження майна без достатньої підстави, вирішальне значення має не характер поведінки набувача (правомірна чи неправомірна) і не юридичні факти, на підставі яких виникає це зобов'язання (правочини, події або вчинки), а відсутність встановлених законом або правочином підстав для набуття або збереження майна.

Суб'єктами зобов'язання є особа, яка безпідставно набула або зберегла майно (боржник), і особа, яка має право на отримання від боржника безпідставно набутого або збереженого (кредитор). Ними можуть бути як фізичні особи, в тому числі недієздатні, так і юридичні особи незалежно від характеру їх правосуб'єктності.

Об'єктом зобов'язання внаслідок безпідставно набутого майна є дії безпідставно збагатілої особи (боржника) щодо повернення потерпілому (кредитору) безпідставно набутого або збереженого.

Змістом даного зобов'язання є право потерпілого вимагати повернення безпідставного збагачення (в натурі або шляхом компенсації) від безпідставно збагатілої особи та обов'язок останньої повернути отримане (збережене) майно потерпілому.

При вивченні цієї групи зобов'язань необхідно звернути увагу на їх відмінності із зобов'язаннями з відшкодування шкоди.

Питання для обговорення:

1. Поняття зобов'язань, що виникають унаслідок безпідставного збагачення.
2. Умови виникнення зобов'язань з безпідставного збагачення.
3. Форми і види безпідставного придбання чи заощадження майна.
4. Зміст зобов'язання з безпідставного збагачення.
5. Співвідношення кондикційного позову з договірним, віндикаційним і деліктним позовом.

Термінологічне завдання: кондикційне зобов'язання.

Практичні завдання.

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

№1. Полотенко придбав холодильник в магазині «Світ техніки» та оформив його доставку на дім. При цьому працівник магазину помилково вказав у квитанції номер будинку «5» замість «7». Холодильник доставили у будинок №5, а господиня Самсоненко, гадаючи, що холодильник придбаний чоловіком, який поїхав у відрядження на місяць, прийняла його. Вона підключила холодильник и почала користуватися ним.

Хто повинен вимагати від Самсоненко повернення холодильника Полотенко чи магазин «Світ техніки»?

Чи зобов'язана Самсоненко повернути холодильник і кому? За чий рахунок повинне здійснюватись перевезення холодильника від Самсоненко до Полотенка?

№2. Гончаренко 31 травня перейшов на роботу із однієї установи в іншу, оформивши перехід переведенням. Його заробітну плату перераховували на рахунок у банку як на новому місці роботи, так і на попередньому. У липні та серпні на попередньому місці роботи йому продовжували перераховувати заробітну плату. Гроші Гончаренко знімав і витрачав. У вересні із попереднього місця роботи від

Гончаренка зажадали повернення грошей, що були помилково перераховані на його рахунок у липні та серпні з вини оператора, який не ввів дані про його звільнення у комп'ютер.

Чи можна звинуватити Гончаренка у безпідставному збагаченні та вимагати від нього не тільки всі кошти, що були помилково перераховані, але й відсотки на цю суму за користування чужими коштами?

Нормативно-правові акти та література:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
2. Берестова І.Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загально-теоретичні проблеми та правові наслідки: *Монографія*. Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. 198 с.
3. Шаповалова О.І. Набуття чи збереження грошей без достатньої правової підстави. *Вісник Господарського судочинства*. 2009. №1. С. 88-92.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

Положення про порядок організації і контролю самостійної роботи студентів Навчально-наукового юридичного інституту, затвердженого вченою радою ННЮІ (протокол № 5 від 28.02.2017 р.) визначає *індивідуальну роботу як форму самостійної роботи*.

Відповідно до п. 3.2. Положення *індивідуальна робота* передбачає можливість вибору студентом з переліку чи за рекомендацією викладача для персонального опрацювання завдання для виконання. В змісті таких завдань може бути робота з підручником, нормативно-правовим актом (зокрема, конспектування за заданою тематикою, підготовка повідомлення), практичні завдання, схематичні завдання, написання рефератів, доповідей, есе, аналіз нормативно-правових актів тощо.

Індивідуальна робота є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи практичного характеру у формі виконання індивідуального завдання.

Завдання для індивідуальних робіт є частиною навчально-методичного забезпечення дисципліни та готуються керівником відповідного навчального курсу до початку семестру та затверджуються на засіданні кафедри.

Такі завдання також повинні супроводжуватись рекомендаціями щодо їх виконання та оцінювання в межах кількості балів визначеної в *Положенні про порядок організації навчального процесу та оцінювання успішності студентів у навчально-науковому юридичному інституті Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (оцінюється за 5-бальною системою від 1 до 5 балів)*. Індивідуальні завдання виконують студенти самостійно під керівництвом науково-педагогічних працівників.

Індивідуальна робота з навчальної дисципліни «Цивільне право України (частина друга)» – це форма організації самостійної роботи, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти отримують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. *Мета* індивідуальної роботи – самостійне, додаткове осмислення програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування студентом знань з навчальної дисципліни та розвиток навичок самостійної роботи.

Індивідуальне завдання з навчальної дисципліни «Цивільне право України (частина друга)» може бути у формі:

- 1. реферування наукових публікацій та виступ на їх основі;**
- 2. виконання есе або наукової роботи;**
- 3. підготовка та оформлення рефератів, презентації;**

Нижче наводиться орієнтовний перелік індивідуальних завдань. Студенту (за погодження із викладачем) надається можливість виконати індивідуальне завдання за самостійно сформульованою ним темою.

Виконання (презентація) індивідуального завдання по конкретній тематиці здійснюється в часових рамках проведення семінарського заняття, на якому розглядається ці питання. Готується в паперовому чи електронному варіанті, який надсилається на електронну адресу викладача: i.banasevych@gmail.com

1. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ У ФОРМІ РЕФЕРУВАННЯ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ здійснюється з метою ознайомлення із першоджерелами даної дисципліни.

Реферування – це процес аналітичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документу, знаходженні найвагоміших у змістовому відношенні даних (основних положень, фактів, доведень, результатів, висновків тощо). Процес реферування – низка логічних операцій, таких як: оцінка, відбір, аналіз та узагальнення відомостей, що містяться в первинному документі.

Наукові статті чи автореферати підбираються самостійно та повинні відповідати темі семінарського (практичного) заняття або темі самостійної роботи, яка виноситься на це заняття. Статті та автореферати повинні бути видані за останні 5 років. Реферат не повинен бути цитатником тексту статті (автореферату), а містити власні узагальнення, системні висновки щодо даної публікації. Якщо реферуванню підлягають наукові статті, то їх кількість не менше трьох.

2. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ У ФОРМІ ЕСЕ (більш ширшого за обсягом – **наукової роботи**) виконується студентом самостійно.

Есе – наукові, критичні та інші нариси, які відзначаються оригінальністю суджень і особливістю форми. Есе оформляється у вигляді письмової роботи обсягом до 8-10 сторінок та повинно розкривати актуальність теми, обґрунтованість висновків та містити перелік використаної літератури. Посилання на джерело по тексту роботи оформляти у квадратних дужках.

Наукова робота проводиться студентом за визначеною викладачем темою. Структура наукової роботи: вступ (тема, мета та завдання роботи та основні її положення); теоретичне обґрунтування (виклад базових теоретичних положень, законів, принципів тощо, на основі яких виконується завдання); методи (вказуються і коротко характеризуються); основні результати роботи (подаються результати, схеми, систематизована реферативна інформація та її аналіз); висновки; список використаної літератури. Підготовка наукової роботи здійснюється на основі опрацювання, крім законодавства та підручників (навчальних посібників), наукової літератури з обраної проблеми. Обсяг наукової роботи – до 30 сторінок.

Перелік тем для наукової роботи (есе), рефератів міститься у Методичних вказівках з Цивільного права України для підготовки до семінарських занять студентів 3-го курсу денної форми навчання (студент може запропонувати власну тематику):

1. Грошові зобов'язання як вид цивільно-правових зобов'язань
2. Регресні зобов'язання у цивільному праві України
3. Застава товарів в обороті
4. Особливості застави цінних паперів
5. Багатоступенева класифікація цивільно-правових договорів
6. Змішані договори в цивільному праві
7. Договір на користь третьої особи
8. Недійсні та неукладені договори
9. Особливості укладення біржових угод
10. Особливості укладення договору на аукціоні та в порядку конкурсу

11. Правові засади захисту прав споживачів (покупців) за договором роздрібною купівлі-продажу

12. Договір купівлі-продажу об'єктів нерухомості

13. Особливості договору купівлі-продажу об'єктів приватизації

14. Купівля-продаж підприємства як цілісного майнового комплексу

15. Особливості купівлі-продажу об'єктів незавершеного будівництва

16. Пожертва як різновид дарування

17. Правова природа ренти і відмежування від суміжних конструкцій

18. Договір оренди земельної ділянки

19. Особливості оренди державного та комунального майна

20. Порівняльно-правова характеристика видів лізингу за законодавством України

21. Місце договору на виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт у системі цивільно-правових договорів

22. Правове оформлення обороту ноу-хау

23. Відповідальність сторін за договором франчайзингу

24. Послуга як об'єкт цивільних правовідносин

25. Система договорів про надання послуг

26. Особливості договору про надання медичних послуг

27. Договір про надання освітніх послуг

28. Договір про надання інформаційних послуг

29. Договір перевезення повітряним транспортом

30. Особливості договору перевезення пасажирів і багажу залізничним транспортом

31. Особливості перевезення річковим транспортом

32. Особливості перевезення автомобільним транспортом

33. Особливості зберігання автотранспортних засобів

34. Договір про охорону об'єктів

35. Дилерський договір як правова форма посередництва

36. Договір консигнації та його особливості

37. Особливості управління цінними паперами

38. Особливості особистого страхування

39. Професійні об'єднання страховиків як особливий суб'єкт страхових правовідносин

40. Суброгація у страхових зобов'язаннях

41. Система та особливості договорів про надання фінансових послуг

42. Позика та суміжні конструкції

43. Особливості окремих видів кредиту

44. Банківська таємниця

45. Гарантії прав вкладників за законодавством України

46. Особливості розрахунків із застосуванням платіжних карток

47. Вексель як форма безготівкових розрахунків

48. Особливості обліку договорів про спільну діяльність

49. Поняття, функції та система недоговірних зобов'язань

50. Поняття конкурсу та його види

51. Принципи деліктних зобов'язань

52. Особливості відшкодування шкоди, завданої правоохоронними органами

3. ПІДГОТОВКА ТА ОФОРМЛЕННЯ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ДО ЗАПРОПОНОВАНИХ ТЕМ

Така форма індивідуального заняття має на меті узагальнення та систематизацію знань, які студенти отримують у процесі навчання.

Презентація – це електронний документ, що являє собою набір слайдів, призначений для демонстрації в аудиторії. Метою будь-якої презентації є візуальне подання систематизованої автором інформації з обраної тематики. Електронна презентація, виконана за допомогою програми Microsoft PowerPoint або її аналогів – зручний спосіб донести інформацію аудиторії.

Створення презентації здійснюють при дотриманні таких правил щодо її змісту та оформлення.

1. Виділення основної ідеї:

- слайд має ілюструвати лише одну думку;
- інформація на слайді має містити лише основні положення виступу.

2. Підбір лише такого матеріалу, що підтверджує основні ідеї презентації:

- підбір графічного, аудіо- та відеоматеріалів;
- подання прикладів, порівняння, довідкової інформації.

3. Логічність послідовності подання матеріалу. Матеріал презентації можна розташувати у хронологічній або тематичній послідовності.

Визначення структури презентації передбачає визначення кількості слайдів у презентації, наповнення кожного слайду. Для досягнення кращого результату бажано керуватися такими правилами:

- Не заповнюйте слайд занадто великим обсягом інформації.
- Використовуйте короткі речення.
- Кількість рядків тексту на слайді і кількість слів у рядку — до 8.
- Для виділення найважливішої інформації використовуйте рамки, границі, заливку, різні розміри та кольори шрифтів тощо.
- Фон слайда й анімаційні ефекти не мають відволікати увагу від змісту.
- Текст слайда має легко читатися, тобто бути контрастним відносно фону (темний текст на світлому фоні або білий — на темному) і достатньо великим.
- Підпис до ілюстрації бажано розмістити під малюнком.

4. ПІДБІР НАУКОВИХ ДЖЕРЕЛ ДО ЗАПРОПОНОВАНОЇ ТЕМАТИКИ

Виходячи з обраної проблематики студент самостійно підбирає необхідний інформаційний матеріал. *Інформаційну базу* дослідження складають бібліографічні, інформаційні й довідкові видання, статистичний і фактичний матеріал, історичні джерела, законодавчо-нормативні документи тощо. Робота над пошуком необхідних літературних та інших інформаційних джерел починається з огляду систематичних та алфавітних каталогів наукових бібліотек, відкритих книжкових фондів, реферативних оглядів, бібліографічних покажчиків, посиланнях в книгах і статтях тощо.

По обраній тематиці студенту необхідно підібрати не менше **10 джерел**. Наукові джерела повинні відповідати саме цій темі, а не носити загальний характер. Перелік не повинен повторювати джерела, включені до списку рекомендованих у Методичних вказівках з відповідної навчальної дисципліни. Публікації повинні бути за останні 5 років.

На основі підбраного до теми дослідження інформаційного матеріалу складається *список використаних джерел*, який повинен бути оформлений відповідно до вимог бібліографічного опису.